BIJDRAGE.

GEDRUKT DOOR DE MAATSCHAPPIJ.

De schrijver van dit boekje, de Heer Willem Hendrik Rans, Ridder der Orde van de Nederlandse Leeuw, Curator en Weesmeester der voormalige kolonie Suriname, biedt een exemplaar op de 4-7-1842 aan de Koning aan.
Bij Koninklijk Besluit van 24-8-1842 No 55 betuigt de Koning zijn dank voor dit geschenk.
Voor een korte levensloop van hem wordt verwezen naar het Koninklijk Besluit van de 15 July 1834 No 99.

[signature] 18-7-1940

C.C.J. Rans
Loosduinseweg 973a
den Haag.

BIJDRAGE

TOT

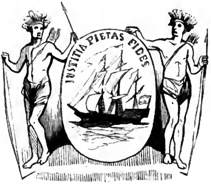
DE KENNIS

DER

KOLONIE SURINAME,

DOOR

W. H. LANS.

'S GRAVENHAGE,

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN SCHOONE KUNSTEN,

BESTUURDER, J. W. TEN HAGEN.

1842.

AAN DEN LEZER.

Wanneer een nationaal belang zich in gevaar bevindt, wordt het een pligt voor dengene die omtrent hetzelve eenige speciale kennis heeft verworven, zijne denkbeelden bekend te maken op de wijze, welke het meeste nut kan aanbrengen.

De voldoende oplossing der Surinaamsche questie, is waarschijnlijk in groote mate afhankelijk van de openbare meening, en daarom heb ik het doelmatig geacht, dit werkje te laten drukken, ten dienste der belanghebbenden en be-

langstellenden. Het oogenblik daartoe is daarom te meer gunstig, daar de Regering overtuigd is van de noodzakelijkheid, om ook van hare zijde krachtdadige maatregelen in het belang der kolonie te nemen, en zij nooit beter in staat geweest is volledige inlichtingen te verkrijgen.

Sedert vier en twintig jaren met de kolonie bekend, en gedurende dien tijd bij herhaling eenige jaren in Europa hebbende vertoefd; daarbij zonder persoonlijk belang in de zaak, kan ik welligt eenige aanspraak maken op onpartijdigheid, zoowel als op bekendheid met het onderwerp.

Aangaande de emancipatie heb ik mij bepaald tot eenige algemeene bedenkingen, daar, naar mijne overtuiging, de tijd nog niet gekomen is om deze vraag meer opzettelijk te behandelen. Het bezadigde, gezonde oordeel der Nederlanders zal zich niet zoo ligt door valsche

theoriën laten misleiden, en wij hebben gelukkig niet bij ons, zoo als in Engeland en Frankrijk, eenig materieel belang, dat aan de Westelijke koloniën vijandig is; dezelve zijn integendeel voor de algemeene nationale welvaart van hooge waarde.

Ik ontveins mij echter in geenen deele, dat mijn geschrift aan hevige aanvallen kan zijn blootgesteld, en dat wel van twee tegen elkander over staande partijen: de kolonisten en de bespiegelende philantropen; dit is het lot van het juiste midden.

Vele der door mij behandelde onderwerpen, zouden zonder twijfel meer volkomen toelichting behoeven, maar ik moest vreezen de meerderheid der lezers af te schrikken; — het zal van de ontvangst die deze bladen ontmoeten, grootendeels afhangen of dezelve door anderen worden gevolgd.

Met zorgvuldigheid heb ik alles vermeden, wat als eene personaliteit kon worden uitgelegd, en indien ik over deze of gene klasse een ongunstig oordeel heb geveld, ligt het in de rede, dat dit geschiedde behoudens de eervolle uitzonderingen, die overal en altijd bestaan.

Mijn doel is geweest den lande nuttig te zijn, zelfs, indien het wezen moest, ten koste mijner eigenliefde; en sterk door het bewustzijn daarvan, zal ik mijnen tegenstanderen toeroepen met den Griekschen wijsgeer: « Slaat, maar hoort mij! » of liever: « Slaat, maar beproeft! »

DE SCHRIJVER.

EERSTE HOOFDSTUK.

OVER DE OORZAKEN DIE BIJ DE BEWONERS DER HEETE LUCHTSTREEK DE ARBEIDZAAMHEID EN DE NIJVERHEID BEPERKEN.

1

Si l'homme ne trouvait aucun obstacle à satisfaire ses besoins, chaque fois qu'il les aurait contentés, il retomberait dans sa première indifférence, il n'en ressortirait que lorsque le sentiment de ses besoins renaissants l'agiterait, et la facilité d'y pourvoir n'aurait pas besoin de lumières supérieures à l'instinct de la brute, il n'aurait pas été plus sociable qu'elle.

DIDEROT, *Code de la Nature.*

La liberté du prolétaire n'est que fictive ; le corps n'est point esclave, mais l'esprit l'est.

DE LAMENNAIS, *Escl. moderne.*

Il y a des pays où la chaleur énerve le corps et affaiblit si fort le courage, que les hommes ne sont portés à un devoir pénible que par la crainte du châtiment. L'esclavage y choque donc moins la raison.

MONTESQUIEU, *Espr. des Lois.*

EERSTE HOOFDSTUK.

OVER DE OORZAKEN, DIE BIJ DE BEWONERS DER HEETE LUCHTSTREEK DE ARBEIDZAAMHEID EN DE NIJVERHEID BEPERKEN.

Niettegenstaande de menigvuldige reisbeschrijvingen en werken, die met het doel geschreven zijn om den mensch in de verschillende werelddeelen te doen kennen, kan men zich nog maar zeer moeijelijk gewennen. om over vreemde volkeren te oordeelen, met in achtneming van alle de bijzondere omstandigheden, die hun bestaan noodzakelijk wijzigen. Het is dan ook inderdaad niet zoo gemakkelijk, zich geheel te isoleren van alles wat men dagelijks rond zich ziet, en zich met eenen vreemden staat van zaken te vereenzelvigen, dien men nooit aanschouwde.

maar alleen uit min of meer volkomen tafereelen heeft leeren kennen. Moeijelijker nog wordt het, wanneer de schrijvers, van verschillende oogpunten uitgaande, of door strijdige belangen aangespoord, onderling niet overeenstemmen, en dit is vooral in den laatsten tijd het geval geweest met hetgeen over de West-Indische Koloniën in het licht verscheen. Men kan zich dan ook niet verwonderen, over die maatschappijen te hooren redeneren met aanvoering van stelregelen en daadzaken, die alleen op onzen eigenen maatschappelijken toestand kunnen worden toegepast; maar het zou gevaarlijk zijn, dergelijke dwalingen van lieverlede de overhand te laten nemen, daar derzelver algemeenheid noodlottig zoude worden, niet alleen voor ons land, maar ook voor de bevolkingen waarop men de Europesche instellingen ontijdig zou willen toepassen.

Alvorens over de mogelijke toekomst der nijverheid in Suriname te handelen, houde ik het derhalve voor nuttig, een blik te werpen op de natuurlijke geaardheid der bewoners van het tropisch klimaat in het algemeen, en van den neger in het bijzonder. Moge daardoor eenige vooroordeelen, waarvan het bestaan alleen zoo schadelijk is voor de zelfstandigheid der koloniën en het vertrouwen in koloniale zaken, worden weggeruimd; moge men zich daardoor gewapend vinden tegen de, misschien welgemeende, maar kwalijk gegronde aanzoeken, die bij ons door eenige onzer geëerde naburen worden gedaan.

Wanneer wij er ons op toeleggen, den mensch, zoo als

hij op de verschillende gedeelten der aarde bestaat, met aandacht gade te slaan, dan komen wij weldra tot het eindbesluit, dat de arbeid en de nijverheid oorspronkelijk alleen gevolgen zijn van de aandrift tot zelfsbehoud in de eerste plaats, en daarna van de begeerte om het leven te veraangenamen. — Daarvan dat in het algemeen de graden van arbeidzaamheid en nijverheid in het oneindige verscheiden zijn. naar mate van de vruchtbaarheid en het luchtgestel der verschillende landstreken, terwijl ook de geestgesteldheid der bewoners, door den invloed dezer oorzaken, in eene niet geringe mate wordt gewijzigd.

De eerste behoeften der menschen, over het grootste gedeelte der aarde, in voedsel, kleeding en huisvesting bestaande, kunnen gezegd worden in de heete luchtstreek. streng genomen, zich tot het voedsel alleen te bepalen; het overige, is de weelde van de oorspronkelijke volkeren dier gewesten. De weelde nu, in welken vorm wij die ook beschouwen, wordt noodzakelijk bepaald door onze meerdere of mindere aandrift tot genot, en deze is een produkt van de opvoeding, den naijver, den hoogmoed, — en ook, het zij tot troost gezegd, van de liefde. — De grootste drijfveer van al ons streven is toch, helaas! de eigenliefde; wij zien met smart onzen nabuur datgene genieten wat wij niet verkrijgen kunnen; wij voelen ons gelukkig in een uitsluitend bezit; maar ook streelt het ons hart, dengenen die ons dierbaar zijn, eenig genot te verschaffen. — Laat ons niet onderzoeken, in hoever de eigenliefde ook in dit laatste geval ten grondslag ligt; wat zou er zoodoende van

onze arme menschheid overblijven! Ook wil ik mij niet verder aan dergelijke wijsgeerige bespiegelingen wagen, dan mijn onderwerp het schijnt te vorderen. Ik heb mij voorgesteld, eenige uitlegging te geven aan de onverschilligheid, die er in het algemeen bij de natiën der verzengde luchtstreek gevonden wordt, voor alles wat haren rijkdom zou kunnen vermeerderen, wanneer dit *alles* door arbeid moet worden verkregen. Als eerste en algemeenste oorzaak daarvan, stel ik de geringe mate harer behoeften en de weinige inspanning van geest en ligchaam, welke derzelver voldoening noodig maakt. Den lust tot arbeiden vermeen ik te kunnen vergelijken met andere gesteldheden des geestes, die zich ontwikkelen door oefening. Wanneer nu de nooddruft geen aanleiding geeft tot dagelijkschen arbeid, is het wel niet te verwachten, dat de mensch, uit liefde voor de weelde alleen, zich daaraan zal gewennen; eene als het ware overtollige inspanning kan alleen een gevolg van de eerste noodwendige zijn, wanneer dezelve eenigzins belangrijk is. Maar de onafhankelijke mensch, die in eene natuur leeft welke in alle zijne behoeften bijna zonder eenige inspanning zijnerzijds voorziet, wordt noodzakelijk een vijand van den arbeid, en hoewel hij niet geheel ongevoelig blijft voor eenige produkten der weelde, wil hij echter deze zinnelijke genietingen niet verwerven door voorafgaande en herhaalde zinnelijke pijnigingen. Ik zou durven stellen dat het eenvoudig uit dezen hoofde is, dat men in alle warme en tevens vruchtbare landen, óf volslagen afwezendheid van

beschaving vindt, óf gedwongen dienstbaarheid. Dáár waar de overheersching niet bestaat bij de opperhoofden of zekere casten, dáár moet de zwakkere voor den sterkeren arbeiden, namelijk de vrouw en kinderen voor den man. Weelde, in den gewonen zin des woords, is niet denkbaar zonder dienstbaarheid; deze laatste is nooit vrijwillig: er bestaat alleen dit verschil in den dwang, dat dezelve in ons beschaafd Europa indirect kan genoemd worden, in tegenoverstelling met de bedoelde landstreken, waar dezelve alleen direct bestaanbaar is.

Hoezeer men de natuurlijke gesteldheid des lands dus als eene der grondoorzaken zou kunnen aannemen van de verscheidenheid die men ten deze opmerkt, ontmoet men echter te vele uitzonderingen op dien regel, dan dat men dezelve als absoluut zoude kunnen stellen. Vele landen toch, die in klimaat en vruchtbaarheid met het midden Europa overeenkomen, zijn door volksstammen bewoond, die, niettegenstaande het langdurige voorbeeld der bij hen gevestigde Europeanen, steeds op denzelfden trap van nijverheid en beschaving staan, waarop men hen oorspronkelijk heeft gevonden. Als zoodanig zal ik slechts aanhalen de Indianen van Noord-Amerika; die van het gematigde en koude gedeelte van Zuid-Amerika; de Kaffers en Hottentotten, die zich nog in denzelfden ruwen staat bevinden als ten tijde van Vasco de Gama. De geschiedenis van Indië en zelfs van ons werelddeel, toont ons aan dat beschaving en nijverheid door overheersching van minder gevorderde natiën aan achteruitgang zijn blootge-

steld, en het is daarom te meer opmerkelijk, dat de overheersching van beschaafde volkeren in de latere eeuwen. zoo zelden eene tegenovergestelde uitwerking heeft gehad. Moet ons dit niet doen besluiten, dat bij die volkeren der andere werelddeelen, welke wij hier bedoelen, behalve de gesteldheid des lands, eene andere oorzaak aanwezig is, die in hun zelven ligt en dus als eigendommelijk aan het ras moet geacht worden? Het zij verre, dat ik het eene menschenras beneden het andere zou willen stellen in den rein zedelijken zin, maar voor zoo ver de intellectuele hoedanigheden betreft, is het echter moeijelijk zich te ontslaan van de overtuiging, dat de physieke bewerktuiging op dezelve een grooten invloed uitoefent. Ook schijnt het mij geenszins met de rede te strijden, het denkbeeld van volkomen gelijkheid in den afgetrokken zedelijken zin, te vereenigen met dat van ongelijkheid in de eigenschappen van het verstandelijke vermogen. Even zoo als er verschil ten deze bestaat tusschen de individuen, kan het bestaan tusschen de rassen; en het zou dan daaraan kunnen worden toegeschreven, dat het eene menschenras niet altijd voor de denkbeelden van een ander vatbaar is.

Er bestaat eene leer, die men juist niet bijzonder toegedaan kan zijn, omdat ze tot noodlottige, troostlooze conclusiën zoude leiden, indien men ze in alle deelen aannam: de leer van Gall. Maar de hoofdtrekken derzelve, immers met betrekking tot de intellectuele hoedanigheden, — die, welke door den vorm des voorhoofds wor-

den aangeduid, — kan men toch wel niet geheel verwerpen. En al neemt men aan, dat de vorm der hersenpan in eene zekere mate afhankelijk kan zijn van de leiding, die aan het individu van jongs af aan gegeven wordt, even zoo als dit het geval is met de ontwikkeling der spieren, zal men toch niet met Jacottot willen stellen, dat alle menschen met gelijken aanleg, vatbaarheid of ontwikkelbaarheid ter wereld komen. Wij zien toch dagelijks de bewijzen van het tegendeel. Indien derhalve het intellectuele vermogen afhankelijk is van de bewerktuiging, dan kan men op goede gronden beweren, dat het zich door den vorm des voorhoofds kenbaar maakt: door duizende waarnemingen is dit bevestigd geworden.

Nu zijn er geheele volksstammen, bij welke genoegzaam geen eigenlijk voorhoofd bestaat, terwijl andere in dit opzigt aan het Kaukasisch ras zeer nabij komen; en een vrij algemeene regel schijnt het te zijn, dat de bewoners der gematigde luchtstreek een hooger en breeder voorhoofd vertoonen, dan die der heete en zeer koude landen. Om het even of deze vorm door thermometrische en barometrische omstandigheden eenigermate wordt bepaald, zooveel schijnt uit de menigvuldige nasporingen, dienaangaande gedaan, te blijken, dat de vatbaarheid voor, zoo al niet de aandrift tot beschaving, in eene vrij juiste verhouding staat tot den meer of min ontwikkelden vorm des voorhoofds. Deze beide hoedanigheden, de vatbaarheid en de aandrift, zonder ik opzettelijk van elkander af, daar ze in eene zekere mate onafhankelijk van elkander

schijnen te zijn en afzonderlijk worden waargenomen; de eerste bestaat altijd eenigermate, de andere ontbreekt dikwijls geheel. Immers, indien het niet byna altijd aan den lust, de behoefte, de neiging ontbrak, zou er niet één volk zijn, zelfs niet de bewoners van Kaap, Eendragt of van het Vuurland, dat niet tot op eene zekere hoogte zou beschaafd geworden zijn.

Indien derhalve deze onverschilligheid en onvatbaarheid voor beschaving, in de tweede plaats moeten worden verklaard door zekere wijzigingen in de menschelijke bewerktuiging, kan men, aannemende dat zij niet onveranderlijk zijn, echter niet redelijkerwijs verwachten, dat zij eenen gunstigeren vorm zullen verkrijgen, anders dan door eene zeer langdurige werking van nieuwe omstandigheden. Alle kunstmatige middelen tot gezwinde beschaving, als ik het zoo noemen mag, moeten derhalve in de meeste gevallen noodzakelijk falen; even als het zaaijen in een land dat voor geen akkerbouw geschikt is. Kan men aan hetzelve door waterleidingen en toevoer van nieuwe bestanddeelen eene betere zamenstelling geven, dan zal men slagen. Maar deze groote veranderingen schijnen, ten aanzien der volken, van het Opperwezen zelf alleen verwacht te kunnen worden. Een pligt voor ons, meer bevoorregte natiën, is het voorzeker, geen misbruik te maken van onze intellectuele, en daardoor ook physieke meerderheid; maar indien wij aannemen, dat het in onze bestemming ligt, de leermeesters van onze op eenen lageren trap staande natuurgenooten te zijn, dan moeten wij niet

alleen het doel willen, maar ook de middelen. En hebben wij de overtuiging verkregen, dat in zekere landen geen arbeid bestaat zonder directen dwang, en dat er zonder arbeid geene beschaving, geene veredeling van het ras te hopen is, dan moeten wij dien dwang als eene noodzakelijkheid aanwenden, doch tevens zoo weinig mogelijk drukkend maken. De slavernij zoo als ze bijna overal bestaat, is niet op menschlievende beginselen gegrond. hoewel dikwijls er mede verbonden. De instelling rust op eene valsche basis; deze is het dus welke moet worden veranderd. Ware het daarmede anders gesteld, dan zou ze nooit zoo geweldig zijn aangetast geworden, als in de laatste vijftig jaren het geval is geweest.

Men kan, wel is waar, betwisten, dat de beschaafde natiën het regt zouden hebben, om door middelen van dwang, hunne godsdienstige begrippen, maatschappelijke instellingen en zeden, aan de nog in betrekkelijke wildheid levende volkeren op te dringen; maar wie zal het wagen hierover te beslissen? Zoo veel is echter zeker, dat indien dit regt ontkend wordt, geen een volk tot dus ver getrouw is geweest aan het tegenovergesteld beginsel. Immers zou men bezwaarlijk eenige Europesche bezitting tusschen de keerkringen weten aan te wijzen, waar de heerschappij zonder directen dwang is verkregen en behouden; en is het niet om het even of deze dwang, onder welke benaming dan ook, onmiddellijk door de Europeanen op het volk, of door tusschenkomst der opperhoofden des volks wordt uitgeoefend? De algemeen-

heid van dezen dwang in die gewesten is een opmerkelijk verschijnsel, dat voor den nadenkende, naar het mij voorkomt, eene gewigtige beweegreden moet zijn om te besluiten tot deszelfs onvermijdelijkheid.

Men heeft herhaaldelijk beweerd, dat vrije arbeid voordeeliger, vrije nijverheid meer vooruitgaande was, dan die door gedwongen werklieden wordt verkregen, en men heeft volkomen gelijk gehad, omdat men den arbeid en de nijverheid, zoo als men ze in Europa ziet, vergeleek met hetgeen zij zijn zouden, wanneer diezelfde werklieden aan directen dwang onderworpen werden. Het is gewoonlijk op deze wijze, dat men over de aangelegenheden der verre gewesten oordeelt. Maar wanneer men overweegt hetgeen ik aangaande de geaardheid der menschen in het algemeen, en de bijzondere gesteldheid der tropische landen gezegd heb, zal men zich welligt overtuigen, dat hetgeen hier eene waarheid is, dáár een zeer valsche stelregel zou kunnen zijn. De waarheid is, dat de nijverheid in de heete luchtstreek, grooter en beter resultaten zoude opleveren, indien de indirecte dwang, die in Europa den arbeider onophoudelijk ten spoorslag strekt, aldaar mogelijk was. Degenen die over den oorsprong van arbeid en beschaving andere denkbeelden voeden mogten, noodig ik uit, den geest der werklieden in Frankrijk, zoo als die uit de laatste processen te voorschijn komt, in overweging te nemen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE SLAVERNIJ DER NEGERS.

2

Je me félicite avec vous du succès du navire le Congo, qui est arrivé fort à propos sur la côte d'Afrique pour soustraire à la mort tous ces malheureux noirs. Je sais, d'ailleurs, que les nègres embarqués sur vos bâtimens sont traités avec autant de douceur que d'humanité, et, dans cette circonstance, j'ai à me réjouir d'avoir fait une bonne affaire, en même tems qu'une bonne action.

VOLTAIRE, *Lettre à Mr. Michaud.*

Comme tous les hommes naissent égaux, il faut dire que l'esclavage est contre nature, quoique dans certains pays il soit fondé sur une raison naturelle, et il faut bien distinguer ces pays d'avec ceux où les raisons naturelles même le rejettent; comme l'Europe, où il a été si heureusement aboli.

Il faut donc borner la servitude naturelle à de certains pays particuliers de la terre. Dans tous les autres, il me semble que, quelque pénibles que soient les travaux que la société y exige, on peut tout faire avec des hommes libres.

MONTESQUIEU, *Esprit des Lois.*

Il n'y a plus de maîtres ni d'esclaves.

Proclamation du 26 prairial an II à Cayenne.

Quant à moi je le déclare : Le travail ou la mort !

Procl. du 25 brumaire an VII à Cayenne.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE SLAVERNIJ DER NEGERS.

Onder alle verschillende vormen van onmiddellijken dwang, is de eigenlijke slavernij, waardoor de eene mensch het eigendom wordt van den anderen, welligt de algemeenste. Immers zien wij, de wereldkaart doorloopende, dat zij over het grootste gedeelte der aarde verspreid is: in het geheele Oostelijke Europa, in het grootste gedeelte van Azië, in genoegzaam gansch Afrika, half Zuid-Amerika, een belangrijk gedeelte van Noord-Amerika, op de meeste eilanden van den Indischen Archipel en Australië, wordt ze als een natuurlijk regt erkend. — De slavernij der negers onderscheidt zich bijzonderlijk daardoor, dat

ze zich niet bepaalt tot hun eigen land, maar dat sedert onheugelijke tijden er een groot aantal van naar buiten is vervoerd geworden. Het is dus een dwaalbegrip, dat deze handel door de kolonisten van Zuid-Amerika zou zijn uitgevonden; en men bedriegt zich evenzeer, indien men zich verbeeldt, dat dezelve, bij gebrek van deze koloniën, zal moeten ophouden. Er worden toch duizende negers uit het binnenste gedeelte van Afrika in Egypte en in de geheele Levant, ja zelfs in Engelsch Indië, te koop geboden.

De slavernij der negers was dus eene bestaande daadzaak, die door de in Amerika gevestigde Europeanen benuttigd werd. Toen de Spanjaarden bevonden dat de ligchaams- en geestgesteldheid der Indianen niet geschikt was voor aanhoudenden arbeid, kwamen zij op het denkbeeld negers uit Afrika over te voeren, en zoo als het schijnt, was de deugdzame Las Casas de grootste bevorderaar van dien maatregel. Niemand kon beter den toestand der negers in Afrika beoordeelen, dan deze priester, wiens schriften over de binnenlanden van dat werelddeel, thans nog in geographische discussiën worden op prijs gesteld. Hij begreep, dat deze verplaatsing der negers, eene groote weldaad voor hen zou zijn, daar hun eene dienstbaarheid van veel zachteren aard te wachten stond, en zij tevens in het Christendom zouden kunnen onderwezen worden. Verscheidene andere Europesche zeevarende volkeren volgden het voorbeeld der Spanjaarden; de regeringen moedigden den negerhandel aan door voorregten en premiën, en weldra leverde de nieuwe wereld,

die tot dus ver, behalve goud en zilver, bijzonder weinig handelsartikelen had aangeboden, een schat van natuurprodukten op, die alleen door landbouw konden worden verkregen.

Hadden de regeringen van dien tijd beter aan hare bestemming beantwoord, waren zij bezield geweest met de menschlievende beginselen van Las Casas, dan zou de uitkomst groot en schoon geweest zijn. Maar helaas! het materiële, en zelfs als zoodanig slecht begrepen belang, was de eenige rigtsnoer der handelaren; — niets om de vuige winzucht binnen de palen der menschelijkheid te houden; niets om de zedelijkheid en godsdienst voort te planten, en ze als hulpmiddelen aan te wenden bij het beheer van een menschenras, dat tot dus ver alleen door ligchaamsstraffen te leiden was geweest. Indien er nu en dan wetten gemaakt wierden om den slavenhandel en de slavernij in hunne buitensporigheden te keer te gaan, zoo werd er de hand niet aan gehouden, en het was dus alsof ze niet bestonden. Het gevolg van dezen staat van zaken was, wat het noodwendig zijn moest; de handel in negerslaven ontaardde in onmenschelijkheid, en daar de kolonisten alleen hun oogenblikkelijk voordeel beoogden, was het lot der slaven zeer verschillend van hetgeen het had moeten en kunnen zijn. Zoo verkreeg een maatregel, die ik niet aarzel in den oorsprong heilzaam en menschlievend te noemen, allengskens eene kleur van barbaarschheid, die niet falen kon de algemeene afkeuring van het verlichtere Europa te verwekken.

De overhelling tot radikale middelen, die aan onze eeuw zoo bijzonder eigen is, had ten gevolge, dat in plaats van alleen het kwade der zaak weg te nemen, men het goede dat er mede verbonden was, uit het oog verloor, en de uitvoer van negerslaven uit Afrika geheel en al verboden werd. Ik wil niet onderzoeken, in hoe ver dit verbod aan staatkundige beweegredenen is toe te schrijven. Zoo veel houd ik voor zeker, dat de aanleiding er toe gegeven is, door eenen heerschenden volkswensch, die, hoezeer dan ook van 't spoor gedwaald, eere doet aan het tegenwoordige geslacht. Maar helaas! wat zijn de gevolgen geweest van dezen onberaden stap? Wat heeft de oorlog, die men sedert vijfendertig jaren den slavenkooplieden aandoet, te weeg gebragt? Zijn de Afrikanen er gelukkiger door geworden? — In geenen deele. — Heeft die handel opgehouden? — Verre van dien. Volgens de gematigdste berigten, worden er jaarlijks meer dan honderd duizend negers uitgevoerd, en naar mate het gevaar, dat er mede verbonden was, toegenomen is, zijn de middelen barbaarscher geworden: er zijn geschiedenissen van slavenschepen in de laatste jaren bekend geworden, die de haren te berge doen rijzen. De Engelsche marine heeft hare onmagt moeten bekennen, om dien sluikhandel te beletten, en men moet het dus wel als eene noodlottige waarheid aannemen, dat het volstrekte verbod, tot dus ver, niets dan kwaad gedaan heeft aan degenen die men bevoordeelen wilde.

Bestaat er eenige gegronde hoop, om door een vreed-

zaam verkeer met de Afrikaansche negervolken, aan hun dien graad van beschaving mede te deelen, welke hen zou doen begrijpen, dat zij, door hunne slaven in hun eigen land voor den landbouw te bezigen, meer rijkdom zouden inoogsten, dan door dezelve te verkoopen? Dit is welligt niet onmogelijk, hoewel er vele daadzaken bestaan, die, immers voor de meeste dier natiën, zulks hoogst twijfelachtig maken. De Engelsche expeditiën op de Niger, kunnen welligt beschouwd worden als daartoe bevorderlijk. Maar al hadden zij deze uitwerking op dat gedeelte van Afrika, zou dit nog geenszins de voortduring des sluikhandels beletten, want de meeste slaven die thans naar Amerika vervoerd worden, zijn van zuidelijker streken afkomstig. Indien overigens dergelijke pogingen in eenig gedeelte van dit uitgestrekte werelddeel slagen kunnen, zal het wel in die gewesten zijn, welke de Niger bespoelt, daar de volksstammen van dat land, sedert eeuwen in aanraking zijn met de Arabieren, grootendeels de Mahomedaansche godsdienst belijden, en reeds in eenen meer gevorderden maatschappelijken toestand verkeeren, dan die van het zuidelijke en aan de zee grenzende land. De kustlanden daarentegen, zijn sedert drie eeuwen met de Europeanen in aanraking geweest, zonder dat de opperhoofden hebben leeren inzien, dat zij zich door den arbeid hunner slaven oneindig meer zouden kunnen bevoordeelen, dan door derzelver verkoop. Zal dit anders worden? Inderdaad, ik weet niet op welken grond men dit zou kunnen verwachten.

Intusschen moet het verbod als eene zaak beschouwd worden, waarop men niet terug kan komen, en verre van mij zij het, zulks te beweren. Het zou eene volstrekte anomalie zijn met de denkbeelden onzer eeuw. Maar het komt er op aan, door eene amplificatie op hetzelve, de handhaving mogelijk, en daardoor een einde te maken aan de gruwelen, die met den sluikhandel verbonden zijn. Dit kon geschieden, indien de daarbij belanghebbende Mogendheden zich wilden verstaan, en indien men van de bespiegelende philantrophie een weinig wilde loslaten, om zich wat meer op de daadwerkelijke toe te leggen. Men plaatse officiële agenten, onder bescherming der kruisende oorlogsvaartuigen, op alle punten die ter inscheping dienen kunnen; men bepale eenen algemeenen losprijs voor alle slaven die ter verkoop gebragt worden, en vervoere ze op eenen bekwamen voet, door middel van stoombooten, naar Amerika, om aldaar gedurende een zeker aantal jaren als leerlingen werkzaam te zijn, en vervolgens, naar verkiezing, in de koloniën te blijven of naar hun land weder te keeren. Den opperhoofden doe men den oorlog aan, wanneer zij zich aan onwettigen handel schuldig maken; de agenten zouden daartegen moeten waken, en hoewel hunne positie in den aanvang waarschijnlijk zeer moeijelijk zou zijn, is het te verwachten, dat de gewisheid van strenge represailles, weldra hun gezag zou doen eerbiedigen. Doch daartoe dan ook is het noodig, aan de neger-opperhoofden eenen verzekerden afzet voor hunne slaven te verschaffen, daar zij, zoo lang die niet bestaat, er het

uiterste aan zouden wagen, liever dan deze voordeelen op te geven.

Het is bijna overbodig hier bij te voegen, dat betreffende de te vervullen dienstjaren, zoo als ook omtrent de behandeling gedurende dezelve, doelmatige reglementen zouden moeten worden ingevoerd en streng gehandhaafd. Na afloop der dienstjaren, zouden de geheel bevrijde negers te kiezen hebben: in de koloniën blijvende, zouden zij de vrije bevolking vermeerderen, en hoewel alsdan veel minder arbeidende, zou echter, door het steeds toenemende getal, de voldoening der nooddruft bezwaarlijker, en daardoor de middellijke dwang tot den arbeid grooter worden. Naar hun land terugkeerende, hetgeen door weinigen zou verkozen worden, zouden zij altoos, hoe gering dan ook, eenige beginselen van beschaving met zich voeren en onder hunne landslieden verspreiden.

Indien deze zoo hoogst belangrijke zaak door alle Mogendheden uit een oogpunt van ware menschlievendheid kon worden beschouwd, zonder zich door strijdige politieke belangen te laten verleiden, dan zou ik mij overtuigd houden van de mogelijkheid, dat eenig ontwerp van dien aard, eenmaal zou kunnen worden aangenomen. Maar dit is bijna het onmogelijke verlangen, en men zal dan ook wel nog vele treurige lessen der ondervinding noodig hebben, eer het tegenwoordige stelsel verlaten worde. Dat echter vroeg of laat eene groote volksverhuizing van het volkrijke Afrika naar Midden-Amerika plaats moet vinden, dit schijnt in den aard der zaak te liggen.

De Indianen zijn bijna reeds uitgestorven, zij verdwijnen van de aarde, zonder dat men er eene physieke oorzaak voor zou kunnen aanwijzen. De blanken kunnen tusschen de keerkringen leven, maar niet arbeiden. Wie zal dan dit vruchtbare land voor het menschdom behouden, zoo niet het negerras, dat er zijn eigen klimaat terug vindt? Intusschen moeten wij voor het tegenwoordige ons er bij bepalen, de in de koloniën aanwezige slaven-bevolkingen in haar wezen en aanleg te bestuderen, ten einde die maatschappelijke organisatie op dezelve toe te passen, welke voor hare ontwikkeling en haar materiëel welzijn tevens, het meest geschikt is.

Men heeft veel getwist over de verstandelijke vermogens van den neger. De een heeft hem bijna gelijk gesteld met het redelooze gedierte, de andere hem dezelfde ontwikkelbaarheid toegekend als aan het Kaukasische ras. De waarheid ligt hier, zoo als meestal het geval is, waarschijnlijk in het midden. Hij staat zeker zeer ver verheven boven den Nieuw-Hollander of den Pecheré, maar welligt even ver beneden den Europeaan. Een enkele onder hen moge voor eene groote verstandelijke ontwikkeling vatbaar zijn; maar dit zijn uitzonderingen, die men met te veel bereidwilligheid als algemeenheden heeft aangenomen. Overigens kan men de verschillende natiën van Afrika niet op ééne lijn plaatsen, en eenige derzelve die voor negers doorgaan, zoo als b. v. de Mandingós, zijn van gemengd bloed. Die welke naar Amerika overgevoerd zijn geworden, behoorden echter, in den regel, tot de minst

beschaafde, en daardoor werden zij meestal het slagtoffer van hunne bekwamere naburen. Desniettemin, wil ik geenszins ontkennen, dat de neger, zoo als hij zich in de koloniën voordoet, wat het vermogen betreft, door de natuur rijkelijk genoeg begaafd is, om die mate van kennis op te doen, die den mensch tot een nuttig lid in eene beschaafde maatschappij vormen kan. Maar het vermogen is, zoo als ik reeds vroeger deed opmerken, niet voldoende; de behoefte, de neiging voor beschaving, is vooral noodig, en wat kunnen beide hoedanigheden, wat kan eene kunstmatige beschaving baten, die niet op den arbeid gegrond is? De neger nu, heeft een wezenlijken afkeer van beschaving, ten zij die hem bevrijden kan van handenarbeid; en inderdaad, wanneer men onze Europesche maatschappij zonder vooroordeel wil beschouwen, geloof ik, dat men ook dáár de intellectuele ontwikkeling, zoodra dezelve een zekeren graad overschrijdt, als tegenstander van den ligchamelijken arbeid ziet optreden.

Het komt er dus op aan, wel te bepalen wat men met beschaving der negerslaven verstaat; want het is klaar, dat alleen een beperkte graad van kennis voor hen nuttig kan zijn. Als grondslag van alle intellectuele vordering, moet zeker het godsdienstig onderwijs gelden, en deszelfs invloed kan niet anders dan heilzaam zijn, mits men steeds het voorschrift volge, van aan den keizer te geven wat des keizers is. Indien vele meesters de algemeene invoering van dit onderwijs tot dus ver niet hebben bevorderd, is het waarschijnlijk omdat men te dik-

wijls geestelijken aantreft, die aan de Christelijke leer eene andere strekking geven, dan die welke er oorspronkelijk aan gegeven is. Overigens, met betrekking tot de kolonie Suriname, zijn er vele hinderpalen om dit onderwijs te doen plaats hebben, voornamelijk door de verdeeling der bevolking in kleine gemeenschappen, van zestig tot vier honderd slaven, dewelke op verre afstanden door het geheele land verspreid liggen. Dit maakt dat er geene centrale vereenigingen tot oefening der godsdienst mogelijk zijn, en alleen de op de plantaadjen wonende bestuurders zich met het onderwijs zouden kunnen belasten. Velen hunner zouden waarschijnlijk daartoe genegen zijn. maar de kennis die zulk een onderwijs, hoe eenvoudig dan ook, vereischt, is niet algemeen, en het ware, naar ik vermeen, derhalve te wenschen, dat er een boek in de landtaal vervaardigd wierd, inhoudende eene verzameling van leerredenen en gebeden, ingerigt naar het vermogen, de geestgesteldheid en de maatschappelijke positie der slaven. De welwillende planters zouden, door de eenvoudige voorlezing daarvan op den Zondag morgen, aan hunne slaven een voorloopig begrip geven van de leer, en de rondreizende geestelijken zouden het overige kunnen doen.

Als een noodzakelijk gevolg van het godsdienstig onderwijs, is de vorming van het huisgezin, het familie-leven te beschouwen, waarvan tegenwoordig de banden buitengewoon zwak zijn. Hoogst moeijelijk is het voorzeker, de heerschende denkbeelden hieromtrent te overwinnen. De

veelwijverij is als het ware een eigendommelijk produkt der verzengde luchtstreek, en dit is waarschijnlijk eene der oorzaken, die er de Mahomedaansche leer eenen zoo spoedigen voortgang verschaft hebben. Evenwel moet men er niet aan wanhopen, dit kwaad te overwinnen. De materiële belangen der planters maken dit even wenschelijk, als die der godsdienst; ik zal dit later trachten aan te toonen.

Men is geneigd te gelooven, dat niets meer bevorderlijk kan zijn om goede en werkzame burgers voor den Staat te vormen, dan de kunst van lezen en schrijven. Ik wil niet onderzoeken, in hoever dit in Europa waar is; maar al moest men dezen stelregel in onze oude maatschappij als onomstootelijk beschouwen, in de koloniën, vooral wat de slaven betreft, is het tegendeel eene ontwijfelbare waarheid. Inderdaad, het zou moeijelijk zijn, één voordeel voor hen in deze kennis te vinden, terwijl daarentegen eene menigte nadeelen onfeilbaar daaruit zouden voortvloeijen. Ik houde het voor alsnog onnoodig, daarover uit te wijden, maar wanneer ik later over de vrije klasse handelen zal, kan het niet moeijelijk zijn eene toepassing op de slaven te maken.

Goede zeden, liefde voor orde en pligtbetrachting, is hetgeen men moet trachten algemeen te maken; en naar mate men daarin slaagt, zal de druk der dienstbaarheid van zelf ongevoeliger worden, de straffen van natuur kunnen veranderen, en eindelijk de autoriteit van den meester op den magistraat kunnen overgaan. De verkoopbaarheid van

den individuelen slaaf zou welligt met den tijd kunnen ophouden, zoodat er geen andere verkoop mogelijk ware, dan van grondeigendommen; hierdoor zou de slavernij geheel in heerendienst veranderen, hetgeen nu reeds, voor zoo ver de plantaadjen betreft, bijna het geval is.

Zoodoende kan men eene langzame maar zekere verbetering van den tegenwoordige staat van zaken verwachten, terwijl alle ontijdige en schijnbaar krachtige maatregelen, slechts onrust en gisting der gemoederen te weeg zouden brengen, zonder eenig heilzaam gevolg. Men kan zich inderdaad bij de beoordeeling dezer aangelegenheden niet te veel isoleren van de omstandigheden, waaronder wij in Europa leven. Al wilde men ontkennen, dat aan den neger eene diepgewortelde neiging tot wildheid en onverschilligheid voor beschaving eigen is, al kon men hem in geestvermogens met ons gelijk stellen, dan zou het nog genoeg zijn, de omstandigheden, waaronder de vrije mensch in de West-Indiën en vooral in Guyana bestaat, wel te kennen, om te begrijpen, dat eene maatschappij op den Europeschen voet, aldaar thans niet mogelijk is. De voortdurende, het zenuwgestel ontspannende hitte, doet de rust als de hoogste gelukzaligheid aanzien, en er is geen naijver, noch weeldegenot, dat op den duur voor den neger daartegen kan opwegen. Als slaaf tot den arbeid gedwongen, houdt de inspanning die hij ondergaat, op, een groote last te zijn; de gewoonte en het bewustzijn van bestaanden dwang, maakt de arbeidzaamheid tot eene tweede natuur. Dit is zóó waar, dat de neger, die

aan een geregeld werk onderworpen is, meer vrijwillig werk voor zich zelven verrigt, dan een ander wiens meester weinig van hem vordert. Maar laat het bewustzijn van dwang ophouden, en weldra komt hij tot zijne oorspronkelijke natuur terug, even als de koffijplant die niet meer verzorgd wordt, onder de wilde rankgewassen verstikt. Men moet dus wel gelooven, dat de neger meer dan de Europeaan, een' dwang moet gevoelen om te arbeiden, en waarin kan die voor hem bestaan, wanneer hij van eenen vreemden wil onafhankelijk wordt? Het antwoord is in weinig woorden te geven: in den aankoop van uitheemsche voorwerpen; — en de Europesche waren, die door de eigenaren aan de slaven uitgedeeld worden, bedragen jaarlijks geene ƒ 10 per hoofd. Eene woning maakt hij zich in weinig dagen; zijn kost vindt hij door jagen en visschen, wat het dierlijke betreft, en een klein stukje lands met bananen, cassave en andere vruchten, geeft hem het overige. Wanneer men nu beseft, dat een land met bananen 133 maal zoo veel geeft als een ander met tarwe, en dat ze niets anders dan planting vereischen, dan zal men wel moeten erkennen, dat er bijna geen staat denkbaar is, waarin de mensch minder tot werken kan worden opgewekt, dan die van den bevrijden slaaf. In één woord, de mensch kan in die gewesten leven en genieten, zonder aan de onophoudelijke zorgen te zijn onderworpen, die aan de Europesche maatschappijen zulk een onrustig drijven en wrijven heeft gegeven, en die dan ook de oorsprong zijn van zoo veel kwaads.

De Europeaan, die in de koloniën komt om zijn fortuin te verbeteren, wordt meestal in zijne oorspronkelijke werkdadigheid ondersehraagd door het onophoudelijk terugzien op het moederland, en het vooruitzigt van terugkeer naar zijne vrienden en betrekkingen; maar bij diegenen, aan welke deze opwekking ontbreekt, en die voor altijd vaarwel aan hun land gezegd hebben, kan men niet afzijn op te merken, dat zij meestal in eenen zekeren graad, natuurlijk met wijzigingen die van hunne opvoeding en denkbeelden afhankelijk zijn, den onverschilligheid verwekkenden invloed van het land ondervinden. Wat wonder dan, dat de negerbevolking, die geene van deze beweegredenen tot opwekking heeft, zich geheel en al aan het *dolce far niente* overgeeft, wanneer zij niet door dwang aan den arbeid wordt gehouden. Men lette slechts op het maatsehappelijke bestaan der bosehnegers. Deze leven niet alleen in overvloed, maar zelfs in eene soort van weelde, en toch zou het naar alle waarsehijnlijkheid hoog gesehat zijn, indien men de waarde der door hen in de kolonie verkocht wordende hout- en andere waren, op *f* 20,000.00 wilde stellen. Het doel dezer productie, is de aankoop van eenige weinige Europesche waren, die juist dienen moeten om hunnen arbeid te verminderen, namelijk jagttuig, eenige ellen blaauw doek en eenige ijzerwaren. Door eenige boomen aan de oevers der rivier te kappen en naar beneden te vlotten, verkrijgen zij alzoo de middelen, om zonder veel moeite het wild te dooden, en wordt hun de moeite bespaard, zich zelven eenige kleeding te fabriec-

ren. Blijft hun nu hij dien handel eenig geld over, dan wordt het niet besteed aan voorwerpen die hunne levenswijs, naar onze begrippen, aangenamer, meer *comfortabel* zouden kunnen maken: b. v. huisraad, keukengereedschap, werktuigen voor handwerkers, neen, maar aan opschik, dien zij vermoedelijk in hunne bosschen nooit, maar alleen gedurende hun verblijf in de stad gebruiken: b. v. fraaije glansrijke hoeden, parapluies, zelfs lakensche rokken en zwarte zijden broeken. De Europeaan zal geneigd zijn te gelooven, dat dit alleen uit domme eenvoudigheid voortkomt, en het er maar aan hapert, dat men hun niet de verkieslijkheid van onze civilisatie heeft begrijpelijk gemaakt. Men zou hier echter in eene grove dwaling vervallen, want deze lieden zijn gewoonlijk zeer listig en vol kwade trouw. Ook zijn de slaven, die eenen wezenlijken haat tegen hen voeden, altijd geneigd hunnen meester te waarschuwen, dat zij toch den boschneger niet vertrouwen moeten. Sedert eene halve eeuw zijn zij voortdurend in de gelegenheid, onze maatschappij met al de gevolgen harer civilisatie te aanschouwen; indien zij eenige geneigdheid getoond hadden tot meerdere ontwikkeling, zou men hun gaarne de hand geboden hebben; hadden eenige hunner verlangd zich als burger in de kolonie te vestigen, zou men hun dit, immers in den laatsten tijd, niet hebben geweigerd. En echter is mij geen voorbeeld bekend van een' boschneger, die een handwerk, veel minder lezen en schrijven, is komen leeren, of die zich bij ons is komen vestigen, ten zij als vlugteling. Er bestaat bij hen geene an-

dere dienstbaarheid, en ook genoegzaam geene andere ondergeschiktheid, als van de vrouwen en jonge lieden jegens de hoofden des huisgezins; deze zwakkeren zijn het dan ook, die den weinigen arbeid meestal verrigten. Hun opperhoofd zelf heeft geene andere dienaren. In een land waar ieder afzonderlijk dat voortbrengt, wat hij in zijn huisgezin noodig heeft, terwijl hij eenige geringe vreemde voorwerpen met weinig moeite van elders verkrijgen kan, is dan ook geene dienstbaarheid, noch weelde, noch beschaving te verwachten.

Indien de denkbeelden van geregelde ligchamelijken arbeid en dwang, in 't algemeen onafscheidelijk zijn, is dit vooral bij den neger in de tropische landen waar, en men moet het dan wel als eene noodlottige daadzaak aannemen, dat zoo lang men geen dwangmiddel zal hebben uitgevonden, hetwelk de tucht des meesters volkomen kan vervangen, deze alleen, gepaard met liefderijke middelen, in staat zal zijn, het negerras arbeidzaam, en bijgevolg vatbaar voor veredeling te maken. Immers zal het geen betoog behoeven, dat, ledigheid heerschend zijnde in eene maatschappij, daarmede geene verstandelijke, en veel minder zedelijke volmaking, kan gepaard gaan.

Dit alles rijpelijk overwegende, zal men, geloof ik, zonder aarzelen kunnen besluiten, dat de maatschappelijke toestand der koloniën, waar slavernij bestaat, behoudens welligt eenige wijzigingen, die is, welke voor alsnog aan hare bevolking het nuttigst kan zijn, en zulks geheel en al onafhankelijk van het voordeel der beheerschers. Indien

ik wilde onderzoeken welke die wijzigingen zijn, zou mij dit te ver van mijn tegenwoordig hoofdonderwerp afleiden. Liever wil ik bij eene andere gelegenheid daarover speciaal handelen. Dit alleen zal ik bij voorraad zeggen: dat het niet genoeg is den onwillige te straffen, maar dat ook de goeden moesten worden beloond; het laatste is, bij alle soorten van opvoeding, ten minste even werkzaam bevonden als het eerste; en daar men gewoon is de negers als groote kinderen te beschouwen, kan men met regt zich eenigzins verwonderen, dat men tot dus ver uitsluitend strafmiddelen heeft aangewend. Ik ben volkomen overtuigd, dat de vereeniging der beide middelen, de noodzakelijkheid tot straf zou doen verminderen, even als een gewigt dat van de eene schaal op de andere gelegd wordt, een verschil maakt van deszelfs verdubbelde zwaarte.

DERDE HOOFDSTUK.

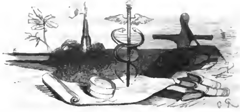
DE VRIJE BEVOLKING VAN SURINAME.

La culture des terres est le plus grand travail des hommes; plus le climat les porte à fuir ce travail, plus la religion et les lois doivent y exciter.

MONTESQUIEU, *Esprit des Lois*

Ayant reconnu une fois l'influence générale que les circonstances tant intérieures qu'extérieures exercent sur les progrès de l'industrie des peuples, il ne s'agit plus que de savoir appliquer les résultats de nos recherches aux observations que nous sommes portés à faire sur les nations mêmes.

Comte F. DE SKARBEK, *Théorie des Rich. Sociales.*

DERDE HOOFDSTUK.

DE VRIJE BEVOLKING VAN SURINAME.

Als voorname en voor alsnog onmisbare elementen van industrie, moesten de slaven vooraf onze aandacht tot zich trekken. Thans moet de vrije bevolking, die, het zij als meester en beheerscher der slaven, het zij door eigen handenarbeid, tot de productie medewerkt, het onderwerp van ons onderzoek uitmaken.

Deze bevolking kan men gevoeglijk in drie hoofdklassen verdeelen, als: 1°. de Europeanen; 2°. de in de kolonie vrij geborenen van alle kleuren; 3°. de gemanumitteerden.

De eerste klasse is in den regel slechts als tijdelijk in

de kolonie vertoevende, te beschouwen; het getal dergenen, die aldaar zich vestigen zonder eenig voornemen om naar Europa weder te keeren, is bijzonder klein. Behalve de ambtenaren en militairen, tot deze klasse behoorende, en een groot aantal kooplieden, die, zoo al niet vreemd aan de productie, in den engen zin des woords niet productief kunnen genoemd worden, vinden wij onder de Europeanen, het grootste aantal der administrateuren, directeuren en mindere plantaadje-opzieners; dus het personeel, dat door deszelfs onmiddellijken invloed op den arbeid, van het grootste belang is bij eene beoordeeling van den toestand der nijverheid.

Er heeft in het beheer der plantaadjen eene zekere opklimming plaats. Men kan geen directeursplaats verkrijgen, zonder eenen leertijd van ten minste drie jaren als blank-officier te hebben doorgestaan; evenwel hangt dit geheel van de superieuren af, daar er geene wettelijke bepalingen voor bestaan, immers zoo veel mij bewust is. De administrateuren, die meestal in de stad wonen, en gewoonlijk meer dan eene, ja tot vijftig of zestig administratiën onder zich vereenigen, worden in den regel uit de bekwaamste directeuren gekozen. Daar deze betrekkingen echter het voornaamste middel van fortuin uitmaken, behoef ik niet te zeggen, dat het verkrijgen van administratiën een onderwerp van onophoudelijke kuiperijen wordt, en dat het voor den eigenaar in Europa eene moeijelijke zaak moet zijn, om eene goede keuze te doen.

Deze graduele opvolging is voorzeker eene goede inrig-

ting, waaraan men, voornamelijk met betrekking tot de geregelde tucht over de slaven, welligt de instandhouding der kolonie te danken heeft. De strenge hierarchie die er bij de beheerschers onderling wordt in acht genomen, en die zich naar onderen voortzet bij de slaven aan wie men een zeker gezag toevertrouwt, geeft aan het geheel van dit stelsel eene vastheid en eene orde, die men alleen wedervinden zou op een oorlogschip, en het is dan ook niet onwaarschijnlijk, dat het van daar ontleend is. Wat den landbouw en fabriek-arbeid betreft, heeft het insgelijks dit voordeel, dat de overleveringen van vroegeren tijd blijven bestaan, en de vruchten der ondervinding niet verloren gaan. Inderdaad, dit stelsel zou weinig te wenschen overlaten, indien de personen, die zich aan dit vak wijden, voorloopig die soort van wetenschappelijke kennis hadden opgedaan, welke zij in hetzelve met nut zouden kunnen aanwenden. Dit is nu hoogst zeldzaam het geval, en daaraan zal men het wel moeten wijten, dat, indien de nijverheid niet terug is gegaan, zij ook geene noemenswaardige vorderingen heeft gemaakt. In vroegere tijden werd het personeel der blank-officieren veelal door soldaten en matrozen aangevuld, en hoewel er uit deze klasse mannen zijn te voorschijn gekomen, wier kunde en karakter allen lof verdient, kon men toch in het algemeen geene verbeteringen van hen verwachten. In latere jaren zijn er vele wel opgevoede jonge lieden uit het moederland gekomen, om planters te worden; maar hun ontbrak meestal die soort van kennis, welke het meeste nut

kon aanbrengen. Men zal mij doen opmerken, dat men geene geleerden tot blank-officiers kan aannemen; maar ik heb geenszins geleerdheid op 't oog. De beginselen der scheikunde en werktuigkunde, zoo als ook het physiologisch gedeelte der plantenkunde, zijn niet moeijelijker te leeren, dan zoo vele andere wetenschappen, die men op de scholen onderwijst en toch zoo zelden in het leven te pas komen. Welligt vindt men in ons land te weinig gelegenheid om zich in deze vakken te bekwamen. Genoeg, zoo veel is zeker, dat in Suriname de oude sleur zonder eenige verandering gevolgd wordt, en dat op het stuk van industriële vorderingen, weinig landen naijverig op hetzelve zouden kunnen zijn. Dat dit zoo zijn moet met lieden, die geene of weinige kennis van elders aannemen, en die buitendien, zoo als elk ander mensch, den verdoovenden invloed van het klimaat ondervinden, terwijl zij daarenboven, voor de hun toevertrouwde belangen, niet geheel en al dezelfde behartiging kunnen voeden als de eigenaar zelf, zal men zich zonder moeite uitleggen. Het gevolg van dezen stand van zaken is, dat alle nieuwigheden, strijdig met de traditionele denkbeelden, onder eenen medelijdenden glimlach worden afgewezen, en dat, indien iemand het waagde, zich aan proefnemingen over te geven, hij gevaar zou loopen zijnen goeden naam als planter te verliezen. Wie zou zich daaraan willen blootstellen, wanneer welligt zijn fortuin er mede gemoeid kon zijn?

Het ware voorzeker te wenschen, dat er meer eigena-

ren in de kolonie woonden; maar er is dienaangaande weinig verbetering te verwachten, daar toch de meeste plantaadjen aan anonyme societeiten behooren, of door versterf het eigendom zijn geworden van een aantal deelhebbers. De anonyme societeiten of fondsen, in hun tegenwoordig wezen, zijn een waar onheil voor het land, en het is te betreuren, dat er geen legale weg kan gevonden worden, om het bestaan derzelve te doen ophouden of te wijzigen. Ik zal daar thans niet over uitwijden; reeds bij eene vroegere gelegenheid heb ik mijne gedachten daarover bekend gemaakt, en de menigvuldige actiehouders weten maar al te wel, hoe het daarmede gelegen is. Indien het staatsbelang en de billijkheid alleen konden tot rigtsnoer dienen, zou men hier voorzeker wel de onteigening ten algemeenen nutte kunnen toepassen, want men zou gemakkelijk kunnen betoogen, dat deze fondsen het bestaan der kolonie meer en meer in gevaar brengen.

De tweede klasse van kolonisten is verre weg de talrijkste en, met betrekking tot de nijverheid, niet minder belangwekkend dan de eerste. Zij is in vele onderdeelen te splitsen, als daar zijn: die van zuiver Europesche afkomst, die van gemengde afkomst, die van neger afkomst. Als werkelijk tot het land behoorende, verdient zij meer uitsluitend den naam van kolonisten, en heeft zij bij de algemeene welvaart meer bijzonder belang. De eigenaren zijn in dezelve talrijker, de administrateuren zeldzaam, en de werklieden, of die het zouden kunnen worden, menigvuldig.

Men beweert, welligt niet zonder reden, dat de inlandsche eigenaar dikwijls weinig geschikt is voor het slavenbeheer; hetgeen men daaraan zou moeten toeschrijven, dat hij met zijne slaven in een te naauw verband staat, om altijd met eene volmaakte onpartijdigheid onbevooroordeeld te werk te gaan; maar wat nijverheid aangaat, kan men van hem meer vooruitgang verwachten, omdat hij zijne belangen beter kent en beoordeelen kan, dan hij, die zich op de rapporten van zijnen administrateur verlaten moet. Daarbij is hij trotsch op zijn land, en heeft de overtuiging, dat het voor grooter welvaart vatbaar zou zijn; ook is hij, zonderling genoeg, minder onwillig dan de Europeaan, om innovatiën aan te nemen. Laat men hem de zaak duidelijk en mogelijk maken, en hij zal ze beproeven. Wanneer men het onderzoeken wil, zal men dan ook bevinden, dat de weinige verbeteringen welke er ingevoerd zijn, meestal door Surinamers, of immers door in de kolonie wonende eigenaren, zijn aangenomen. Als plantaadjebedienden, zijn de inboorlingen, voor zoo ver landbouw en nijverheid betreft, mij in 't algemeen voorgekomen een' zeer goeden aanleg te hebben, die alleen voorbeeld en handleiding vordert, om goede vruchten op te leveren.

Maar een aanzienlijk aantal der inboorlingen van Suriname, van alle kleuren, doch vooral onder die van gemengd bloed, leeft zonder geregelde middelen van bestaan, zonder vooruitzigt, zonder ernstigen wil om zich door zijnen handenarbeid te voeden. Men ziet daar hoogmoed

en armoede op de zonderlingste wijze vereenigd; hij die gemakkelijk, door met eigen handen een stukje lands te bewerken, vijf gulden daags zou kunnen verdienen, wil liever, indien hij schrijven kan, kantoorbediende worden voor twee à drie honderd guldens in 't jaar; of anders is welligt zijn hoogste begeerte, op eene snijderstafel te gaan zitten, en het weinige wat bij verdient, aan opschik te verkwisten. Daar echter in deze weinig vermoeijende, maar ook gering betaalde soort van betrekkingen, het benoodigde aantal lieden beperkt is, en men een afschuw heeft van landbouw, leeft een groot gedeelte dezer klasse, zonder eigenlijk iets te doen, de hemel weet hoe. Alleen de vruchtbaarheid des lands maakt het mogelijk *dat* zij leven. Ziehier een voorbeeld: een diaken, van ik weet niet meer welke gemeente, rondgaande om liefdegiften in te zamelen, treedt in een huisje van een der voorsteden binnen, en vindt er twee jonge gezonde mannen in hunne hangmatten uitgestrekt «Wij zijn zelven dood arm, wij hebben niets om te geven, en zelfs geen bananen om te eten.» — «Maar waarom dan is die groote tuin om uwe woning heen, geheel in 't wild gegroeid?» — «Wel, omdat wij geene slaven bezitten.» — Ziedaar het heerschende denkbeeld; landbouw en slavernij worden als onafscheidelijk beschouwd. Men verbeeldt zich welligt, dat de vermoeijenis die met den landelijken arbeid gepaard gaat, hier oorzaak van is; maar men ziet toch vrije lieden, wanneer zij werken willen, anderen veel zwaarderen arbeid ondernemen, zoo als dat van 't houtkappen en visschen, waarbij zij uren

lang moeten roeijen. Eenige schrijvers over de koloniën hebben beweerd, dat de akkerbouw er als vernederend werd beschouwd, omdat zij in die landen het kenmerk was der slavernij; maar ik vraag, worden er dan geene slaven gebruikt voor alle handwerken zonder onderscheid? zijn niet de meeste timmerlieden slaven? en toch is er geen handwerk, dat door de vrije lieden hooger geacht wordt. Naar mijn oordeel, is de afkeer van den landbouw hoofdzakelijk een vooroordeel, dat op niets wezenlijks is gegrond, en dat versterkt wordt door het gebrek aan geduld en aanhoudende arbeidzaamheid. Wanneer de inboorling niet geheel en al door de vadzigheid overwonnen is, kiest hij bij voorkeur die soort van arbeid, welke hem een onmiddellijk voordeel, hoe gering dan ook, verschaft. Gaat hij voor een paar dagen op de vischvangst uit, dan oogst hij de opbrengst van zijne inspanning onmiddellijk, en kan zich daardoor voor eenen meer of minder langen tijd aan de ledigheid overgeven; even zoo wanneer hij brandhout kappen wil; is hij handwerksman, dan leeft hij eene week met hetgeen hij in drie dagen verdient. Als landbouwer daarentegen, zou hij dagelijks moeten arbeiden, om, na een geduldig wachten van eenige maanden, voor zijne moeite beloond te worden; dit is te zeer strijdig met zijne neiging tot zorgelooze ongebondenheid. Maar indien hij zich als timmermansknecht verhuurt, waarom zou hij het dan niet doen voor hetzelfde loon als landman? omdat hij het timmerwerk als eene kunst beschouwt, en dus zich zelven als een kunstenaar, terwijl hij een man, die met de

spade werkt, niet veel hooger acht dan een paard of os, dan een bloot werktuig. Het is dus dezelfde hoogmoed, die men niet zelden bij de Europesche landbouwers aantreft; dáár ziet men toch ook dikwijls, dat de zoons het ambacht van hunnen vader versmaden. De stadsslaaf ziet op den plantaadjeslaaf neder, even als de burger op den boer, en daar de landbouw in de kolonie veel minder kunstmatig is dan in Europa, is het niet te verwonderen, dat dezelve door de weinig verlichte klasse nog minder geacht wordt. De vrijman is trotsch op de voortbrengselen van zijn eigen grond, maar alleen wanneer ze door slavenarbeid zijn verkregen. Daarbij komen de genoegens van het steedsche leven, welke de meesten tegen geenen prijs zouden willen vaarwel zeggen. Niemand die het land kent, zal zich dan ook in het hoofd zetten, om ver afgelegen streken door vrijlieden te laten bewerken; doch bijaldien al het land dat binnen de stad en op een half uur afstands buiten dezelve is gelegen, behoorlijk werd bearbeid, dan zou er zeker geene armoede onder de vrije klasse te vinden zijn.

Inderdaad, niets is valscher dan het denkbeeld van onze philantropische droomers in Europa, die aan den hoek van hunnen haard beweren, dat de landbouw door de slavernij gebrandmerkt is, en op deze wijze u trachten uit te leggen, waarom de Engelsche koloniën sedert de emancipatie met rassche schreden ten onder gaan. Uit hetgeen ik hier boven gezegd heb, zal men, hoop ik, eene betere oplossing weten af te leiden. Doch genoeg hiervan; den hemel zij dank, wij hebben ons met dergelijke ques-

tiën nog niet verder in te laten. Ik zal alleen dit bij deze gelegenheid als een regel voorstellen, dat men dáár overal gerust emanciperen kan, waar de vrije klasse even productief is als die der slaven.

Moge men het door een doelmatig onderwijs, door voorbeeld en handleiding zoo ver brengen, dat het aankomende geslacht in Suriname de edele strekking en het materieel voordeel, die aan den landbouw verknocht zijn, uit het ware oogpunt leere beschouwen. Ik geloof dat daaraan veel gedaan kon worden; vooral door maatschappijen, zoo als die tot Nut van 't Algemeen en die van Weldadigheid, onder krachtige medewerking der Regering. Deze laatste kan echter alleen in deze weinig doen, wanneer zij niet eene werkdadige belangstelling voor de zaak ontmoet bij dat gedeelte der bevolking, hetwelk eenen meer onmiddellijken invloed kan uitoefenen op de min vermogende leden der gemeente. Welk nut heeft tot dus ver de zoo uitmuntende instelling der eerste van gemelde Maatschappijen, in Suriname gehad? De jaarlijksche uitgave van eenen almanak, waarin men niets vindt dat tot ware verlichting leiden kan, niets tot verbetering der nijverheid. Het is dan ook geen volksboek; daar is de prijs te hoog voor. Welke prijsvragen heeft dat departement ooit uitgeschreven? Éene, zoo veel ik mij herinner: Over de middelen om de uitgeputte bosschen te herplanten! Alsof er gebrek aan hout in Suriname kon gevreesd worden. En wat zou het niet al hebben kunnen doen? Wat zou het al niet hebben kunnen vragen!? Maar wat niet is, kan nog worden, en

laat ons dus hopen, dat het Surinaamsche departement weldra aan deszelfs schoone roeping moge beantwoorden. De Maatschappij van Weldadigheid bestaat nog maar weinig jaren, en heeft hare geboorte te danken aan een waar gevoel van liefdadigheid en belangstelling, dat in het hart van eenige achtingswaardige inboorlingen, jegens hunne minbevoorregte natuurgenooten is ontsproten. Hulde zij gebragt aan hunne edele pogingen! Aanmoediging der arbeidzaamheid zij steeds hunne voorname leus, en zij zullen aan hun land groote diensten kunnen bewijzen.

De landbouw, het zij op eene groote of kleine schaal, is de ware, oorspronkelijke bestemming van den mensch, het is de algemeene grondslag van alle welvaart, van alle volksbestaan. De landbouwer, die zijn eigen grond doet vruchten dragen, is de onafhankelijkste man op aarde; elke dag geeft hem zelfvoldoening, en wanneer hij met eenen nadenkenden geest begaafd is, leeft hij dubbeld, door het leven van de hem omringende natuur. En waar kan dit alles wel meer waar zijn, dan in het zoo vruchtbare Guyana, waar de jaargetijden zoo geregeld zijn, waar de groeikracht zoo ongeloofelijk groot is, en de teleurstellingen van den Europeschen landman niet gevreesd worden? Alle handwerken hebben hunne aanlokkelijke zijde, en zij zijn alle nuttig en noodzakelijk tot het algemeen welzijn; maar een ieder kan niet meester worden, en is het dan niet veel verkieslijker, dadelijk als meester zijn eigen grond te bewerken, wanneer men op

die wijze meer verdienen kan, dan menig meester timmerman of metselaar.

Land is in Suriname voor niet te verkrijgen, zelfs in de onmiddellijke nabijheid der stad. Welke voortbrengselen, behalve diegene welke dagelijks ter markt verkocht kunnen worden, voor den kleinen akkerbouw geschikt zouden zijn, zal ik trachten in een ander gedeelte van dit geschrift aan te duiden.

De klasse der gemanumitteerden blijft ons nu nog over te beschouwen. Zij onderscheidt zich bijzonderlijk dáárdoor, dat zij, vroeger in slavernij geleefd hebbende, meer of min aan den arbeid is gewoon geweest; daar echter een groot aantal gemanumitteerden als kinderen de vrijheid erlangen, en er vele vrouwen onder gevonden worden, die ook als slavinnen een gemakkelijk leven leidden, is dit geen algemeene regel. In vroegere jaren bestond er eene belasting, onder den naam van vrijdomsgeregtigheid, welke bij de manumissie moest betaald worden. Sedert 1832 is dit veranderd in eenen borgtogt van drie tot vijfhonderd guldens naar gelang van den ouderdom, of wel in eenen personelen borgtogt van twee gegoede ingezetenen. Het doel van dezen maatregel is, de regering te waarborgen tegen den mogelijken last, die voor haar zou kunnen ontstaan, van den nieuwen staatsburger, in geval van hulpeloosheid, te moeten onderhouden; maar in wezenlijkheid heeft het geen ander effect als de manumissiën moeijelijk te maken, en men mag gelooven, dat dit denkbeeld dan ook wel het meeste aandeel aan deze bepaling

heeft gehad. Konde men nu deze bemoeijelijking als een middel beschouwen, om het aantal der productieve slaven tegen vermindering te behoeden, dan ware zij ten minste oeconomisch te prijzen; maar dit is in geenen deele het geval. Die slaven toch, welke men wenscht vrij te geven, zijn inderdaad reeds voor de productie, als slaven, verloren, en leven, wanneer zij een hindernis van dien aard ontmoeten, in eenen dubbelzinnigen toestand voort, die schadelijker is voor het algemeen welzijn en voor de goede orde, dan hunne vrijverklaring. En wat den last voor de gemeente betreft, kan ik alleen dit zeggen, dat, zoo veel mij bewust is, nooit eenige alimentatie van Regeringswege aan gebrekkige of verarmde gemanumitteerden is verleend. Onbekwaamheid tot den arbeid, door ziekte of ouderdom, is dan ook het eenige denkbare geval, waar eene ondersteuning zou te pas komen; maar de Regering is hiertegen genoeg beveiligd door de menschlievende neigingen der kolonisten en de milddadigheid der luchtstreek. Ik geloof daarom deze borgtogten als een' nutteloozen en zelfs schadelijken hinderpaal voor de vrijstellingen te moeten aanmerken, en het als wenschelijk te moeten voorstellen, dat men ze door andere bepalingen deed vervangen, die de strekking zouden hebben om arbeidzaamheid bij de nieuw bevrijden op te wekken. De overgang komt mij voor thans te plotseling te zijn: gisteren was de mensch nog slaaf, dat is te zeggen eene zaak, geheel afhankelijk van eenen vreemden wil, onbekwaam tot eenige burgerlijke regten of handelingen, en weinig, zoo eenig, begrip heb-

bende van de maatschappelijke verpligtingen die op den burger rusten; heden is hij, eenvoudiglijk door een gedrukt vel papier dat hij niet lezen kan, zonder eenige beproeving of voorbereiding, gelijk aan zijnen meester geworden. In vroegere tijden was die standverwisseling niet onherroepelijk; er waren zekere vergrijpen, die bij de bevrijden konden bestraft worden met verscheuring zijns vrijbriefs, en hoewel deze wetsbepaling welligt nooit is toegepast geworden, was hare strekking uitmuntend, daar zij eene soort van voogdij over den nieuwen burger liet bestaan, welke voor hem zelven zeer nuttig was. Elk kolonist zal dan ook kunnen getuigen, dat er een groot verschil is op te merken in de wijze van leven en handelen, maar vooral in de arbeidzaamheid van de vrijlieden des ouden tijds, en in die van den tegenwoordigen. Het is evenwel met de denkbeelden onzer eeuw te zeer strijdig, om hem, die vrij is, op nieuw tot slaaf te maken, dan dat men dit artikel der wet, zelfs als bloot schrikbeeld, zou kunnen herstellen. Doch daaruit volgt, naar mijn oordeel, niet, dat de onmiddellijke overgang, die thans bestaat, noodwendig is. Waarom zou men niet, in plaats des borgtogts, gedurende een zeker aantal jaren, eene bijzondere belasting kunnen vorderen, en tot poenaliteit stellen, gedwongen arbeid in eene werkplaats, die daartoe uitsluitend zou worden ingerigt? Dit zou ten minste aan de nieuw bevrijden doen begrijpen, dat zij ook als burgers arbeiden moeten, om in de maatschappij hunne plaats te hebben, en dat zij zelven, niet hun meester, die reeds

zijn kapitaal opgeofferd heeft, hun burgerregt moeten koopen. Het regt van den meester moet even heilig geacht worden ten aanzien van zijn' slaaf, als ten aanzien van zijn land; maar evenmin als men hem denzelven ontnemen kan, kan men hem hinderlijk zijn in de vrijverklaring. Algemeene emancipatie zal welligt nooit mogelijk zijn, doch graduele, vrijwillige emancipatie, moest men in dezen tijd niet tegengaan, maar liever er op uit zijn om ze te bevorderen en onschadelijk te maken voor de productie, door deze te wijzigen naar den aanleg en de behoeften der vrijlieden. Het is aan de kolonisten zelven dat ik het woord rigt, want deze restrictieve wetten, zijn altijd op hun aandringen door de Regering ingevoerd. Men zal welligt zeggen, dat de personele borgtogt geene moeijelijk te vervullen conditie kan zijn; maar het is zelden dat men zich daartoe wil verstaan, omdat men denzelven, ik weet niet waarom, als eene soort van legale hypotheek op de eigendommen beschouwt. In 't algemeen kan men aannemen, dat de gemanumitteerden, die als slaaf gearbeid hebben, aanvankelijk niet ongenegen zijn, om als vrijlieden zich aan een geregeld werk te wijden; veelal toch hebben zij hunne vrijstelling aan hunne goede hoedanigheden te danken, en er is dan slechts eene vaderlijke voogdij noodig, om hen tot nuttige burgers op te leiden. Aan deze voogdij ontbreekt het, en zal er iets goeds van hen worden, dan zal men er eene moeten daarstellen; voor de kinderen is die in vele gevallen nog noodzakelijker. Ik zal dit onderwerp besluiten met den wensch, dat die voorname kolonisten, wier

roeping het is de Regering over huishoudelijke zaken met hunne plaatselijke kennis voor te lichten, zich deze belangrijke zaak mogen aantrekken, en den weg tot verbetering, die wel gevonden kan worden, zullen weten aan te wijzen.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DE BESTAANDE PRODUCTIE EN MOGELIJKE VERBETERINGEN.

Il y a environ deux siècles qu'on fait du sucre dans les colonies et qu'on le fait de la même manière. En industrie, cela veut dire que, quand même on l'eût fabriqué passablement il y a deux siècles, on doit le fabriquer fort mal aujourd'hui.

Même système, mêmes appareils, même ignorance des vrais principes de la fabrication.

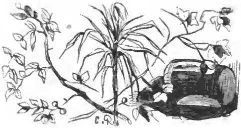
P. Daubrée, *Question coloniale sous le rapport industriel.*

La pièce importante de l'exposition de M.M. Derosne et Cail, c'est l'appareil à double effet dont il nous reste à faire connaître tout le mérite.

Le sirop y est evaporé dans le vide ; la vapeur qu'il fournit traverse des tubes repliés sur eux mêmes, et elle y est condensée par l'évaporation qu'éprouve, à leur surface extérieure, du jus qui tombe en pluie d'un tube à l'autre.

Cet appareil reunit tous les genres de mérite ; il est simple, exact, bien construit.

Rapport de Mr. Dumas.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DE BESTAANDE PRODUCTIE EN MOGELIJKE VERBETERINGEN.

Men kan de oppervlakte van het tegenwoordig Nederlandsch Guyana niet wel op minder stellen dan 3500 vierk. geographische mijlen. Alleen het lage aangespoelde land, tot op een afstand van tien à twaalf mijlen des zeeoevers, wordt bewoond, maar ook dáár slechts langs de boorden der rivieren, zoodat niet alleen het eigenlijke bergland, maar ook dat uitgestrekt gedeelte, hetwelk den overgang vormt van den alluvialen grond tot de hooglanden, als woest, ongebruikt is blijven liggen. De eerste ondernemende gelukzoekers, die zich in Guyana nederzetten, en geene an-

dere vreemde handen tot hunne dienst hadden, dan die van eenige Indiaansche krijgsgevangenen, legden eenige akkers aan in het middelbare gedeelte des lands, alwaar de grond niet door het rivierwater wordt overstroomd en de bosschen minder digt zijn. Later, toen er slaven uit Afrika werden aangevoerd, begon men het vruchtbaardere benedenland aan te leggen, niettegenstaande de belangrijke bezwaren die daarmede gepaard gingen. Zonder deze hulp, zou deze ontginning onmogelijk geweest zijn, en waarschijnlijk geene kolonisatie in eenig gedeelte van dit gewest hebben stand gehouden.

De buitengewone vruchtbaarheid van de meeste tropische landen is genoeg bekend; die van Guyana wordt daarin waarschijnlijk door geen ander land overtroffen. Nergens biedt de natuur hare gaven vrijwilliger aan, en indien er thans veel zware arbeid gedaan wordt, is het, omdat men, niet met eene redelijke winst tevreden, buitengewone middelen heeft aangewend, om in den kortst mogelijken tijd de grootst mogelijke voordeelen te behalen, zonder in de toekomst de gevolgen van dit stelsel te voorzien. In andere landen, en wel bepaaldelijk in ons vaderland, was het door nood gedwongen, dat men het land aan de vloeden betwistte; in Suriname was het door overmatige winzucht, onderschraagd door het voorbeeld des moederlands en de volharding die den Hollander eigen was.

Evenwel ben ik geneigd te gelooven, dat dit stelsel als een der voorname oorzaken kan worden aangenomen van

het ontijdige verval dezer bezitting. De inpoldering van een nieuw boschland, vereischt eenen langdurigen zwaren arbeid, die op het gestel van den werkman dikwijls eenen zeer nadeeligen invloed heeft. De bewoning der lage landen is niet alleen voor den blanke, maar ook voor den neger, hoewel in mindere mate, ongezond; zoodat er de vermenigvuldiging door verhinderd wordt. Wat overigens de koffij, eertijds het hoofdprodukt der kolonie, betreft, houde ik mij volkomen overtuigd, dat men in de bovenlanden meer voordeel er mede zou gedaan hebben, dan in deze lage kleilanden; ja welligt zou ze, aldaar gebouwd, niet door de suiker verdrongen zijn geworden. In alle andere tropische landen toch, waar deze plant steeds met voordeel gekweekt wordt, kiest men daartoe de afhellingen der heuvels en zelfs de berglanden. Het is die tegennatuurlijke plaatsing, die den planter tot eene behandeling heeft genoopt, welke welligt doelmatig is om ze spoedig en voor eenigen tijd vruchtdragend te maken, maar die tevens, zonder eenigen twijfel, haar leven en gezondheid aanmerkelijk moet benadeelen. Uit den aard is het een eenstammige heester, die eene hoogte bereikt van ongeveer vijftien voeten; in Suriname dwingt men hem niet alleen om op drie of vier stammen te groeijen, maar door afknotting der kruin (eene operatie die nog wel zonder snijdend werktuig geschiedt), wordt hij beneden de zes voet gehouden. Ik laat aan elk plantkundige over te beoordeelen, wat de gevolgen van zulk eene behandeling zijn moeten. Men ziet dan ook weinig stammen, die niet de

klaarblijkelijkste kenmerken van ziekte dragen, en er is eene buitengewone groeikracht, zoo als die van dit klimaat noodig, om daaraan weêrstand te bieden. Er is alle grond om te veronderstellen, dat de koffij in de hoogere landstreek, behandeld zoo als in Brazilië, op Java en in haar vaderland Arabië, even gunstige resultaten zoude opleveren.

De suikerbouw is de oudste onder de bestaande takken van nijverheid in de kolonie; hij is de eenigste die zich van den beginne af heeft staande gehouden, en thans is hij de steunpilaar van het bestaan dezer bezitting geworden. Zal dit zoo kunnen blijven? dat is de groote vraag; naar mijn inzien zal het er van afhangen, of men op het oude pad zal willen voorthinken, of een breeder, gemakkelijker en voordeeliger weg zal weten te banen. De verkieslijkheid der suikerkultuur rust voornamelijk op eene verzekerde, min of meer mathematische opbrengst, die door de onregelmatigheid der saizoenen niet aanmerkelijk wordt aangedaan, terwijl dit met de koffij en katoen in groote mate het geval is. De bezwaren derzelve zijn, het noodwendige van een belangrijk kapitaal voor de fabrieken, en de zware arbeid, die door deszelfs aanhoudendheid, voor het in stand houden der bevolking schadelijk kan zijn. Uit een menschlievend oogpunt, is dit laatste ten allen tijde een groot euvel geweest, oeconomisch is het zulks meer dan ooit. Is dit kwaad onafscheidelijk van de suikerkultuur? Neen, het is alleen gevolg van een verouderd stelsel, dat volstrekt moet worden gewijzigd, indien men niet voortdurend de

toekomst aan het tegenwoordige wil opofferen. Het is niet zoo zeer de aard der werkzaamheden op zich zelven, die nadeelig kan geacht worden, als wel de overdrijving van eenige derzelve. Wist men altijd het werk op eene doelmatige manier af te wisselen, en daarbij het ontginnen van nieuw land te vermijden; wist men tevens de productie eenigzins te matigen, dan zouden de uitkomsten op den duur zeker meer voldoende zijn. Eene verbeterde wijze van voeding is daarbij vooral op de suikerplantaadjen noodzakelijk. Over een en ander zal ik in eenige bijzonderheden treden, daar deze onderwerpen van het hoogste gewigt moeten geacht worden.

Wat de wijze van planting en verzorging betreft, zijn de eigenschappen der landen te verschillend, dan dat men gevoeglijk daaromtrent algemeene beschouwingen zou kunnen maken; voor zoo ver er verbeteringen daarin wenschelijk zijn mogten, moeten ze door proefnemingen worden aangewezen. Van het meeste belang in deze, kan men noemen de wijzigingen in het stelsel van bedelving, hetwelk welligt te eenvormig is; over het algemeen geeft men eene groote diepte aan de kleine trensen *), waardoor de bedden in den droogen tijd te spoedig worden uitgedroogd, en de zware regens, door eenen snellen afloop, eene te groote hoeveelheid der voedende zelfstandigheden medeslepen. Te spoedige lozing van het water is evenzeer te vermijden, als onvolkomen lozing. Mij zijn verscheidene

*) Trens, van 't Engelsche *trench* en 't Fransche *tranchée*, sloot, greppel.

gevallen bekend, waar de uitdieping der kleine trensen werd aanbevolen, om door eene spoedigere lozing den kwijnenden staat der plantaadje te verbeteren, en waar inderdaad eene tijdelijke beterschap zich deed opmerken. Men schreef dit aan den snelleren afloop des waters toe, maar het zou welligt met meer grond daardoor uit te leggen zijn geweest, dat de bodem der kleine trensen, door het afspoelen der bedden en ook door minder uitputting, rijk was aan humus en voedende zouten, zoodat deze, op de bedden geworpen, als mest moesten werken. Deze veronderstelling wordt gestaafd door een wel bekende daadzaak, namelijk dat de planten, die langs de groote trensen, welke van tijd tot tijd moeten opgehaald worden, geplaatst zijn, zich over het algemeen veel voorspoediger en vruchtbaarder toonen, dan die van de andere gedeelten der plantaadje.

Het is in de gedurige ontginning van nieuw land, dat het grootste kwaad ligt.

Men bepoldert, men bedelft, men doorwoelt een stuk land, met aanwending van alle krachten zijner slavenmagt; men ontbloot het van 't daarop groeijende zware bosch, en daarna plukt men er gedurende eenige jaren de vruchten van, totdat het niet genoeg meer oplevert; vervolgens gaat men naar het naaste bosch, om dezelfde operatie te hervatten. Deze wijze van land te bouwen, was voor honderd jaren, toen men overal eenen overvloed van nieuw land om zich heen had, en men de slaven in menigte koopen kon, welligt de voordeeligste. Thans is ze

niet alleen in 't oog van den menschenvriend, maar ook van den verlichten landbouwer, hoogst barbaarsch. Men verbeeldt zich echter dat dit oude stelsel het eenige is, hetwelk voor de kolonie zou kunnen passen, even alsof de natuur afzonderlijke regelen en wetten had voor deze of gene landen. Het bemesten en het afwisselen der kulturen, houdt men voor geheel onmogelijk. Wat het eerste betreft, rust deze dwaling waarschijnlijk dáárop, dat men in 't algemeen de dierlijke uitwerpselen bij uitsluiting als krachtige mest beschouwt, en daar er geene eigenlijke veeteelt bestaat, zou men van deze hoogstens genoeg kunnen opzamelen voor de vruchtbaarmaking der moestuinen. Maar hoe vele andere zelfstandigheden bestaan er niet, die de gewone koe- en paardenmest in kracht evenaren of overtreffen. Eenige derzelve bieden zich als van zelven aan: b. v. de asch van verbrande tras*), de verdorde bladeren en andere in ontbinding zijnde plantaardige zelfstandigheden der bosschen. Door de eerste zou men aan het land een zeer groot gedeelte der zouten teruggeven, waarvan men het heeft ontbloot; door het andere middel zou de humus, welke door de zware regens is afgespoeld, worden ververscht.

In Europa gebruikt men voor kulturen, die vrij wat minder voordeel geven dan de koloniale, gemalen beenderen, gebruikt beenzwart, ossenbloed, kalk; ja in Engeland wordt thans de Guano, eene soort van vogeldrek, uit Chili aangevoerd, om als mest te dienen! Een speculant

*) Uitgeperst en gedroogd riet, dienende als brandstof.

heeft den uitsluitenden uitvoer van dit artikel voor eenige honderd duizend guldens gepacht. Dit bewijst genoeg, dat de qualiteit der mest van meer aanbelang is dan de quantiteit, en dat daardoor de onkosten in verhouding staan kunnen tot de voordeelen die men verkrijgt. Buitendien wordt de bewerking ook veel gemakkelijker, naar mate de mest krachtiger is, daar het transport op de landerijen veel minder arbeid veroorzaakt; vooral in de kolonie, waar men het bezwaarlijk door middel van wagens kan doen, zou dit belangrijk zijn. De bemesting met geconcentreerde middelen, is niet bezwaarlijker dan het bezaaijen van een land.

Even zoowel als de Engelschen mest laten komen uit een land, dat vier maanden varens van hen verwijderd is, kunnen wij de bovengenoemde mestsoorten uit Europa ontbieden, daar onze schepen slechts vijf weken reis hebben, en de uitvracht bovendien zeer gering is. Doch men zal beweren dat de tropische landen voor deze middelen niet geschikt zijn; welnu, ziehier eene daadzaak, die welligt meer gewigt zal hebben dan mijne redenering. Het eiland Bourbon, dat zich zeer gelukkig rekenen zou indien het zijne suiker op eenen zoo voordeeligen voet verkoopen kon als Suriname, en dat bijna tweemaal zoo ver van het moederland verwijderd is, laat gedroogd ossenbloed, en in de raffinaderijen gebruikt beenzwart, uit Frankrijk komen, om als mest te dienen. Wat men nu ook van de ligtvaardigheid der Franschen gelieve te denken, zal men toch niet gelooven, dat zij uit louter liefhebberij,

zulke kostbare middelen zullen aanwenden, wanneer de ondervinding hun er het voordeel niet van heeft doen kennen. Zulk eene bemesting is overigens minder kostbaar, dan zij oppervlakkig zoude schijnen. Gewoonlijk verbruikt men per hectare (bunder) eene hoeveelheid van 1400 à 1500 Ned. ponden beenzwart, die te Parijs 70 à 75 francs kosten; voor een stuk land van vijftien akkers, zou men volgens die evenredigheid ongeveer 8600 Ned. ponden noodig hebben, die, in Europa *f* 200.00 kostende, en vermeerderd wordende met *f* 100.00 vracht, op ruim *f* 300.00 aan den Surinaamschen planter zouden te staan komen. Wanneer nu zulk een stuk land, in plaats van 10 of 15 vaten, oplevert 30 vaten en meer, zal het dan niet eene voordeelige operatie zijn? — Nu, deze proef is ligt te nemen, zij vereischt geen groot kapitaal; men kan ze immers op de kleinste schaal doen, b. v. met een enkel bed. Het bedoelde beenzwart of de gemalen beenderen, zijn waarschijnlijk in Holland niet duurder dan in Frankrijk; ik kan ten minste niet zien, waarom zij dit behoeven te wezen. De vracht, die voor een derde in de onkosten komt, zou eigenlijk geheel kunnen vervallen, want het is wel bekend, dat er schepen genoeg zijn, die zulk een artikel gratis zouden mede nemen, wanneer men aan dezelve daarvoor een zeker aantal vaten suiker voor de te huis reis kon verzekeren. Maar met fondshouders of hypotheekhouders, die tevens reeders zijn, is dit niet mogelijk. Overigens zijn er twee middelen om die soort van bemesting veel minder kostbaar te maken; het eene is de verwezenlijking van

hetgeen ik later onder het hoofddeel «Hoornvee,» zal voorstellen, waardoor dit fabrikaat in de kolonie zelve zou worden daargesteld; het tweede is de aanwending van beenzwart bij de suikerbereiding, waarvan ik weldra spreken zal; na herhaaldelijk tot de stroopzuivering te hebben gediend, zou het dan op het land worden verspreid. Op Martinique wordt thans eene mest aangewend, die nog boven de beenderen schijnt te moeten worden verkozen, namelijk de bedorven bakkeljaauw, die aldaar vroeger in zee geworpen werd en nu tegen 12 francs de 50 kilog. wordt verkocht. Daar het te Suriname ook dikwijls niet aan bedorven visch ontbreekt, zou men dit middel gemakkelijk kunnen beproeven.

Is het niet zonderling, dat men het bemesten des lands moet aanprijzen, alsof niet elk een wist dat het in Europa in alle eeuwen gedaan, en op de Amerikaansche eilanden sedert langen tijd in gebruik is? Men brengt er dan ook alleen die bedenking tegen in, dat de voordeelen niet in verhouding staan met de kosten en moeite, en deze laatste stelt men zich als zeer groot voor, omdat men zich verbeeldt, dat bemesting noodzakelijk gepaard moet gaan met omslaan van den grond, door middel van ploeg of spade; terwijl de ploeg in Suriname, ten minste in de beneden landen, niet gebruikt kan worden. Maar dit is eene dwaling: wanneer de riettoppen ongedekt in de greppels liggen, zoo strooit men er een weinig mest over heen, alvorens er de aarde op te werpen; wil men het reeds opgeschoten riet bemesten, zoo verrigte men dezelfde ope-

ratie, vóórdat men er, zoo als men in de kolonie zegt. grond aan geeft. Op deze wijs is het klaar, dat men, eenvoudig door de kinderen naar het veld te zenden, zonder tijdverlies voor de groote slaven, de bemesting kan bewerkstelligen; ook is dit tevens de zuinigste en doelmatigste manier voor eene plant die, zoo als het riet, op zekere afstanden in rijen gekultiveerd wordt. Ik herhaal het, men make eene vergelijkende proef, zoo klein als men wil, en men zal spoedig zien wat voordeeliger is, een oud verlaten stuk land in de nabijheid der fabriek vruchtbaar te maken, of wel een nieuw land op een uur afstands te ontginnen, met gevaar van eenige negers aan pleuris, koortsen of andere ziekten te verliezen.

Evenwel, het bemesten alleen is niet genoeg om van hetzelfde land voortdurend voordeel te trekken; men weet toch, dat wanneer men in een' grond gestadig dezelfde plantensoort bij uitsluiting van alle andere wil voortbrengen, die productie, niettegenstaande de krachtigste bemesting, meer en meer ongunstig, ja eindelijk bijna onmogelijk wordt. Het algemeene zeggen, dat zulk een land uitgeput is, kan alleen als eene betrekkelijke waarheid gelden: het is namelijk uitgeput ten aanzien van die bijzondere plantensoort; maar aan de natuur overgelaten, komen er van zelven die planten in voort, welke geëigend zijn voor de bestanddeelen die daarin overheerschend zijn geworden. Daarvan heeft men het braak liggen der landen te regt als een herstellingsmiddel beschouwd; maar het is geenszins het beste en zeker niet het voordeeligste.

Het denkbeeld van rust te geven aan een land, is eene dwaling; de natuur kent geen rust, en de vruchtbaarheid des bodems vermeerdert door de kultuur, zelfs zonder eenige mest. Maar alhoewel de grondbestanddeelen van alle planten dezelfde zijn, en deze veel meer uit den dampkring dan uit den bodem worden opgenomen, is het echter niet te ontkennen, dat de verschillende plantensoorten hare meeste wijzigingen en eigenschappen daaraan verschuldigd zijn, dat zij deze of gene voor hare bijzondere organisatie geschikte zouten opnemen, die haar alleen door den bodem in voldoende hoeveelheid kunnen worden verschaft, en in denzelven alleen door eene eigene werking der natuur worden hersteld, ten zij men, den aard dezer zouten kennende, daarnaar de bemesting inrigte. Intusschen verlangt het land alleen rust voor zoo ver die plantensoort betreft, welke men er, tegen den regel der natuur, uitsluitend in heeft voortgebragt; maar eene andere plant die andere behoeften heeft, zal men er met het beste gevolg in aankweeken, en daardoor zelfs het evenwigt, dat door de eerste verstoord was, het spoedigst herstellen. Daarin bestaat de kunst van de afwisselende kultuur (l'assolement).

Het weder in bewerking nemen van braak liggende landen, heeft op oude suikerplantaadjen werkelijk plaats, wanneer men geen nieuw land meer tot zijn dienst vindt; maar gewoonlijk duurt het niet lang, of de geringe opbrengst dwingt den planter op nieuw tot verlating derzelve. Dit schijnt een gevolg te zijn van de al te

langdurige betrekkelijke uitputting door het riet, en daarom zou het wenschelijk zijn, dat men, in plaats van na het oogsten van een zeker aantal kroppen, het riet te herplanten, gedurende een of twee jaren, eene andere, door proefnemingen te bestemmen en zoo mogelijk eenige waarde hebbende plant aankweekte. Bij voorbeeld de cecropia peltata (bosch papaya) ziet men gewoonlijk in verlaten suikerlanden het eerst opschieten; indien de hoeveelheid caoutchouc, die deze boom oplevert, voldoende was, zou men ze opzettelijk kunnen zaaijen; en al leverde hij niets op, zou dit welligt nog zaak zijn. De afwisselende kultuur dus vereenigd met eene bemesting, geëigend voor de verschillende grondsoorten, en vooral moetende dienen om het stikstof houdende beginsel te versterken, zou door mij als noodig beschouwd worden om den landbouw in het algemeen, maar vooral die van het suikerriet, voordeeliger en minder zwaar te maken. Overigens is het niet onmogelijk, dat men een groot nut zou kunnen trekken van het boschwater, dat op zekere tijden een aftreksel is van rottende plantaardige en dierlijke zelfstandigheden. Men weet, dat het meestal zeer gemakkelijk is, een gedeelte eener plantaadje naar willekeur onder water te zetten en te droogen. Dit middel is wel eens met een min of meer goed gevolg in het werk gesteld, doch niet op eene doelmatige manier. Vooreerst moet men den tijd kiezen, dat het boschwater niet zeer donker van kleur is, en dan moet het niet langer opgehouden worden, dan noodig is om te bezinken en het land te doorweeken, namelijk een

of twee maal vier en twintlg uren; — zelfs in beplante landen zou dit welligt goed kunnen doen. De scheikundigen zijn het, wel is waar, niet eens over de bevruchtende hoedanigheden van dit water, en eenige geven tot reden van hunne afkeuring, het gebrek aan zuurstof, doch het schijnt mij toe, dat er nog nadere proeven noodig zijn, alvorens daarover met zekerheid te beslissen, en nergens kunnen die proeven gemakkelijker genomen worden, dan in Suriname.

Van alle plantaardige zelfstandigheden, is er geene in welke men eene zoo groote overeenkomst gevonden heeft met het vleesch, als de vrucht van de gewone papaya (carica papaya); indien deze zoo gemakkelijk voort te brengen plant, ten aanzien van het land dezelfde hoedanigheden bezat als de cecropia, zou ze dus als voedingsmiddel met groot nut in de afwisselende kultuur kunnen worden opgenomen; doch het is te vreezen, dat zij den grond te veel van stikstof zou ontblooten, aangezien zij er zoo rijkelijk mede bedeeld is. Evenwel, met de cecropia, die in de braakliggende landen zoo menigvuldig voorkomt, is dit toch ook het geval, daar de caoutchouc insgelijks eene vrij aanmerkelijke hoeveelheid stikstof bevat. Menigvuldige proefnemingen en scheikundige waarnemingen alleen, kunnen hier den goeden weg aanwijzen. Het komt er op aan te weten, welk voedend beginsel door de suikerkultuur het meest wordt uitgeput.

Men verlieze toch niet uit het oog, dat in de tijdsomstandigheden waaronder wij leven, alles behoort aange-

wend te worden om den arbeid te verligten: de menschelijkheid en het duurzaam belang zijn het op dit punt volkomen eens. Dit betreft vooral de suikerplantaadjen; want indien de bevolking derzelve meer afnemende is, dan die van andere kulturen, moet het wel aan den zwaarderen arbeid worden geweten.

Het krachtigste middel nu om den arbeid te verligten. na de vruchtbaarmaking der oude landen, is zonder twijfel eene verbeterde suikerbereiding. Door eene grootere hoeveelheid en betere qualiteit van suiker, met eene gegevene hoeveelheid te fabriceren, zal men zich met een minder uitgestrekt land kunnen te vreden stellen. Deze zaak is naar mijn oordeel zoo belangrijk voor de kolonie, dat derzelver toekomstig lot er grootendeels van kan afhangen.

De worstelstrijd dien de rietsuiker en de bietwortelsuiker zich in Frankrijk leveren, heeft dit gelukkig resultaat gehad, dat beroemde scheikundigen er zich op toe gelegd hebben, de beste middelen van bereiding op te sporen, en deze onderzoekingen hebben zeer duidelijk aangetoond, dat de thans nog in gebruik zijnde bewerking der koloniën, hoogst gebrekkig is.

Men heeft gedroogd riet, en ook rietsap, dat volgens het voorschrift van Appert voor bederf bewaard was, van Martinique laten komen, en met alle naauwkeurigheid scheikundig onderzocht. De uitkomst van deze scheiding is, dat duizend deelen rietsap inhouden:

Suiker	209.0.
Water	771.7.
Minerale zouten	17.0.
Organische deelen . . .	2.3.
	1000.0.

dat honderd deelen gedroogd riet bevatten:

Oplosbare deelen	64.7.
Niet oplosbare deelen . .	35.3.
	100.0.

en dat honderd deelen versch riet zamengesteld zijn uit:

Water	72.1.
Suiker	18.0.
Vaste deelen	9.9.
	100.0.

Het riet van Martinique bevat dus 18°/₀ geheel zuivere suiker. Daar nu de quantiteit van 17 per mille vreemde deelen niet in aanmerking komen kan, moet men het rietsap. door papier gefiltreerd namelijk, als eenvoudig suikerwater beschouwen, en men heeft zich dan ook overtuigd, dat er geene suikerdeelen in het riet bestaan, die niet vatbaar zouden zijn voor kristallisatie. *De melassie is derhalve niets anders dan het produkt eener gebrekkige bewerking.*

Men heeft door het nemen van menigvuldige proeven, de eigenlijke oorzaken van de onzuiverheid der ruwe riet-

suiker en van het ontstaan der melassie, weten aan te wijzen, en ten gevolge daarvan zijn er onderscheidene verbeteringen ingevoerd, waardoor dezelve grootendeels worden weg genomen. Ten eerste heeft men bevonden, dat er in een warm klimaat maar een zeer korte tijd noodig was, om in het rietsap een begin van gisting te doen ontstaan; ten tweede, dat het bijna niet mogelijk was altijd de juiste quantiteit kalk te gebruiken, en dat, te weinig of te veel, beiden schadelijk waren; ten derde, dat met de batterijen zoo als zij ingerigt waren, noodzakelijk een gedeelte der stroop moet aanbranden; ten vierde, dat het schuimen alleen niet voldoende is om de onzuivere deelen weg te nemen. Om al deze nadeelen te vermijden, heeft men tot regel gesteld, dat het rietsap, zonder eenig oponthoud, dadelijk moet verhit worden tot 140° Fah., waardoor de gisting belet wordt. De overmaat van kalk wordt geneutraliseerd door het gebruik van grof beenzwart, in eene zekere soort van filtreerbakken, waar de stroop doorheen loopt. Deze bewerking neemt alle kleurstof weg, en maakt het grein der suiker hard en droog. Wat de koking betreft, heeft men bevonden dat snel koken met weinig hitte het voordeeligste was. Men heeft tot dat einde de ketels zeer wijd en plat van bodem gemaakt en zelfs naar binnen bol. De trektest heeft zeer weinig diepte, doch eene zeer groote oppervlakte; de stroop moet niet meer dan twee à drie duimen hoog daarin staan, en getrokken worden door middel van eene kraan. Ook heeft men de andere ketels, door ze op ongelijke hoogten

te plaatsen, met kranen kunnen voorzien, zoodat er geene overschepping plaats heeft. Deze verbeteringen, met bijvoeging der filtrering door het beenzwart, en de daardoor mogelijke wederoverkoking der melassie, hadden reeds belangrijke voordeelen opgeleverd, doch men is nog veel verder gegaan. Reeds voor meer dan tien jaren, had men in Engeland een toestel uitgevonden om de suiker in het luchtledige te koken, doch deze eerste vinding was gebleken te omslagtig en bezwaarlijk te zijn voor het algemeen gebruik. In lateren tijd echter, heeft men dit systema in Frankrijk, ten behoeve der bietwortelsuiker zoodanig verbeterd, dat het weinig meer te wenschen over laat. Het zal welligt niet overbodig zijn, hier te herinneren aan de uitwerking van de verdunning der lucht op de vloeistoffen, die met dezelve in aanraking zijn. De verdamping heeft gemakkelijker plaats, naarmate de drukking des dampkrings vermindert; de duidelijkste proef daarvan is, dat het water, in eene luchtledige glazen kolf besloten, tot koking overgaat, wanneer men het eenen korten tijd in de hand houdt, en dus door eene hitte van 80° Fah. — Van dit beginsel uitgaande, heeft men in besloten ketels, waarin de lucht zich door een vindingrijk toestel gestadig verdunt, het rietsap zeer snel kunnen verdampen, door middel van heeten waterdamp. Men begrijpt, dat er op die wijze geene aanbranding mogelijk is, en dat men de hitte geheel in zijne magt heeft, eenvoudig door met twee vingers eenen sleutel om te draaijen. Deze ketel is de test, al de andere ketels heeft men in dit nieuwe

systema door een toestel vervangen, dat insgelijks door stoom verhit wordt. Het zou zonder afbeelding niet wel mogelijk zijn, een duidelijk denkbeeld van dat alles te geven, doch het zal genoeg zijn te zeggen, dat het rietsap over een zeker aantal verhitte pijpen dwars henen loopt of druppelt, zoodat het genoegzaam verdikt is, wanneer het in den vergaderbak te regt komt. Twee Fransche ingenieurs, de heeren Derosne en Cail, zijn de uitvinders van deze fraaije werktuigen; een andere ketel van den heer Pecqueur is op hetzelfde beginsel daargesteld, doch die der eerstgenoemden schijnt de voorkeur te verdienen.

De tegenwerpingen, die men tegen de invoering van deze wijze van suikerbereiding maken zou kunnen, zijn ligt te voorzien. Men zal vragen: Is dit niet veel te omslagtig en zorg vereischend voor onze domme negers? Is die bewerking geschikt voor ons klimaat, en wie zal de reparatiën doen? Is het niet veel te kostbaar? Welnu, al deze bezwaren bestaan inderdaad niet. Er wordt voor de bewerking veel minder schranderheid van den werkman gevorderd, dan met de oude manier, en het getal der arbeiders is zelfs geringer. Bijna het geheele werk bestaat in het openen en sluiten van kranen, zoodat men, in plaats van sterke mannen, jong volk of zwakke lieden, die voor het veld ongeschikt zijn, er voor gebruiken kan. De noodzakelijkheid van dit openen en sluiten, wijst, om zoo te spreken, de machine zelve aan. Het klimaat doet er niets toe, en de reparatiën, die overigens gering zijn, daar er niets is wat veel te lijden heeft, zijn niet moeijelijker dan

die der stoommolens. De kosten zijn, wel is waar, niet onaanzienlijk, want zulk een toestel komt op p. m. ƒ 40,000.00 te staan, maar de voordeelen zijn daarentegen zóó groot, dat eene plantaadje, die thans 300.000 N. ponden fabriceert, in het eerste jaar reeds, dezelve meer dan vergoed zou zien.

Deze verzekeringen alleen evenwel kunnen weinig vertrouwen inboezemen, en ik zelf zou niet genegen zijn dit alles op losse gronden aan te nemen; maar er zijn daadzaken waaraan ik niet mag twijfelen. Een planter van het eiland Bourbon, heeft eene fabriek geheel en al naar het stelsel der heeren Derosne en Cail ingerigt. Twee maanden na de aankomst van de werktuigen, hoewel de geheele fabriek met molen en al vernieuwd werd, begon men de bewerking, en in minder dan vijf maanden, was er 550.000 N. ponden suiker gemaakt van uitmuntende qualiteit.

Deze ondernemende planter in Frankrijk terug gekomen zijnde om nog twee dergelijke fabrieken te doen vervaardigen, heb ik mij tot denzelven gewend om informatiën, en het is door zijne welwillendheid, dat ik in staat ben gesteld, over deze zaak mij zoo stellig uit te laten. De voordeelen bestaan in de quantiteit en in de qualiteit der suiker; de vermeerdering door overkoking der melassie bedraagt meer dan een derde, de qualiteit wordt gerekend een vijfde of zesde meer waard te zijn, en wanneer men in aanmerking neemt, dat de Bourbon-suiker buitendien reeds hooger genoteerd wordt dan de Suri-

naamsche, kan men de verbetering voor deze laatste zeker niet minder stellen. Het is namelijk thans eene aangenomen zaak, dat de rietsuiker van alle landen, door eene goede bewerking dezelfde qualiteit moet opleveren. Het riet van eenige landen bevat wel is waar meer water en zouten dan dat van andere (dit was onder anderen het geval, met hetgeen men te Parijs in broeibakken en te Bordeaux in de open lucht heeft voortgebragt); maar alle proefnemingen blijven daarin overeenstemmen, dat er geen suikerdeelen aanwezig zijn, die niet kunnen gekristalliseerd worden. Wij hebben gezien, dat er 18% suiker is in het Martiniekschc riet; wil men nu weten hoeveel met de oude manier aldaar gemaakt wordt? Het is 6 à 9%; dus minder dan de helft! Men rekent dat er 5 à 6% in de tras blijft opgesloten, en 3 à 6% in de melassie. Het toestel van de heeren Derosne en Cail levert te Bourbon geregeld 40 deelen suiker van eene hoeveelheid rietsap, die op de gewone wijze hoogstens 27½ gaf.

Behalve deze zeer belangrijke voordeelen, zijn er nog andere van minder gewigt, zoo als de bezuiniging van brandstof, die ruim op ⅔ gerekend wordt. Men weet dat het houtkappen voor de stoommachines een groot bezwaar is; eenige plantaadjen moeten het hout zelfs koopen; en zou men met eenen overvloed van tras, het hout niet bijna geheel kunnen ontberen? De gedurige reparatiën of veranderingen aan de batterij, zoowel metselwerk als ketels, zal men, zijne verantwoord-rekeningen naziende, bevinden, dat jaarlijks nog al wat uitmaken. Ja vele

plantaadjen hebben er nooit in kunnen slagen, een ketelwerk te maken dat behoorlijk kookte. In het nieuwe stelsel is daaromtrent niets aan het toeval overgelaten, want er wordt alleen vuur gemaakt onder éénen waterketel (*générateur*), en het suiker-apparaat komt met geen vuur in aanraking, zoodat er genoegzaam geen slijting bestaan kan. Voeg hierbij, dat de werklieden niet aan ongelukken zijn blootgesteld, noch aan overmatige hitte, noch aan vermoeijenis, zoo als tegenwoordig het geval is. De vuurstoker heeft niet meer werk, zoo niet minder, dan die voor den stoommolen, en daar men den molen en de koking door denzelfden *générateur* kan doen werken, wordt er één vuurstoker bezuinigd.

Na het schetsen van al de voortreffelijke hoedanigheden dezer fabriekinrigting, moet ik nu melding maken van eenen enkelen lastpost, die er tegenover staat, namelijk de jaarlijksche aankoop van beenzwart. Moeijelijk zou het zijn, met eenige zekerheid op te geven, op hoeveel deze uitgaaf moet worden berekend, daar de berigten hierover te zeer uit elkander loopen. Gedeeltelijk is dit toe te schrijven aan den meerderen of minderen graad van zuivering, die men heeft willen bewerkstelligen, gedeeltelijk aan eene onvolledige kennis van het stelsel. De eerste aankoop van beenzwart moet, zoo als het schijnt, gelijk staan aan 5°/₀ van de hoeveelheid voort te brengen suiker; door wassching en hergloeijing, of zoogenaamde revivificatie, hergeeft men daarna, met een verlies van 2 à 5°/₀, aan de gebruikte kool hare verloren krachten. De hoogste bere-

keningen tot grondslag nemende, zoude deze uitgaaf op ongeveer 75 c. per 100 N. ponden suiker gesteld kunnen worden. Doch daarbij wordt de aankoop in het moederland en de vervoer naar de kolonie verondersteld, terwijl het gemakkelijk zoude zijn uit naburige gewesten eenen overvloed van beenderen te verkrijgen, die in de kolonie tot kool gebrand, tot zeer lagen prijs zouden kunnen worden geleverd. *) Indien het ook al niet geheel juist ware, dat de kool met een gering verlies voortdurend kan herlevendigd worden, dan zou ze desniettemin, onbruikbaar voor de suikerkoking geworden, nog altoos als mest zeer nuttig zijn, hoewel minder krachtig dan die der raffinaderijen, daar deze met eene vrij groote hoeveelheid ossenbloed vermengd is.

Ik heb melding gemaakt van deze geheel nieuwe manier van suikerbereiding, in de hoop dat eenig vermogend en ondernemend suikerplanter er door zou worden aangespoord, dezelve op zijn eigendom in te voeren. Evenwel is mij de overdreven voorzigtigheid en het wantrouwen voor al wat nieuw is, onder onze landgenooten te wel bekend, dan dat ik hiervan veel zou verwachten. Laat ons derhalve zien, of dezelfde voordeelen, in eenen minderen graad, welligt te verkrijgen zullen zijn door middelen, die geene noemenswaardige kosten veroorzaken. Men zal dan allengskens vertrouwen in de zaak verkrijgen en van de eene verbetering tot de andere overgaan. — Wat de gebreken der koking betreft, daaraan is niets te doen zon-

*) Zie op Hoornvee.

der eene geheel andere soort van batterijen te maken, en dat moet men dan provisioneel maar laten zoo als het is; maar er zijn twee zaken van groot belang; ik heb ze reeds genoemd: 1°. het beletten van alle gisting; 2°. eene goede zuivering. — De gisting wordt tegengegaan, door het rietsap zonder oponthoud te verhitten tot 140° Fah.; maar hoe zal men dat doen? Men zou wel den vergaarbak (sisser, eistern) geheel kunnen achterwege laten, maar dan zou men zich de kosten moeten getroosten van twee inneemketels, naast elkaêr in de batterij te plaatsen, en dit is wel het doelmatigste, indien men daaraan, zoo geplaatst, de noodige warmte geven kan. Anders zou men het voeht in den vergaarbak kunnen verwarmen, door middel van eene slangvormige ijzeren pijp, die verhit zonde worden door stoom uit den *générateur* van den stoommolen, of door eenen kleinen daartoe afzonderlijk ingerigten ketel. Elk ingenieur zal dit dadelijk begrijpen en weten daar te stellen. Ik weet niet, welk dezer twee middelen min kostbaar zou zijn, en beide hebben hunne gunstige zijde; het laatste b. v., die van de hitte naar verkiezen te matigen, door sluiting der pijp, en welligt ook die van een ketel minder op de batterij noodig te hebben.

De zuivering geschiedt te Suriname, zoo als overal, volgens de oude manier, door kalk en afschuiming. Of de kalk onmisbaar is, wanneer men verkoolde beenderen gebruikt, heeft men nog niet beslist, maar zoo veel is zeker, dat deze laatste zelfstandigheid de eigenschap bezit van de kleurstof weg te nemen en alle zuurdeelen, zoo als ook

den overvloedigen kalk, te neutraliseren. De filtratie daarbij, zuivert de stroop oneindig beter dan de zorgvuldigste schuiming. Wanneer men dan den kalk zoo als gewoonlijk zal aangewend hebben, en het vocht in den tweeden ketel eene hitte van ongeveer 200° Fah. zal hebben verkregen, kan men het beenzwart op tweederlei wijzen gebruiken. Namelijk door het in den ketel te storten, en vervolgens de overgieting in den derden ketel te bewerkstelligen, met inachtneming eener filtratie door eene groote grove zeef, die, met een wollen deken overdekt, geplaatst wordt op latten boven dien ketel; of wel men bedient zich van filtreerbakken. Dit zijn vierkante of ronde bakken, van twee voet hoogte, boven een weinig wijder dan onder, en ongeveer twee voet wijd; in plaats van bodem heeft men een traliewerk, dat van bamboes of eenig ander riet gevlochten kan worden; hierop komt een flanellen lap, en dan de dierlijke kool, ter hoogte van 15 à 18 duimen; daarover eene dunne plaat van eenig metaal, voorzien van gaten, zoo als die van het bovenste gedeelte der koffijkannen. Men moet zoo vele van deze bakken te gelijk gebruiken, als noodig is om de filtratie spoedig genoeg te doen plaats hebben. Het spreekt van zelf, dat men ze niet boven den derden ketel kan plaatsen, en dat men dus een afzonderlijken vergaarbak er voor noodig heeft, waaruit de stroop door middel eener pomp in dezen ketel wordt overgebragt. Dit alles heeft zonder eenige moeite plaats, wanneer de batterij er voor gemaakt is, maar ik moet erkennen, dat het filtreren op deze laatste manier hoogst bezwaarlijk is

om in aanwending te brengen bij onze ketelwerken, waaraan niet eens kranen zijn. Welligt zouden de ingenieurs, in de kolonie aanwezig, in staat zijn op eene weinig kostbare wijze dit bezwaar nit den weg te ruimen. Evenwel, ofschoon deze filtratie gebleken is uitmuntend te zijn, zou het wel verdienen onderzocht te worden, in hoever ze vervangen kan worden door het storten der kool in den ketel. De voordeelen daarvan zouden zijn: 1°. dat men fijne of poeijer kool, in plaats van gekorrelde zou gebruiken, en dus eene vermindering van kosten; 2°. dat de scheikundige werking regelmatiger zou zijn op alle deelen der stroop, want bij de gewone filtratie moet de werking allengskens afnemen; 3°. de vereenvoudiging der operatie. — Het bezwaar bestaat dáárin, dat het doorzijgen dezer met fijne kool bezwangerde stroop, zeer langzaam zoude plaats hebben en eene aanhoudende verwisseling van zeef zou vereischen. De ondervinding zou moeten aantoonen, welke hoeveelheid kool vereischt wordt; doch men kan ze niet wel minder stellen dan 1 pond N. per 20 gallons.

Van groot belang zou het zijn, indien men den kalk geheel ter zijde kon laten; en sedert de scheikundige proeven van Peligot, Pelletan en Osmin Hervy, schijnt men dit als waarschijnlijk te kunnen aannemen. Daar de bijvoeging van beenzwart de slijmige gisting in het rietsap ten eenenmale belet, terwijl de geestige gisting niet spoedig kan plaats hebben, zou men, door eene zekere hoeveelheid grove beenderkolen in den eistern of vergaarbak te storten,

de spoedige verhitting onnoodig maken, en eene latere filtratie der stroop over gekorreld beenzwart, zou waarschijnlijk alsdan voldoende zijn, om de zuurdeelen die er nog in overblijven, te neutraliseren. Dit is eene proef die gemakkelijk genomen kan worden, en ik kan derhalve niet genoeg den eigenaren van suikerplantaadjen aanraden, om te dien einde eenige honderd ponden beenzwart naar de kolonie te zenden. De dierlijke kool moet in dit oogenblik als de basis van alle goede suikerbereiding worden beschouwd; maar het laat zich aanzien, dat men ook andere verkoolde zelfstandigheden vinden zal, die het eenige bezwaar, namelijk den vrij hoogen prijs der beenderen, zal doen vervallen.

Dat bij de filtratie, op welke wijze die ook geschiede, groote zindelijkheid moet worden in acht genomen, behoef ik naauwelijks te zeggen; elk suikerplanter weet toch, hoe noodzakelijk de naauwkeurige reiniging is van alle de voorwerpen, die met het vocht, het zij als lika (rietsap), het zij als stroop, in aanraking komen. Daar het echter door de zorgvuldigste reiniging niet is te beletten, dat een gedeelte van het vocht in de houten wanden van den vergaarbak (cistern) en der goot wordt opgenomen en tot verzuring overgaat, zoo zou men het voor eene wezenlijke vordering kunnen houden, deze voorwerpen uitsluitend van metaal, het zij koper of zink, te vormen. De hoekige vorm zou tevens vermeden moeten worden, daar deze de reiniging altijd moeijelijker maakt.

Behalve de bereidingswijze van het rietsap, blijft er

nog een ander belangrijk vraagstuk op te lossen overig: namelijk, wat het middel zij om de zes percent suiker, die in de tras opgesloten blijft, er van af te zonderen. Het kan wel geen twijfel lijden, dat in den tegenwoordigen staat der wetenschap, ook dit moet gevonden worden, en het is zelfs niet moeijelijk te voorzien, welke middelen men daartoe zal aanwenden; maar het moet aan eenig vindingrijk planter of ingenieur overgelaten worden, om de aanwending doelmatig, namelijk weinig kostbaar, te maken. — Door de tras in groote houten kasten, b. v. 12 v[t]. c[k]., door middel van heeten waterdamp te stoven, en daarna onder eene snel werkende pers, zoo als die, welke in de Amerikaansche havens tot het overpersen der katoenbalen gebruikt wordt, uit te persen, zouden waarschijnlijk genoegzaam alle suikerdeelen met het water er uitvloeijen. De tras, alsdan tot harde, drooge koeken zamengeperst, zou bijna onmiddellijk, en dus met minder moeite dan thans, als brandstof kunnen worden gebruikt. De trasloodsen, die kostbare en gevaarlijke gebouwen, zouden dan onnoodig zijn.

In Frankrijk wordt reeds het wasschen van den geraspten bietwortel met heet water, als de voordeeligste bewerking beschouwd *); doch voor 't harde celweefsel van het riet, zou dit middel onvoldoende moeten geacht worden, terwijl het bovendien meer brandstof en arbeid vereischt. Wanneer men bedenkt, dat er thans een derde der suikerdeelen met de tras verbrand worden, zal men het wel

*) Zie *Le Procédé de macération en* 1841, par J. A. M. de Dombasle.

der moeite waardig achten, de aandacht op dit onderwerp te vestigen.

Men neme het mij, die geen practiesch suikerplanter ben, niet euvel af, wanneer ik de raadgever wil zijn van lieden, die sedert jaren zich uitsluitend met dit vak hebben bezig gehouden. Ik doe gaarne hulde aan de bekwaamheid onzer planters, voor zoo ver zij die door de praktijk alleen verkregen hebben, maar theorie en praktijk moeten hand aan hand gaan. De middelen die thans door hen worden gebruikt, zijn zij immers ook aan de wetenschap verschuldigd, doch uit een tijd dat die minder was gevorderd. Men zie op alle de wonderen der hedendaagsche nijverheid in Europa; men zie op de stoommolens, en men zal zonder twijfel erkennen, dat de praktijk alleen het zoo ver niet had kunnen brengen. Ik voor mij, maak geene aanspraak op die hoogere kennis, maar de omstandigheden hebben mij in de gelegenheid gesteld, de resultaten derzelve van nabij waar te nemen, en ik beschouw het als eenen heiligen pligt, het moederland en de kolonie, wier lot mij ter harte gaat, zoo het mogelijk is, voordeel te doen trekken van mijne onderzoekingen. Wat ik over de suikerbereiding gezegd heb, moet derhalve alleen beschouwd worden als eene aansporing, om zich volledig bekend te maken met den tegenwoordigen staat der wetenschap aangaande deze gewigtige industrie.

De katoen-kultuur is tot dus ver beperkt geworden door deze bijzondere omstandigheid, dat ze alleen voordeel kan opleveren in de spongieuse, ziltige kustlanden, waar zij

door de zeewinden wordt bestreken. Hoewel dit produkt zeer afhankelijk is van 't saizoen, verdient het naar mijn oordeel in de tegenwoordige omstandigheden aanmoediging, daar het de katoenplantaadjen zijn, waar de bevolking zich het best staande houdt. De gezondheid van 't klimaat, de overvloed van verschen visch, vooral van krabben, en de gematigde arbeid, zijn daar de oorzaken van. De katoenplantaadjen hebben dit nadeel, dat zij meestal geen bananen kunnen voortbrengen; deze worden derhalve door de koffijplantaadjen geleverd, en wanneer er door lange droogte, te veel regen of zware winden, gebrek aan bananen ontstaat, is dit voor deze eigendommen eene ware ramp. Het is er echter verre af, dat deze landerijen geene andere voedzame planten zouden kunnen voortbrengen; maar men heeft in Suriname eenmaal aangenomen, dat de neger volstrekt bananen moet eten; dat is een Surinaamsch axioma geworden, en daar blijft het bij.

Dat de katoenheester (Gossypium Arboreum) alleen in de kustlanden voordeel kan opleveren, is eene waarheid, waarvan ik mij zelven genoegzaam heb overtuigd. Of echter geen der andere tien katoensoorten, en wel bijzonderlijk de Gossypium Herbaceum, voor andere gedeelten der kolonie zoude geschikt zijn, dat zoude waarlijk wel der moeite waard wezen om te onderzoeken; dit kost immers niets? Hoe vele verarmde koffijplantaadjen zouden niet door een nieuw produkt kunnen gered worden! Dat deze tweejarige katoen, welligt beter dan de andere, in 't binnenland zou voorkomen, komt mij waarschijnlijk voor,

omdat dezelve in verscheidene landen, zoo als Egypte en de Indostan, ver van de zee, zelfs in de gebergten gekweekt wordt en aldaar zeer vruchtdragend is.

De afwerking des katoens is voor verbeteringen vatbaar. Het malen met eenen stoommolen zou aan te raden zijn, indien de waarde daardoor niet te zeer verminderde; en ware, zoo als men beweert, het verschil niet meer dan één cent per pond, dan zou zulks rijkelijk door vermeerdering van kultuur kunnen worden vergoed. De eigenaar der plantaadje Waterloo, schijnt er zich wel bij te bevinden. In allen geval zijn de kleine molens, algemeen in gebruik, van een gebrekkig zamenstel, dat den arbeider zeer zeker tweemaal zoo veel kracht doet uitoefenen, als noodig zou zijn met een beter model. Op de Nikerie kust, waar het maaksel dezer werktuigen, hoewel van dezelfde soort, minder gebrekkig is, en metalen krukken in gebruik zijn, geeft een neger 40 à 45 pond katoen in plaats van 30 à 35 pond, zoo als in Mattappica. Het kloppen en zuiveren kan wel eenigen invloed hebben op den prijs, maar dit staat zeker niet in verhouding tot den tijd die er aan besteed wordt, en met de gedurige onaangenaamheden die het veroorzaakt. Ik geloof dat dit gevoeglijk door eenen daarvoor berekenden waaimolen zou kunnen worden vervangen; het eenigste belangrijke is, dat er geene gebroken pitten in blijven, daar de olie derzelve zich in de katoen verspreidt. Wat de kultuur betreft, zijn er nog maar zeer weinig planters overtuigd, dat het voor de onvruchtbare landen nuttig is, ze met zeewater te over-

stroomen; evenwel is het in de Nikerie eene geregelde praktijk. Waarom toch is men zoo halstarrig, dat men verbeteringen van de hand wijst, die zoo gemakkelijk kunnen worden beproefd?

De drie hoofdprodukten der kolonie zoo ver afgehandeld hebbende, moet ik mij een oogenblik ophouden bij de kakao en den indigo. De eerste is nabij aan geheele uitsterving, de andere in zijne geboorte, of liever wedergeboorte. De kakao-kultuur is nooit belangrijk geweest, hetgeen aan verschillende oorzaken is toe te schrijven. Vooreerst is de qualiteit niet van de beste, het zij dat men oorspronkelijk geen goede soort gekozen heeft, of dat de behandeling niet doelmatig is geweest. In Demerary toch heeft men in den wilden staat, of door Indianen gezaaid, boomen gevonden, die 30 à 40 voet hoog waren, terwijl die der Surinaamsche plantaadjen niet de helft van dien wasdom verkrijgen. Daarbij komt, dat deze kultuur, om eenigzins belangrijk te zijn, veel terrein noodig heeft; dat het vrij lang duurt eer de boom vruchten geeft, en dat de drooging dikwijls door de zware regens zeer moeijelijk, bijgevolg de boon aan bederf onderhevig is. De ontginning nu, zoo als ik reeds zeide, is in 't benedenland zeer bezwaarlijk; de Surinaamsche planter werkt niet gaarne op tijd, en men heeft er nooit aan gedacht, in plaats van de boon, kakaokoeken, ruwe chocolade, uit te voeren.

De kakao-kultuur is door alle wetenschappelijke reizigers, en bijzonderlijk door den geleerden Humboldt, beschouwd als de gemakkelijkste, en die het meest verze-

kerde voordeel geeft. Inderdaad, wanneer de plant eenmaal eene zekere grootte heeft erlangd, behoeft ze geene zorgen meer; onkruid groeit er niet in een wèl gesloten kakaoland. Ik zou derhalve van oordeel zijn, dat de oude koffijplantaadjen er binnen eenige jaren wel bij zouden varen, door hunne verlaten landen (kapuwierie) met kakao te beplanten, de vruchten fabriekmatig te malen en in koeken te verzenden. Voorts zou de aanleg van kakao-plantingen in de hoogere vlakten zeer gemakkelijk, en voor vrijlieden bijzonder geschikt zijn. Het verbruik van deze boon, die eenen zoo aangenamen en tevens zoo gezonden, voedenden drank oplevert, wordt alle jaren grooter, en zij kan alleen tusschen de keerkringen worden voortgebragt; dit is voorzeker een grond tot aanmoediging. Het zou echter noodig zijn, van tijd tot tijd nieuwe zaden uit de Spaansche bezittingen aan te voeren, tot verbetering der qualiteit; men zou die van Soconusco moeten beproeven, dewelke in Mexico een dollar het pond waard is.

De indigo-kultuur werd in vroegere tijden verlaten, zoo men beweert, omdat de fabriekbewerking door langzame gisting, hoogst schadelijk was voor de arbeiders. Nu veertien jaren geleden, werd ze door een man, wiens uitstekende bekwaamheden, ondernemingsgeest en moed allen lof verdienen, op nieuw ingevoerd; en men moet het betreuren dat zoo vele hoedanigheden door ongeduld en overijling onvruchtbaar zijn gemaakt. Maar toch niet geheel onvruchtbaar, daar zijne onderneming door die van een ander nijver kolonist opgevolgd is geworden, met in

achtneming van die voorzigtigheid, welke bij eene nieuwe industrie zoo noodzakelijk is, al vertraagt ze dan ook den vooruitgang. Wie toch weet niet hoe vele proeven, hoe veel rondtasten er noodig is, om in die soort van zaken wèl te slagen, als men geen gebaanden weg voor zich heeft. Het zou wenschelijk zijn, dat men naauwkeurige berigten bezat over de verschillende bereidingswijzen in andere landen.

Nog één woord over de toekomst der koffijplantaadjen. Dat de meeste naauwelijks hunne onkosten goed maken, is eene bekende daadzaak. Eenige eigenaren, die het niet aan moed, kapitaal of krediet ontbrak, hebben suiker aangebouwd, en ik geloof dat hun dit niet berouwd heeft. Maar diegenen nu, die dit alles missen, en die wier plantaadje te klein is om zulk eene verandering te kunnen maken, zullen die nog lang zoo moeten voortkwijnen? Waarom geen riet gebouwd en het aan de fabriekplantaadjen verkocht? Of waarom vereenigen zich niet eenige kleine koffijplantaadjen, die op kleine afstanden van elkander gelegen zijn, ten einde gezamelijk eene fabriek aan te leggen? Waarom? dit is gemakkelijk te beantwoorden met eene andere vraag: hoe kunnen eigenaren zich over zulke belangrijke zaken verstaan, zonder op de plaats aanwezig te zijn, zonder zich onderling te kennen? Hoe kan men diergelijke associatiën verwachten tusschen fondshouders, die elkander liever zouden benadeelen, dan zamenwerken tot een gemeenzaam nut? Konde en wilde men zich verstaan, dan ware er, bij wijze van associatie,

veel in Suriname te doen. Indien er zekerheid bestond voor de leverantie van het riet, zou het eene uitmuntende onderneming zijn, eene groote fabriek volgens het nieuwe stelsel daar te stellen, zonder eenigen landbouw er aan te verbinden.

VIJFDE HOOFDSTUK.

OVER DE VERMENIGVULDIGING VAN HET HOORNVEE.

Der Administrator der Brasilianischen Meiereien am Rio Branco versicherte mich während meines aufenthalts zu St. Joaquim, das sich die anzahl der Rinder auf etwa 5000 belaufe und dass das stück 6 Dollars koste. Der weidegrund der Savannen des Berbice ist dem des Rio Branco ähnlich, übertrift ihn aber rücksichtlich des wassers, und somit wäre der Erfolg von Meiereien gesichert.

SCHOMBURGK, *Britisch Guyana.*

VIJFDE HOOFDSTUK.

OVER DE VERMENIGVULDIGING VAN HET HOORNVEE.

Is het niet een vreemd verschijnsel, dat het Surinaamsche hoornvee ellendig, verarmd en kwijnend moet genoemd worden, wanneer men in naburige landen, die genoegzaam onder de evenachtslijn liggen, kudden van duizende beesten in 't wild ziet loopen en zich onophoudelijk vermenigvuldigen? Wat kan daar de oorzaak van zijn? De hitte is het niet, daar de landen langs de Amazonen-rivier gelegen, ten minste even warm zijn. Het ligt dus aan het water, het voedsel en welligt ook aan het ras. Het water is in de eerste plaats van het grootste belang

bij alle veeteelt, en op de meeste plantaadjen, moet het vee zich behelpen met een verzuurd bosch- of zwampwater, terwijl men het zelfs geen zout geeft om er den schadelijken invloed van tegen te gaan. Indien op de katoenplantaadjen, in de nabijheid der zee, het hoornvee veel beter voortkomt, is dit wel daaraan toe te schrijven, dat het water van die landen minder met bedorven plantaardige zelfstandigheden is bezwangerd, terwijl tevens de gras- en andere planten, die het tot voedsel dienen, eene vrij aanmerkelijke hoeveelheid zoutdeelen bevatten of uitwendig daarmede zijn overdekt. Daarenboven is het in die streken niet zeldzaam, bronnen van drinkbaar water in de zand- of schulpbanken aan te treffen. In de zoogenaamde houtdistrikten, is het vee insgelijks meer welvarend, omdat het rivierwater aldaar, hoewel in zekere jaargetijden zeer gekleurd, drinkbaar is; naar mate men het land hooger en derhalve minder voor langdurige overstrooming vatbaar vindt, hoe zuiverder en bijgevolg gezonder het rivierwater wordt.

De weiden der meeste plantaadjen zijn laag en hebben eene onvoldoende lozing. In den regentijd zijn het zwampen, in den droogen tijd is er het gras taai en weinig voedend. Dit laatste is vooral het gevolg der aanhoudende drooge hitte, en dus in het geheele land het geval, doch op plaatsen waar de beesten hunne vrijheid hebben, zoeken zij in de kreupelbosschen het voedsel, dat de weiden hun in eene te kleine hoeveelheid aanbieden. In de bovenlanden vooral vinden zij eene menigte boschvruchten, onder

anderen van de palmsoortige, die voor hen aangenaam en gezond zijn.

Het ras der Surinaamsche koebeesten is Engelsch en Hollandsch, en hoewel geacclimateerd door eene opvolging van geslachten, zou men met eenigen grond kunnen veronderstellen, dat, indien zij afkomstig waren van een ras dat in een ander warm land welvarend is, zij zich beter in de omstandigheden van 't klimaat zouden kunnen schikken. Wanneer wij nu de gelijksoortige landen, waar de veeteelt in het groot gedreven wordt, nagaan, is er geen nader bij en voor den vervoer beter gelegen, dan de provincie Para, in het naburig Brasilië.

Para, aan de oevers der beneden-Amazonen-rivier en aan een van hare uitwateringen, die ook den naam van Para draagt, gelegen, is dus boven winds van Suriname, en in aanmerking nemende den sterken stroom die aldaar heerscht, kan men den gemiddelden tijd voor de overvaart van stad tot stad op vijf à zes dagen begrooten. In de onafzienbare natuurlijke weiden of *pampas* van die landstreek, zijn ontelbare kudden genoegzaam in den wilden staat rondzwervende, aan hare eigenaren door gebrek aan geregelden afzet of aan nijverheid, slechts weinig voordeel gevende. Deze omstandigheid, vereenigd met de onophoudelijke vermenigvuldiging, is oorzaak dat de waarde van dit vee aldaar zeer laag is.

Het moet wel eenige verwondering baren, dat men in lateren tijd, sedert het opbreken van zoo vele plantaadjen, gebrek aan slagtvee heeft doen ontstaan, nooit op het

denkbeeld gekomen is, om, in plaats van uit de Engelsche koloniën, waar de prijzen hoog zijn, het van de Amazonen-rivier in te voeren. De eenige uitlegging daarvoor is, dat men nooit in eenig verkeer met die landen gestaan heeft, en weinig bekend is met den aard van derzelver bestaan. Evenwel is de afstand weinig grooter dan van Demerary, en zelfs wat de vaart naar Suriname betreft, eigenlijk minder groot, daar men, door wind en stroom steeds bevoordeeld, aan geene lange reis is blootgesteld.

Het Brasiliaansche Para is dus in allen opzigte uitmuntend geschikt, om Suriname van het ontbrekende vee te voorzien; maar nu is de vraag, of men de veeteelt in de kolonie zelve niet tot die hoogte zou kunnen brengen, dat zij voldoende wierd voor de tegenwoordige behoeften van de stad niet alleen, maar ook van de geheele bevolking, zonder de slaven daarvan uit te zonderen.

In een ander gedeelte van dit geschrift, hoop ik in staat te zullen zijn overtuigend te betoogen, dat het tegenwoordige voedingstelsel ondoelmatig is, en dat het gedroogde vleesch verre weg de voorkeur verdient boven den bakkeljaauw. Even als Para ons beesten leveren kan, zou het ons gedroogd vleesch kunnen verschaffen, en welligt nog beter koop, dan de visch te staan komt. Maar zeer wenschelijk zou het zijn, dat wij dit zoo gewigtige artikel in den lande zelve konden voortbrengen, en dat dit mogelijk, en zelfs zeer mogelijk is, lijdt bij mij niet den geringsten twijfel. — Het zou inderdaad moeijelijk te begrijpen zijn, hoe een land, zoo uitgestrekt als Suriname,

beroemd wegens deszelfs vruchtbaarheid, geen dierlijk voedsel genoeg zou kunnen opleveren voor eene bevolking van p. m. 60,000 zielen.

Ik erken het, bijna geheel Suriname is met bosch en meestal zwaar bosch overdekt; maar als men het naauwkeurig wilde nagaan, zou men toch bevinden, dat er in verschillende gedeelten onzer bovenlanden, en vooral in Boven-Suriname, duizende morgen savanna-land tusschen de bosschen verspreid liggen. Deze savanna's zijn in alles gelijk aan de pampas van Para, behalve in de uitgestrektheid. Een duizendtal koeijen met een geëvenredigd getal stieren, in Brasilië opgevangen, en in de daartoe geschiktste gedeelten van Suriname losgelaten, zouden zich daar even spoedig vermenigvuldigen, als zij dit in andere streken van Zuid-Amerika onder gelijke omstandigheden gedaan hebben. — Ik wil aannemen, dat, de hoornbeesten aangroeijende tot het voor de voeding der geheele kolonie vereischte aantal, de natuurlijke savanna's niet voldoende meer zouden zijn; maar ik houde het er voor, dat wanneer dit met der tijd een hinderpaal werd, men er voordeel bij zou vinden, de minst zware gedeelten der bosschen op te ruimen; een arbeid, die reeds door het maken van potasch grootendeels zou betaald worden.

Vroeger, toen de geheele slavenbevolking der kolonie zeer productief was, kon het welligt een goed systema zijn, den visch als dierlijk voedsel voor de slaven in te voeren, ten einde zoo weinig mogelijk handen van den meer voordeeligen landbouw af te nemen. Thans bestaat er zeker

nog veel minder overvloed van arbeiders, maar hunne productie geeft alleen op de suikerplantaadjen een groot voordeel. — Die welke het minst opleveren, zijn zeker de houtnegers, en op vele houtgronden is het zelfs, door de schaarschte aan bruikbaar hout, zóó slecht gesteld, dat men bijna niet weet welk werk men aan zijne slaven geven zal. — Ware het mogelijk, deze bevolkingen in andere gedeelten des lands riet te laten bouwen, dan zou dit reeds lang gedaan zijn, maar het zou zeer gevaarlijke verwikkelingen kunnen te weeg brengen, wanneer men dergelijke verplaatsingen wilde doordringen. De houtnegers zijn aan eene veel minder strenge discipline gewend, en zij beschouwen de bovenlanden als hun vaderland; zij hebben een afkeer van den landbouw en gevoelen behoefte om in de bosschen rond te zwerven. Deze bevolking, die thans zoo weinig nut aanbrengt, is het, welke ik op het oog heb om de plaats te vervangen der Brasiliaansche Gaucho's. Zij zijn er reeds aan gewend met hoornvee om te gaan, daar zij bij hun werk ossen gebruiken, en zij zijn zoo vaardig met de bijl, dat zij tot het aanleggen hunner kostlanden, jaarlijks een nieuw stuk bosch nedervellen. — Hoewel zij ongaarne hunne woonplaatsen zouden verlaten, ben ik overtuigd, dat zij zonder gevaar, en vooral in massa, naar andere gedeelten van het bovenland zouden kunnen worden overgebragt, om een leven te leiden, dat volkomen voor hunnen aard geschikt zou zijn. — Te gelijk met de veehoeding, zouden zij de ligte bosschen opruimen, potasch maken, en de kostlanden zouden hun zoo doende

niet ontbreken. — Weldra zou op deze wijze het schoonste en gezondste gedeelte van Suriname, dat nu eene wildernis is, bevolkt worden en een geheel nieuw aanzijn verkrijgen.

Wanneer eenmaal de kudden groot genoeg geworden zouden zijn om in de behoeften der kolonie te voorzien, zouden zij daarenboven eenige der andere winsten opleveren, die aan de veeteelt eigen zijn, namelijk de huiden, hoornen, beenderen en ander afval. De eersten zouden ruw kunnen uitgevoerd, of in de kolonie bereid worden, daar er overvloed van gerfstof voorhanden is. De beenderen en het bloed zouden uitmuntenden mest aanbieden, en de eersten het onmisbare beenzwart. De overige afval kon tot lijm worden gekookt; het vet ruw uitgevoerd of bewerkt. In zoo ver deze industriën niet door de aanwezige vrije klasse zouden kunnen worden gedreven, zouden ze door Europesche kolonisten kunnen worden in het werk gesteld, en op deze wijze alleen, is het naar mijn oordeel mogelijk, de kolonisatie uit Europa te bevorderen. — Ik weet niet, of ik mij door schijngronden laat wegslepen; maar wanneer ik, voor zoo ver dit vermogen den mensch gegeven is, in de toekomst zie, verkrijgt deze zaak eene zoo groote belangrijkheid, dat het voortdurend bestaan van Suriname, als Nederlandsche kolonie, in groote mate daarvan zou afhangen.

Men zou welligt tegen mijn voorstel kunnen inbrengen, dat de voordeelen van zulk eene onderneming zich te lang zouden laten wachten; maar dit zou niet geheel gegrond

zijn. Reeds in de eerste jaren toch, zou men de overtollige stieren en weinig belovende koeijen moeten slagten, in het belang der kweekerij zelve, en dit zou met de aangroeijing der kudden evenredig toenemen. Overigens zou, wat den aankoop betreft, geen groot kapitaal noodig zijn, en de verplaatsing der negers zou kunnen geschieden, naar gelang de vermeerdering van het personeel noodzakelijk werd.

Maar ofschoon ik mij overtuigd houde, dat er geene gegronde aanmerkingen gemaakt kunnen worden tegen mijne vergelijking tusschen de landen aan de Amazonen oevers met de savanna's onzer bovenlanden, voorzie ik, dat men, zonder in veel redeneringen te treden, genegen zal zijn den gebrekkigen staat van het tamme vee in de kolonie als een bewijs te blijven beschouwen, dat het koeijen-geslagt in Suriname niet goed aarden kan. — Wat ik dienaangaande over het hoornvee der houtgronden en der katoenplantaadjen gezegd heb, is welligt niet genoeg om dit vooroordeel te overwinnen. Welnu, er bestaat nog eene daadzaak, die aan vele kolonisten bekend moet zijn. In Boven-Cottica en in Para *) waren eenige ossen der houtgronden, in de bosschen aan de dienstbaarheid ontvlugt; men veronderstelde dat zij door de tijgers moesten zijn verscheurd. Na verloop van eenige jaren werden zij ontdekt, van tijd tot tijd geschoten en eenige opgevangen. Volgens de door mij ingewonnen rapporten, waren ze allen in uitmuntenden toestand. Een derzelve is in het jaar

*) Er is namelijk ook in Suriname eene landstreek van dien naam.

1836 of 1837 te Paramaribo geslagt; dezen heb ik met veel belangstelling gezien, en allen, die met mij in hetzelfde geval geweest zijn, zullen erkennen, dat dit dier alle kenmerken droeg van volmaakte gezondheid, kracht en overvloedige voeding. Opmerkelijk was de ruigheid van zijne huid, vooral aan den kop en de verbazend zware schoft. Zijn onrustige blik en zware hals zouden, ware het mogelijk geweest, hebben kunnen doen veronderstellen, dat het een afgedwaald beest was van eene Brasiliaansche kudde. Het vleesch was bijna oneetbaar door het overvloedige vet; hetgeen waarschijnlijk aan de overmatige voeding met palmvruchten moet toegeschreven worden. Waren deze weinige beesten, in plaats van ossen, koeijen en stieren geweest, dan zou men hoogstwaarschijnlijk, ten minste indien men ze den oorlog niet had aangedaan, reeds door het toeval eenigermate verwezenlijkt zien, dat wat ik thans voorstel, om planmatig te doen geboren worden: de vrije of halfvrije veeteelt in de Surinaamsche bovenlanden.

ZESDE HOOFDSTUK.

OVER ONDERSCHEIDENE NIEUWE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

9.

Zahlreich sind die Erzeugnisse die ein so ausgedehntes Land hervorbringt....

Mit unauslöschlichen Zügen haben sich die majestätischen Naturscenen, die mir auf meinen Wanderungen durch Guyana entgegentraten, meinem Gemüth eingeprägt und sind seit meiner Rückkehr nach Europa um so mächtiger erwacht, wo ich unsere Vegetation mit jenen herrlichen Ebenen, Thälern und Wäldern vergleichen kann.

Schomburgk, *Br. Guyana.*

ZESDE HOOFDSTUK.

OVER ONDERSCHEIDENE NIEUWE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

Behalve de reeds behandelde stapel-produkten, wordt er uit het door de natuur zoo ruimschoots bedeelde Suriname, niets uitgevoerd; immers, indien hierop eenige uitzonderingen bestaan, zijn ze zoo weinig belangrijk, dat er op de cargalijsten geene melding van wordt gemaakt. En toch is geen dezer produkten, de kakao en indigo uitgezonderd, eigendommelijk aan Suriname te noemen. Is het niet vreemd, dat dit zoo vruchtbare land uitsluitend tot voortbrenging van uitheemsche planten wordt aangewend? Het heeft dit, wel is waar, gemeen met de andere

West-Indische koloniën, maar nergens toch is deze omstandigheid zoo in het oog vallend, als in de onderscheidene gedeelten van Guyana. Men vindt de voorname oorzaak daarvan, in de hooge waarde welke de bedoelde artikelen hadden, in den tijd dat de grootste ontwikkeling dezer bezittingen heeft plaats gevonden. Maar sedert lang is die waarde, door eene voortdurende uitbreiding der productie in zoo vele andere landen, zeer verminderd, en daarbij is er eene vrije bevolking in de kolonie geboren, die voor deze soort van nijverheid volstrekt ongeschikt schijnt te zijn. Het is dus meer dan tijd, om eindelijk eens te onderzoeken, welke andere voortbrengselen dit land uit zich zelf aanbiedt, en welke vreemde productie er gevoegelijk kan worden ingevoerd, met inachtneming der bijzondere gesteldheid van deszelfs bewoners.

Eenige der handelsvoorwerpen die ik zal opnoemen, zijn van een zeer groot verbruik, en kunnen derhalve welligt voor de kwijnende koffijplantaadjen eene uitkomst aanbieden; andere, hoewel niet in groote hoeveelheden gevraagd, staan echter op de prijs-couranten hoog genoteerd; eenige zelfs hebben bijna geene courante waarde; maar de vrije bevolking der kolonie is voor alsnog te gering, dan dat zulks eene reden zou zijn om te vreezen, dat de markt zou kunnen overvoerd worden. Men kan overigens hierbij niet genoeg in het oog houden, dat de vereeniging van vele kleine nijverheidstakken, voor het geheel eener bevolking voordeeliger is, dan groote ondernemingen, die slechts aan weinige kapitalisten een aan-

merkelijk voordeel verschaffen. Ik heb in den aanvang van dit geschrift gesteld, dat de arbeid, wanneer dezelve niet een gevolg is van directen dwang, in noodzakelijke verhouding staat tot den indirecten dwang, welke door de behoeften geboren wordt. Bij de Surinaamsche bevolking zijn de behoeften gering, en desniettegenstaande klaagt zij over armoede. Zij wil deze armoede liever lijden, dan voor dagloon te arbeiden; maar indien men haar de middelen aan de hand doen konde, om zonder zwaren arbeid een overvloedig bestaan te vinden, dan mag men er niet aan wanhopen, eenige verbetering in hare gesteldheid te zien ontstaan.

Rijst. — Men zal zonder twijfel erkennen dat de rijst, die door eenige nijvere vrijlieden, zoo als ook door de boschnegers, hoewel in kleine hoeveelheden, wordt voortgebragt, met de eerste qualiteit Carolina-rijst gelijk kan gesteld worden; en het is derhalve moeijelijk te begrijpen, hoe die kultuur zoo weinig opgang gemaakt heeft. Hoewel de prijs waarvoor de inlandsche rijst thans verkocht wordt, te hoog is om voordeel op te leveren bij de exportatie, zou dit voorwaar eene slechte reden zijn, om den aanbouw in het groot niet te beproeven. — De oorzaak van dien hoogen prijs is toch gelegen, juist in het gebrekkige van den aanbouw op eene kleine schaal, zonder voldoende middelen en kennis van zaken; daarbij regelt hij zich ook, voor de inlandsche consumtie, naar dien welken men voor uit Europa aangebragte rijst besteden moet. Om eenigermate te kunnen nagaan, welke voordeelen deze

tak van landhonw zou opleveren, heb ik in der tijd bij verschillende kleine rijstbouwers opgenomen, wat hun gemiddeld rendement was over eene zekere uitgestrektheid lands, en ik heb niet zonder verwondering bevonden, dat het in waarde de gemiddelde opbrengst van de koffij overtrof. Bij deze berekening heb ik de Europesche prijzen tot grondslag genomen, en geenszins uit het oog verloren, het voor de rijst nadeelig verschil der scheepsvracht.

Niets is gemakkelijker dan de hervorming van eene geheele of gedeeltelijke koffijplantaadje, in eene rijstplantaadje, wanneer dezelve namelijk, zoo als bijna overal het geval is, begrensd wordt door het wilde bosch. De periodieke overstrooming, die door de rijstkultuur gevorderd wordt, heeft men dan geheel in zijne magt. Een kleine koker in den achter- of zij-dam, om het boschwater in te nemen, is alles wat men behoeft; men loost het, wanneer men wil, in de rivier, door de groote sluis. Wil men slechts een gedeelte der plantaadje met rijst beplanten, dan sluit men het door eenen tweeden koker van de generale lozing af. De kleine rijstplanters, die er tot dus ver bestaan, ontberen deze voordeelen; zij hebben geene polders en moeten het water nemen zoo als het komt en gaat. Ik heb beweerd, dat de voordeelen gelijk zouden staan met die der koffijplanterij, en heb natuurlijk tot maatstaf genomen, een goed productief koffijland, dat gemiddeld een half pond per boom geeft; doch men zal mij dit resultaat zonder twijfel betwisten, en de daadzaken alleen kunnen in deze beslissen. Ik voor mij, houde den rijstbouw

voor verkieslijk boven de zoo wisselvallige koffijteelt; maar wanneer men ook al eens bevond, dat de voordeelen niet gelijk stonden, dan vraag ik, of de rijst ten minste niet verkieslijk is boven de koffij, op die plantaadjen, welke sedert lange jaren bijna niets meer voortbrengen, en somtijds de kosten van onderhoud naauwelijks goedmaken? — Ik behoef die niet te noemen, ze zijn helaas! maar al te menigvuldig.

Er bestaat geen pelmolen in Suriname, en de thans voortgebragt wordende quantiteit rijst is te gering, om er eenen voor daar te stellen op eene groote schaal. Een kleine echter, door een paar ezels of ossen gedreven, zou zeer nuttig zijn, en waarschijnlijk den aanbouw onder de vrije bevolking aanmoedigen; want het stampen is een groot bezwaar, en maakt dat men nog dikwijls de buitenlandsche rijst verkiest. Men zou dan ook de inlandsche rijst met voordeel voor het garnizoen kunnen gebruiken, daar die welke uit Europa komt, meestal door de mijt is aangedaan of in de magazijnen bederft.

Een der groote voordeelen, die de rijstbouw oplevert, is, dat dit artikel te gelijk voor den uitvoer en voor het inlandsch verbruik geschikt is, en dat het in deze laatste hoedanigheid, des noods als algemeen plantaardig voedsel dienen kan, zoo als in bijna alle landen van het zuidelijk Azië. De Surinaamsche negers zijn aan de bananen gewend en laten zich niet ligt met iets anders te vreden stellen; de bananen derhalve, hoewel minder voedzaam dan rijst, turksch koorn en cassave, ja

zelfs ongezond, zoo als ze meestal gegeten worden, zullen nog lang het hoofdvoedsel moeten blijven. Maar indien er belangrijke rijstvelden bestonden, zou de kolonie toch niet, zoo als in de laatste jaren dikwijls het geval geweest is, gebrek lijden, en de groote sterfte der negers, zoo als in 1840, niet aan hongersnood worden toegeschreven. — Bananen worden alleen geplant voor de inlandsche behoeften, zoodat een nadeelig saizoen ligt gebrek te weeg brengt; — rijst zou alleen uitgevoerd worden, voor zoo ver het niet binnenslands verbruikt werd.

Ook voor de belangen der scheepvaart is de rijstbouw eene wenschelijke zaak, daar dit graan, in verhouding tot deszelfs waarde, veel ruimte beslaat.

Bromelia-hennep of vlas. — Het zou overbodig zijn, over de uitmuntende hoedanigheden van de vezelen der onderscheidene bromelia soorten, in de kolonie *zeilgras*, *sin grasi* (waarschijnlijk van het Engelsche *silk* of het Duitsche *seil*) genoemd, uit te wijden. Intusschen wordt het allcen voor dun touwwerk, in kleine hoeveelheden, gebruikt; dienende bij uitzondering dáár waar groote kracht of duurzaamheid vereischt wordt: zoo als voor hangmatkoorden, drooglijnen, vischtuig, boogkoorden en zweepen. Voor zwaarder touw, zoo als bij voorbeeld dat der sluizen, hetwelk zoo veel te lijden heeft, is het nog niet aangewend, hoewel het zeker driemaal zoo lang als het Europesche touw zou duren. Minder bekend is het, dat men er uitmuntend fijn en met eenen zijdeachtigen glans bedekt linnen van heeft geweven.

Er zijn reeds eenige gelijksoortige vezelen van andere tropische gewesten in den handel opgenomen, zoo als de manilla-hennep, en hetgeen in Frankrijk onder den naam van *soie végétale* bekend is. In Engeland bestaat zelfs eene maatschappij onder de firma van *Colonial rope company*, die zich met dien handel uitsluitend bezig houdt. Doch geen dezer vezelen, die door den *pandanus*, de *musa textilis* en eenige palmsoorten worden geleverd, kunnen de vergelijking doorstaan, voor de kracht en duurzaamheid, in verband met de fijnheid, tegen de vezelen der bromelia.

Daar de veel grootere deugdzaamheid van dezen hennep of vlas, boven die van de Europesche gelijksoortige voortbrengselen, voor de kolonisten voldoende is bewezen, wordt er dan ook eigenlijk geene andere tegenwerping gemaakt tegen de vorming dezer industrie, dan het langwijlige der bereiding, die thans zeer langzaam gaat, en derhalve de onmogelijkheid, om het produkt tegen eenen aannemelijken prijs te kunnen leveren. Dat de aankweeking der plant zeer gemakkelijk is, dat ze zich van zelve voortplant zonder onderhouden te worden, daarvan kan men zich op den houtgrond Hanover overtuigen. Eene boschplant zijnde, kan men aannemen, dat ze in de bosschen zou kunnen geteeld worden, nadat men dezelve van al het ligte hout en de struikgewassen zou hebben ontbloot (hetgeen men onderbosschen noemt). Wanneer de aanplanting eenmaal in verhouding staat tot de middelen van afwerking die men bezit, is er bijna geene verdere kultuur noodig, daar de plant niet door de inoogsting wordt

vernield: alleen de langste bladeren worden afgerukt en de stengel blijft bestaan; zij kan in dezen opzigte met eenen vruchtboom vergeleken worden. Zooveel de kultuur betreft, is er dus wel niets voordeeliger te bedenken. Laat ons dan zien of de afwerking, namelijk het afzonderen der vezelen, inderdaad niet op eene doelmatigere manier kan plaats hebben, dan de thans gebruikelijke.

Elk blad wordt afzonderlijk door afstrooping van deszelfs bekleedsel ontbloot, waardoor de vezelen, met eenig plantenslijm overdekt, in de hand des arbeiders over blijven. Deze operatie is, hoe eenvoudig ook, desniettemin zeer langwijlig; zij heeft plaats op de volgende wijze: men neemt eenen strop van dun koord en bevestigt denzelven aan eenig vast punt; het bromeliablad wordt ter halver lengte in dezen strop of lis gestoken, deze toegehaald en het blad doorgetrokken; vervolgens den strop op nieuw openende en van de daarin achtergebleven zelfstandigheden zuiverende, herhaalt men denzelfden handgreep voor de andere helft des blads. — Ik heb mij overtuigd, dat een handig werkman op deze wijze niet meer dan 5 pond oud gewigt zou kunnen schoon maken, hetgeen de afwerking, het dagloon stellende op slechts 80 centen, zou doen te staan komen op 16 centen per pond. Zal echter het bromelia-vlas een artikel van uitvoer worden, dan moet men het in Europa kunnen leveren tegen denzelfden prijs als de manilla-hennep, die, ofschoon van mindere hoedanigheid, echter daarmede het meeste overeenkomt. Deze prijs is 20 centen per pond, en wanneer men daarvan voor vracht

en andere kosten, in gelijkstelling met de katoen, aftrekt 6 centen, dan moet het oude pond bromelia-vlas in de kolonie niet hooger te staan komen dan 14 centen. Ik neem aan, dat de afwerking 4/5 bedraagt van de productiekosten, en wanneer men het bovengezegde overweegt, zal men dit zeer gematigd vinden. Het mag derhalve niet meer kosten dan 11 centen, en een arbeider zou dus op zijn minst 7 à 8 pond per dag moeten bereiden. — Ziedaar het op te lossen problema.

Het eerste middel dat zich als van zelf aanbiedt, is dat van gisting, zoo als het Europesche vlas. Dit is op Hanover beproefd, en men beweert dat het eenen nadeeligen invloed gehad heeft op de qualiteit; doch ik houd het er voor, dat alvorens dit te verwerpen, er honderde proeven moeten genomen worden, daar de verschillende graden van gisting en de bespoediging derzelve, door kunstmiddelen, zeer verschillende resultaten kunnen opleveren. — Een ander middel zou zijn, eene stoving door stoom, in groote houten kasten, waardoor, wel is waar, de bladbekleedselen niet in denzelfden graad zouden opgelost worden als door gisting, maar toch zoo verweekt zouden zijn, dat ze gemakkelijk met de hand of een houten mes konden afgestroopt worden. De eenige onkosten zouden bestaan in eenen waterketel van ongeveer honderd gallons; het hout voor de kasten en voor brand heeft men om zich heen.

Bevond men echter, dat alleen de afzondering der vezelen uit het versche blad, een goed produkt kon geven,

hetgeen ik zeer betwijfel, dan zouden er nog genoeg mechanische hulpmiddelen te vinden zijn, om den arbeid te bespoedigen. Men zou b. v. de bladen, tusschen twee zeer naauw gebraste cilinders, kunnen kneuzen, zoodat zij vatbaar wierden voor kamming, gelijk het vlas. Zelfs de strooping zou ten minste viermaal zooveel opleveren, wanneer men de klemming des strops deed vervangen door een zeer eenvoudig werktuig, waarvan ik de teekening en beschrijving gaarne aan belangstellenden zal mededeelen. — Waren ook al deze middelen onvoldoende om het bromelia-vlas voor den uitvoer geschikt te maken, dan ware het ten minste wel der moeite waard, ze aan te wenden voor het inlandsch verbruik, daar elk kolonist weet, hoe spoedig het Europesche touwwerk in het Surinaamsche klimaat verteerd is. Van het een komt men tot het ander: laat men beginnen met het voor zich zelven algemeen te gebruiken, men zal spoedig leeren hoe de bewerking te verbeteren is, en het zal binnen kort een voordeelig handelsartikel worden.

Quassiehout. — Het Quassiehout wordt in Europa verkocht voor *f* 6.00 de 50 Ned. ponden, en dit is zeker zeer gering; maar als men het vergelijkt met andere gelijksoortige waren, vraagt men zich, waarom Suriname het tegen dien prijs niet zou leveren kunnen, even zoowel als andere landen de verwhouten. Daar het als stuwhout geladen wordt, kan de vracht geen objectie zijn. Maar het is hiermede, even als met de meeste andere natuurlijke voortbrengselen van Suriname, zóó gelegen, dat niemand zich

de moeite geeft om te onderzoeken wáár het in menigte groeit, ten einde er jaarlijks een gedeelte van te kunnen verzamelen. Wanneer er nu en dan eens een partijtje naar Europa verzonden wordt, is het bij toeval gevonden in een bosch dat men ontginnen moest. Het is waar, dat het gebruik van dit bitterhout zich thans genoegzaam tot de geneeskunde bepaalt, en dat deze er geene zeer groote hoeveelheden van kan noodig hebben; maar men weet toch ook, dat het tot vele andere einden, en onder anderen tot het bierbrouwen, zeer geschikt is. Om echter in groote fabriekmatige bewerkingen te worden aangenomen, moet een artikel niet alleen bekend, maar ook regelmatig en in voldoende hoeveelheden te verkrijgen zijn, en dit is met het quassiehout niet het geval. Ik ben derhalve genegen te gelooven, dat de regelmatige aanvoer van deze waar den prijs zou verbeteren. Als geheele of gedeeltelijke plaatsvervanger van de hop, schijnt het bijzonder aanbeveling te verdienen, daar het een der beste maagmiddelen is, en niet zoo als deze, narcotische eigenschappen heeft.

Balsem Copaïva. — De Copaïva-balsem, in de kolonie hoepelolie genaamd, omdat de takken van den boom die denzelven voortbrengt, voor hoepels gebruikt worden, is eene hartsachtige olie, even als de terpentijn, die niet alleen in de geneeskunde, zoo als men meestal gelooft, maar ook in verschillende kunstbewerkingen gebruikt wordt, onder anderen voor vernissen. — De Copaïfera Officinalis, is van eene aanmerkelijke hoogte en omvang; de olie wordt er door aftapping in groote hoeveelheid uit getrokken.

terwijl het hout eene waarde heeft als verwstof en als meubelhout. De prijs te Amsterdam is 70 centen het ½ Ned. pond, en wanneer men het provenu van één boom nu maar op 10 pond wil stellen, die in twee à drie dagen ingezameld worden, zal men toch erkennen moeten, dat dit een billijk daggeld geeft, zonder vermoeijenis. De copaïva balsem der Surinaamsche stads- en plantaadje-apotheken, komt uit Europa, en dit kan wel niet anders zijn, zoo lang niemand zich met deze kleine takken van nijverheid uitsluitend wil bezig houden.

Vanielje. — De Vanielje is een zeer kostbaar artikel; elk stokje, elke vrucht namelijk, wordt in Europa voor 50 centen verkocht. Die welke ter markt gebragt wordt, komt uit Peru, Mexico, Guatimala; de Surinaamsche is nooit, zoo veel ik weet, te Amsterdam verkocht geworden. Uithoofde van de duurte, den liefelijken geur, en het gebruik dat er in de keuken van gemaakt wordt, hebben echter eenige kolonisten nu en dan getracht, er eene zekere hoeveelheid van in te zamelen en te prepareren. Dan dit is meestal mislukt, zoodat de geschenken van dien aard, die men aan zijne vrienden zond, niet het genoegen verschaften, dat men er zich van voorgesteld had. — Daaruit heeft men besloten, dat de Surinaamsche vanielje niets waard is, en daarbij blijft het. Intusschen is niets zekerder, dan dat het mislukken dezer proeven alleen toe te schrijven is aan de onbekendheid met de middelen, die tot de behoorlijke drooging moeten worden gebezigd. In de eerste plaats is de juiste graad van rijpheid niet gemakkelijk te bepalen,

en wat de drooging betreft, ligt de zwarigheid dáárin, dat ze bewerkstelligd moet worden zonder de vlugtige deelen geheel te doen verdampen. De Surinaamsche vanielje is dan ook meestal geheel verdroogd en zonder geur, of te weinig gedroogd en door gisting aangedaan. De manier, die in andere landen gevolgd wordt, is waarschijnlijk zeer eenvoudig, maar het is eene dier zaken, welke praktijk vereischen. Het is niet altijd genoeg een voorschrift te hebben, men moet nog de handgrepen kennen en wijzigingen aannemen, naar de plaatselijke omstandigheden; meestal is de vochtigheid van den atmospheer in Suriname hinderlijk. Bij gebrek van beter, zal ik het voorschrift van Pater Labat aanbevelen; men zal mij dan ten minste niet beschuldigen te veel met nieuwigheden weg te loopen.

Dengenen die eene nieuwere en kortere manier zouden willen beproeven, stel ik voor, de drooging door middel van eenen heeten luchtstroom, of onder de klok eener luchtpomp, met bijvoeging van ongebluschten kalk, ter opneming der waterdeelen; de kalk moet, wel te verstaan, van de vanielje afgezonderd blijven. De plant wordt in vele bosschen aangetroffen, zonder dat men tot dus ver met eenige zekerheid kan bepalen, aan welke boomen zij de voorkeur geeft; doch ik weet bij ondervinding, dat zij tegen de meesten kan worden opgeleid. Men neme slechts een stuk rank van ongeveer een voet lengte en binde het aan den voet van eenen schaduwrijken boom; weldra zal men het op deszelfs schors en tevens in de aarde wortel zien schieten. Op deze wijs is de vermenigvuldiging aan

den zoom der bosschen zonder moeite daar te stellen. In den tijd der rijpwording echter, is het noodig er een wakend oog op te houden, daar men anders gevaar zou loopen, dat de oogst door vreemde arbeiders werd verrigt: namelijk door de apen, die op deze vrucht bijzonder verzot zijn. De invoer in Frankrijk bedraagt 5 à 6000 kilogr.

Cortex Simarouba. — Wat ik van de quassia gezegd heb, is grootendeels op de simarouba toepasselijk. De boom die den echten bast geeft, is echter niet voldoende bekend, daar onderscheidene basterdsoorten er dikwijls mede verward worden. In dezen, zoo als in zoo vele andere opzigten, zijn de teregtwijzingen van een bekwaam plantenkenner noodig. De prijs van 25 cents per ½ Ned. pond is nog al aanlokkelijk, als men nagaat dat een enkele boom wel 50 Ned. ponden kan opleveren.

Tonka boonen. — Deze worden nu en dan uitgevoerd, doch in zeer kleine hoeveelheden, daar de Indianen alleen ze inzamelen, en men kent hunne wispelturigheid. Intusschen heb ik reden om te gelooven, dat dit altijd zeer voordeelig is geweest. De prijs van 70 cents per ½ Ned. pond is dan ook nog al aanzienlijk, daar de vruchten van elken boom (coumarouna odorata), die zoo groot als de eik wordt, wel op 10 Ned. ponden geschat kan worden. Degenen die zich met inzameling van droogerijen zouden willen bezig houden, hebben slechts hunne boomen op te zoeken, om jaarlijks eenen verzekerden oogst te gaan doen, zonder zich er verder over te bekreunen; en al bragt men dan ook maar 300 ponden te huis, zou men zoo veel

verdiend hebben, als menig kantoorbediende te Paramaribo in een geheel jaar.

Caoutchouc. — Dat de elastieke gom in de laatste tijden tot andere einden is aangewend geworden, dan tot het wegnemen van potloodstrepen, weet elkeen; maar het is nog niet algemeen bekend, welken hoogen graad van belangrijkheid deze zelfstandigheid in eene menigte fabriekbewerkingen heeft verkregen. De jaarlijksche invoer in Frankrijk is p. m. 120.000 kilogr., en in Engeland moet die veel grooter zijn. De gemiddelde prijs kan op *f* 1.75 per Ned. pond aangenomen worden. Deze gom wordt in een aantal planten, meestal tot de familiën der Euphorbiaceæ en Urticeæ behoorende, gevonden, en onder dezelve zijn er ten minste vijf in de Surinaamsche bosschen aanwezig; de meeste andere zouden er gemakkelijk voort te brengen zijn.

De vijf bekende, die ons voor het oogenblik alleen moeten bezig houden, zijn: de Pacouria Guyanensis, de Hevea Guyanensis, de Mabea Piriri, de Sapium Aucuparium, en de Cecropia Peltata, waarvan ik de twee laatste alleen, met zekerheid, door Surinaamsche namen kan aanduiden: de jorre-jorre-boom en de bosch-papaya. Voor de anderen zou een nader onderzoek noodig zijn. De bewerking bestaat meestal in de incisie van den stam, waaruit een melkachtig sap loopt, dat door verdamping in de lucht verdikt wordt. Hoe eenvoudig dit ook zij, vereischt het toch eenige ondervinding, en men zou daarom, het zij in Brasilië deze behandeling moeten waarnemen, of van daar een met

deze nijverheid bekenden persoon moeten overbrengen. Niet onwaarschijnlijk komt het mij voor, dat de Asclepias Curassavica (Friderici blommetje), dat zoo hinderlijke onkruid, ook caoutchouc bevat, daar het bij verwonding eene kleverige melk afzondert en verscheidene andere asclepias soorten de gom opleveren.

Bananen hennep. — Men weet zeer wel, dat de buitenste bekleedselen des bananenbooms, gedroogd zijnde, bij gebrek van touw gebruikt kunnen worden; de negers doen dit dagelijks. Desniettemin schijnt men nooit op de gedachte gekomen te zijn, dat ze als hennep eenige waarde konden hebben. De daaromtrent genomene proeven in andere landen bewijzen echter, dat deze vezelen veel deugdzamer dan die der Europesche hennep, en ook voor het weven zeer geschikt zijn. Hier vervalt geheel het struikelblok van het bromelia vlas, want ter verzending is er eigenlijk geene andere bewerking noodig, dan de drooging; en wilde men deze hennep echter nog meer gezuiverd naar Europa zenden, dan zou dit weinig moeite kosten. Wanneer men nu bedenkt, welk een aanmerkelijk groot aantal bananenplanten er in de kolonie bestaan, zal men zich ligt overtuigen dat de inzameling van dit voortbrengsel niet zonder belang is. Aangenomen dat er gemiddeld niet meer dan honderd bossen bananen jaarlijks door elk persoon verbruikt worden, zal dit een aantal van zes millioen gekapte stammen geven, en de vezelen van elken stam berekend op $^1/_8$ pond, zal het bedrag des henneps, die thans op den grond ligt te verrotten, zijn van

750,000 ponden, die. gelijk gesteld met den gewonen hennep, eene waarde hebben van *f* 162,500.00 in Europa, en van ongeveer *f* 100,000 in de kolonie. Maar wat is deze som over zoo vele plantaadjen verdeeld, zal men zeggen? Het is weinig beduidend, dat beken ik; maar men kan tot deze inzameling de ziekelijke en bejaarde slaven gebruiken, die men gewoonlijk niet op eene voeglijke wijs weet bezig te houden. Door deze en andere kleine hulpmiddelen, vindt men het geld om de belastingen, waarover ten allen tijde zoo geklaagd wordt, te betalen.

De plantaardige zijde (Soïe végétale), waarvan thans in Frankrijk zulke fraaije meubelstoffen en andere voorwerpen gemaakt worden, is ook het voortbrengsel van eene bananen soort, de Musa Textilis of Abaca. De Heliconia Bihaï of Musa Bihaï en de Heliconia Caribeæ, in de kolonie bekend onder de benaming van boschbanaan en papagaaijentong, waarvan de bosschen vol zijn, zouden waarschijnlijk hetzelfde vlas kunnen geven.

Soda of Barilla. — Voor ongeveer twintig jaren, vormde een oud kolonist, na eene reis in Europa gedaan te hebben, het plan om in Suriname de soda op eene groote schaal te bereiden, en daar hij als een bekwaam en bezadigd man bekend stond, zag men de volvoering van dit voornemen met eenige belangstelling te gemoet. Ongelukkiglijk werd hij door eene doodelijke ziekte weggesleept, en sedert dien tijd schijnt het niemand ingevallen te zijn, dit project weder op te nemen. Deze industrie is echter van eenen zoo eenvoudigen als min kostbaren aard. De plant, die onder

den naam van zeeporselein bekend is, behoorende tot de salsola soorten, dewelke alle eene min of meer groote hoeveelheid soda bevatten, vindt men op alle opene plaatsen langs de kust van Guyana in overvloed. Volgens de waarnemingen van boven bedoelden kolonist nu, moet de Surinaamsche salsola met de Spaansche, welke de barilla geeft, ten minste gelijk staan, en men kan dit gereedelijk aannemen, indien hare rijkheid, zoo als men gelooft, in verhouding staat tot de zoutheid des zeewaters. — De bereiding bestaat in de drooging en de verbranding der plant. Daar evenwel de waarde der ruwe soda te laag is om eene hooge vracht te kunnen lijden, zou ze moeten worden gezuiverd; wordende door deze eenvoudige bewerking de prijs van *f* 4.00 op *f* 7.00 per 50 Ned. ponden gebragt. — De gezonde reden duidt aan, dat ze in het midden van den droogen tijd zou moeten worden gesneden en als hooi gedroogd. — Deze industrie is vooral aan de katoenplantaadjen, uithoofde van derzelver ligging aan zee, als een bijwerk aan te bevelen. Deze oogst zou ten minste verzekerd zijn, en welligt genoeg opbrengen om de uitgave voor bananen goed te maken.

Fijn Vlechtwerk. — Er worden in Suriname, zoo als in alle warme landen, door alle klassen vele strooheoden gedragen, en daar de grondstof voor dit fabrikaat meestal in die zelfde landen gevonden wordt, worden ze gewoonlijk binnenslands vervaardigd. Dit is echter in onze kolonie niet het geval; de meesten kômen uit Europa, en een gedeelte van Curaçao. Nu wil ik gaarne erkennen, dat eene kolonie

zoo als deze, zich vooral op het voortbrengen van grondstoffen moet toeleggen, en ik zou dan ook hier vrede mede hebben, indien de geheele bevolking dit konde en wilde doen. Maar dit is helaas! het geval niet; men hoort door een groot gedeelte der vrije klasse steeds over armoede klagen, en indien er geene eigenlijke bedelaars bestaan, is zulks aan de milddadigheid der meer gegoeden, en aan de geringheid der behoeften toe te schrijven. Men lijdt liever gebrek, dan de spade in de hand te nemen; is het niet uit luiheid, dan is het uit belagchelijken hoogmoed. Een gedeelte echter dezer bevolking, bejaarden, gebrekkigen en kinderen, zijn voor den landbouw ongeschikt. Is er dan voor deze geene industrie uit te denken, die hun een eerlijk en genoegzaam bestaan geven kan? Zou niet het hoedenmaken als zoodanig uitmuntend zijn, niet alleen voor het koloniaal gebruik, maar ook voor Europa? Wil men een denkbeeld hebben van de ongelooflijke consumtie die daar bestaat? De Noord-Amerikaansche Staten alleen, leveren jaarlijks aan Frankrijk voor 1.600.000 fr. aan stroohoeden, en de generale invoer bedraagt aldaar 6.500.000 fr. Als grondstoffen voor dit vlechtwerk, zijn voornamelijk op te noemen, de bladeren van de meeste palmsoorten en van de Ingi-Sopo (Agave Americana), zoo ook het stroo der rijstplant; de namen van verscheidene andere daartoe dienstige planten, komen mij nu niet voor den geest.

Onderscheidene Gommen en Harsten. — Er worden in Suriname duizende boomen gevonden, die harsten voortbrengen van verschillende soort, en hoewel een vrij aan-

zienlijk gedeelte der slavenbevolking uitsluitend gebezigd wordt tot de houtvelling, is er nooit, voor zooveel mij bewust is, een enkel pond van dezen harst in Europa ter verkoop ingevoerd, noch in de kolonie tot iets gebruikt. Voornamelijk is dit zeker toe te schrijven aan de onbekendheid met de waarde van dit artikel, want zoo onverschillig zijn de negers nog niet, dat ze niet zouden inzamelen, wat ze maar voor het oprapen hebben, wanneer het voorwerp hun eenig geld of goed kan bezorgen. Waren nu ook deze harstsoorten niet meer waard dan de gemeene harst, die door den dennenboom wordt voortgebragt, namelijk *f* 3.00 per 50 Ned. pond, dan zou men ze niet moeten versmaden; hare waarde is echter veel grooter, en van eenige zelfs vrij aanmerkelijk. Ziehier eenige derzelve:

BOOMEN.	*HARSTEN.*	*PRIJS* per 1/2 N. pd.
Hymenea Courbaril	Gum animе . . .	*f* 0.30 à *f* 0.80.
Amyris Guyanensis	— elemi . . .	- 1.50 à - 2.00.
Guayaeum Officinale	— guayaeum .	- 0.40 à - 0.50.
Hypericum Bacciferum / » Cayennense	— guttae . . .	- 0.75 à - 1.25.
Amyris Ambrosiaca.		Geene vaste prijzen, zijnde te weinig bekend.
» Balsamifera.		
» Heterophylla	— balsem ara couchini of arakasiri.	
Icica Altissima (Ceder).		
Bursera Balsamifera	— balsem honmiri.	
Hypericum Latifolium.		

Niet onwaarschijnlijk zouden er meer andere gevonden worden, zoo als de Amyris Opobalsamum, de Bursera Gum-

mifera, de Myroxylon Balsamiferum, die den Peruviaanschen balsem, en de M. Tolufera, die den balsem van Tolu geeft. De bovengenoemde evenwel, zijn alleen bekend, en elke houtneger weet dat ze harstachtige sappen in overvloed afzonderen; die van den ceder vindt men soms in klompen van meer dan een pond, en deszelfs geur komt dien des wierooks nabij.

Gerfstof. — Sedert de bosschen van Europa grootendeels in akkerland zijn veranderd, is de waarde van den eiken bast, als gerfstof, in prijs gestegen; thans is ze *f* 6.00 per 100 Ned. ponden, en men is er derhalve op uit, om andere zelfstandigheden voor de leerbereiding op te sporen. Suriname heeft gerfstof genoeg voor geheel Europa, maar in den vorm van schors, zou de scheepsvracht een onoverkomelijke hinderpaal zijn voor deze industrie. Hoe kan dit worden ontweken? Vermoedelijk door de zuivere gerfstof uit de boomschors te trekken, en daardoor de waarde in eene betere verhouding te brengen met de massa. Het schijnt mij toe, dat deze bewerking noch omslagtig, noch kostbaar kan zijn; doch aangezien mij geene proeven van dien aard ter kennis zijn gekomen, kan ik mij daarover alleen veronderstellender wijze uitlaten. De overzending van eene kleine hoeveelheid schors, ter onderzoeking door een bekwaam scheikundige, zou dit vraagstuk spoedig oplossen kunnen. Bij uitnemendheid schijnt de Mangroschors (Rhizophora) rijk aan gerfstof te zijn; die van den zwarten mangro, wordt buitendien in Engeland als verwstof gebruikt voor de bruine- en olijfkleur. In

Frankrijk heeft er reeds een invoer van *sucs tannins* plaats voor 700.000 fr.

Verwstoffen. — Zoo veel ik weet, zijn er nooit eenige proeven genomen, om te onderzoeken, welke verwstoffen door de Surinaamsche bosschen worden opgeleverd, en het is zeer te wenschen dat men eenmaal een bekwaam persoon vinde, die zich daarmede verledige. Dat er een aantal bestaan, is niet twijfelachtig, en hoe zou in zulk eene weelderige natuur daaraan gebrek kunnen zijn? maar het komt er op aan, of derzelver waarde en de middelen van fabriekaadje, in eene voldoende verhouding zouden staan. Voor het oogenblik zal ik alleen opmerkzaam maken op de schoone carmozijnkleur, die de spaanders en het zaagsel van het groenharthout, door eenvoudige infusie in water, opleveren; op het purperhart en op de Genipa Americana, waarvan de Indianen hunne blaauwzwarte verw maken. Waarom de Roucou, die in Cayenne voortdurend gecultiveerd wordt, in Suriname geheel en al veronachtzaamd blijft, is moeijelijk te begrijpen. De oude koffijplantaadjen konden dit produkt beproeven.

Arrowroot. — Er wordt thans in Europa een zeer algemeen gebruik gemaakt van de arrowroot, of ten minste van hetgeen als zoodanig wordt verkocht; want $^9/_{10}$ gedeelten derzelve zijn, of geheel en al uit andere soorten van sterk meel zamengesteld, of in eenen zekeren graad daarmede vervalscht. Het gevolg daarvan is, dat de valsche, welke goedkoop te verkrijgen is, de echte, die alleen door kenners kan worden onderscheiden, benadeelt.

Indien de middelen van herkenning echter algemeen bekend waren, zou deze concurrentie ophouden, en de ware arrowroot, door hare voortreffelijke hoedanigheden, een verzekerd en voordeelig debiet verwerven. De geheel zuivere arrowroot is evenwel in Suriname zelf niet ligt door koop te verkrijgen, want ook dáár wordt er meestal fijn cassave meel bijgevoegd. Zal men derhalve aan dit produkt een bestendig crediet verschaffen, dan behoort men maatregelen te nemen, om alle vervalsching van dien aard te beletten. Als handelsartikel schijnt men wel, nu en dan, kleine hoeveelheden te hebben uitgevoerd, doch waarschijnlijk nooit geheel zuivere, en dit zal ook wel het geval zijn met de belangrijke partijen, die in Engeland uit Oost-Indiën aankomen. Dit bewijst, dat de cultivatie van de plant, of de bewerking, en welligt beiden, minder voordeel opleveren, dan die van andere meelachtige wortelen; of anders gezegd, dat de productie duurder te staan komt; dat is dan ook waar onder de tegenwoordige omstandigheden. Wat den aanbouw er van betreft, kan ik juist niet zien, dat deze bezwaarlijker is dan die van de cassave, maar tot dus ver heeft dezelve nergens regelmatig plaats gehad en de wortel is dus schaarsch. De bewerking daarentegen is met de bestaande middelen langwijlig en derhalve kostbaar; doch zij is voor zeer groote verbeteringen vatbaar. Ik zal mij onthouden in beschrijvingen te treden, die gewonelijk niet duidelijk genoeg te maken zijn, maar alleen zeggen, dat bijna al de werktuigen, die men gebruikt tot het maken van aardappel-meel, met het grootste voordeel

zouden kunnen worden aangewend. Dit is een artikel van productie, dat ik aan alle eigenaren van slechte koffijplantaadjen geloof te moeten aanraden. Men vreeze toch niet. dat men door groote hoeveelheden de markt bederven zou, vooral niet wanneer men zich van alle vervalsching onthield, en aan de Surinaamsche arrowroot een ontwijfelbaar kenmerk wist te geven. Misschien ware het goed, het voorbeeld der Noord-Amerikanen te volgen, die zekere handelsartikelen bij den uitvoer door deskundige ambtenaren laten onderzoeken en stempelen. De invoer in de Engelsche havens schijnt zeer belangrijk te zijn; die in Frankrijk is 25,000 kilogr.

Oliën. — Een der voornaamste artikelen in den wereldhandel is dat der oliën, en zonderling genoeg, is er, met uitzondering van eenige medicinale soorten, geene welke uit Amerika wordt aangevoerd. Evenwel vindt men er vele olie houdende planten, en die der andere werelddeelen. zou men er alle kunnen voortbrengen.

Zoo veel Suriname betreft, heeft men, behalve eenige palmsoorten, den krapaboom, den katoenheester, den ricinus communis, den sesamum oleïferum, en geene dezer oliën wordt, zelfs binnenslands, in de huishouding gebruikt. De bittere olie van de noot des krapabooms (carapa guyanensis) dient den Indianen om zich de huid en het haar mede te bestrijken, doch zou gezuiverd zeker eene goede lampolie zijn. Of dezelve eene bijzondere deugd bezit om het hoofdhaar in goeden staat te houden, zou wel verdienen onderzocht te worden, want het is eene bekende daad-

zaak, dat men geene grijze noch kaalhoofdige Indianen. zelfs onder de honderdjarigen dier bevolking, aantreft. Indien dit alleen eene physiologische, aan dit ras eigen, bijzonderheid is, dan zal men erkennen, dat ze als zeer merkwaardig moet aangeteekend worden.

De zaden des katoens zijn ongemeen rijk aan olie. In Noord-Amerika wordt ze, met bijvoeging van hennep-olie, voor de lampen gebruikt, na, zoo als deze laatste, de noodige zuivering te hebben ondergaan.

De olie van den Ricinus Communis, in Suriname gewoonlijk krapat-olie genaamd, wordt in Europa in groote hoeveelheden, en niet uitsluitend in de geneeskunde, gebruikt. Men heeft er derhalve belangrijke aanplantingen van gedaan in het zuidelijke Frankrijk, doch zal men het wel niet in twijfel willen trekken, dat dit gewas in deszelfs oorspronkelijk klimaat veel meer voordeel moet opleveren. Desniettemin is deszelfs productie tot nog toe, hoewel er in de kolonie zelve veel gebruik van gemaakt wordt, geheel veronachtzaamd. De prijs van 30 cents per $\frac{1}{2}$ Ned. pond, is toch zeer voldoende, als men nagaat dat ze met minder kosten kan worden geproduceerd dan de olijfolie. De bewerking door persing wordt verkozen boven die door koking, doch het hulsel moet van het zaad worden afgezonderd. De plant vordert geen rijken grond. noch veel zorgen, en zou daarom, zoo ik vermeen, in oude koffij of kapuwiri stukken, goed voort komen. De pers kan elk bekwaam schrijnwerker of timmerman zeer wel maken. Ware overigens de uitvoer in groote quantiteiten niet

vol te houden, dan zou het debiet binnenlands nog voordeel genoeg opleveren, — daar men het jaarlijksche verbruik aldaar, wel op vier à vijf duizend flesschen schatten kan, en men er wel mede bestaan zou kunnen, wanneer men deze olie, tegen denzelfden prijs als de patent-olie, voor de verlichting aanwendde. — In Noord-Amerika wordt dit gedaan. — Ook kan het als olie houdend zaad in den handel gebragt worden.

Gember en Curcuma. — De gember vindt, zoo gedroogd als geconfijt, in den handel een geregeld debiet. Uit de Oost-Indiën worden er aanzienlijke hoeveelheden van aangebragt, doch die van Barhados kan met regt voor de beste gehouden worden. De gemher welke men in Suriname tot nu toe gemaakt heeft, is zoo slecht bevonden, dat men er meestal uit Holland aangebragte O. I. gehruikt; maar het is ten onregte, dat men dit aan de hoedanigheid des wortels toeschrijft, daar de manier van bereiding er alleen oorzaak vau is. De taaiheid en vezelaehtigheid komt alleen daarvan, dat men denzelven te lang in den grond laat; de seherpte moet door afkoking en door herhaalde vernieuwing der stroop weggenomen worden. De tot dus ver gehezigde vormsuiker, is overigens voor alle confituren veel te onzuiver.

De aanplanting is gemakkelijk en het onderhoud weinig belangrijk, derhalve zeer geschikt voor de kleine kultuur. Hoewel de plant in de meeste grondsoorten wel voortkomt, kan men den min of meer ligten grond voor verkieslijk houden boven de zware kleilanden.

De curcuma, die eene met de gember verwante plant is, wordt niet oneigenlijk door de inboorlingen gele gember genoemd. Zij wordt op dezelfde wijze gewonnen, en is even zoo voor de bearbeiding der vrije klasse zeer aan te bevelen. Als verwstof van zeer algemeen gebruik, behoeft men niet te vreezen dat er de markt ligt van overvoerd zal worden, en zij zou derhalve, ook op de plantaadjen, als middel van productie kunnen worden beproefd. Deze proef namelijk zou ten doel moeten hebben, om de opbrengst met die van andere artikelen te vergelijken; dat de Surinaamsche curcuma uitmuntend is in qualiteit, dit kan ik als daadzaak verzekeren.

Opium. — Een der aanzienlijkste bronnen van welvaart voor de Engelsche Oost Indiën, is de opium-kultuur. Bij vele natiën van het Oosten, en onder anderen bij de Javanen, is het gebruik van dit narcotisch middel zoodanig in de zeden opgenomen, dat het als eene behoefte wordt beschouwd. De regering, om misbruiken voor te komen, belet de aanplanting van den papaver somniferum op Java, doch veroorlooft den verkoop van eene zekere hoeveelheid opium, die in Bengalen of te Smirna wordt aangekocht, en deze inkoop is jaarlijks op p. m. *f* 600,000.00 te schatten.

Nu is de vraag, of deze papaversoort met een goed gevolg in Suriname zou kunnen worden geteeld? Ik zie hier eenige hindernissen, die ik niet genoegzaam op kan lossen, uit gebrek aan naauwkeurige bekendheid met de landstreek waar de opium in Bengalen gewonnen wordt.

Welligt is de aard van het Surinaamsche land te vast, te hard, voor eene plant als de papaver; welligt zijn de stortregens met windvlagen er te sterk, dan dat de met den bol overladen stengel daaraan zou kunnen weêrstaan. Men heeft er wel is waar papaversoorten, maar alleen in de tuinen, waar de grond veel losser is en de wind minder uitwerking kan doen. Indien echter de ondervinding leerde, dat er ten aanzien des lands geene zwarigheid zou zijn, dan verdiende voorzeker deze kultuur wel te worden aangemoedigd, zoo om het weinig vermoeijende des arbeids, als om het voordeel dat er in gelegen is, de eene Nederlandsche kolonie door de andere te doen voorzien. — De uitkomst zou moeten leeren, of die waar tegen denzelfden prijs als de Bengaalsche zou kunnen geleverd worden, dat vooral daarom twijfelachtig is, daar men de waarde van het arbeidsloon en de kosten van vervoer, beiden in zijn nadeel zou hebben. De concurrentie met de Levantsche opium zou misschien beter vol te houden zijn. Hetgeen mij overigens in de uitvoerbaarheid der opiumkultuur in Suriname, het meeste vertronwen doet stellen, is het voordeelige gevoelen dat dienaangaande door een beroemd staatsman, aan wien de Oost-Indiën en Suriname beiden bekend zijn, en die tevens landbouwkundige is, gekoesterd wordt. De tegenwoordige gebeurtenissen in China, zouden alleen als eene voorbijgaande hindernis te beschouwen zijn.

Zijdeteelt. — De zijdeteelt zou welligt ook voor de vrije klasse een middel van bestaan kunnen geven, daar deze

industrie reeds op de Fransche Antilles wordt ingevoerd, en de witte moerbezie, volgens mijne eigene ondervinding, zich in Suriname zeer gemakkelijk, door middel van stekken, laat voortplanten. De vrouwen en kinderen vooral zouden daardoor op eene doelmatige wijze kunnen in het werk gesteld worden.

Cochenielje. — De cochenieljeteelt eindelijk, die insgelijks zoo zeer aanprijzing verdient bij eene bevolking, welke een afschuw heeft van vermoeijenden arbeid, gelooft men, dat in Suriname niet aarden zou, uithoofde der zware regens, die het insekt van de voedsterplant zouden afspoelen en vernielen. Het kan wel zijn, dat de ondervinding deze veronderstelling zou bevestigen, maar aangezien dezelve nog niet verkregen is, en eene proefneming niet kostbaar kan zijn, zou ik het voor wenschelijk houden, dat men eenige planten van den Cactus Coccinillifer, met het insekt hevolkt, invoerde. — De landen van het centraal Amerika, waar de cochenielje voortgebragt wordt, hebben toch ook hunne zware regens, en daar de cactus soorten niet veel zon verlangen, zou men ze onder de groote hoomen kunnen beschutten. Welligt is dit zelfs de plaats, welke haar door de natuur wordt aangewezen.

Geneeskundige Kruiden. — Behalve de reeds afzonderlijk hehandelde artikelen, welke in de geneeskunde eene bekende waarde hebben, zijn er nog vele andere in de bosschen voorhanden, waarvan echter het bestaan bij de kolonisten onbekend is, of die zij onder koloniale bena-

mingen soms kennen, zonder te weten, dat ze in den droogerij-handel zijn opgenomen. Overigens blijft er voor den botanist, en vooral voor den pharmaceutischen en industriëlen botanist, nog ontzaggelijk veel in Guyana te doen over. Van de boomen, is welligt de helft noch geclasseerd noch benaamd, veel minder beschreven. Ware men maar zoo ver gevorderd, al de planten te kennen, die aan Guyana met andere gedeelten van Zuid-Amerika gemeen en als zoodanig herkend zijn. Zoo is het b. v. hoogst waarschijnlijk, dat er de Guayacum Sanctum aanwezig is; de Sur. ijzerhartboom heeft toch al deszelfs eigenschappen, maar er is meer dan één boom die dezen laatsten naam draagt; die, welke ik gezien heb, hadden het blad niet van de twee bekende Guayacum soorten. Even zoo is het met een aantal andere planten gelegen. Zoo lang het land niet eene complete Flora zal bezitten en de eigenschappen der planten opzettelijk onderzocht zullen zijn, blijft men dus over deze aangelegenheid in het onzekere; doch men kan op vrij goede gronden aannemen, dat er te vinden is de Cortex Angusturæ (Galipea Cusparia Dec.), de echte Ipecacuanha (Cephaelis Ipecacuanha), de Canella Alba of Cortex Winterana, de Cascarilla (Croton Cascarilla), en andere Croton soorten die in de geneeskunde dienen, Pareira Brava (Cissampelos Pareira). De Mikania Guaco heb ik in den jare 1836 in de kolonie geplant, en naar deszelfs spoedige verspreiding te oordeelen, moet die daar nu in den wilden staat gevonden worden; vele andere kruiden, zoo als b. v. de Salseparilla,

zouden er even zoo zonder kultuur algemeen worden.

Oranje- en Citroenboomen. — Het geslacht Citrus telt eene menigte soorten, waarvan de meesten algemeen in Suriname worden aangekweekt, maar blootelijk voor het dagelijksche huisgebruik en tevens tot verfraaijing der wandelingen. Zoo is de oranjeboom door alle straten der stad verspreid, en ziet men op de meeste plantaadjen geheele lanen, somtijds van een uur lang, met verschillende soorten oranje-, pompelmoes- of chinaasappelboomen beplant. — Welke verwaarloosde tuin heeft niet zijne limoen- en citroenheesters, die dikwijls tot heggen dienen? Van dit alles echter wordt niets in den handel gebragt, en de vruchten uit te voeren, zou ook wel niet mogelijk zijn, uithoofde van de te lange zeereis. Maar de verschillende preparaten, daar dit geslacht de grondstof van oplevert, zijn zeer menigvuldig, van een algemeen gebruik en in hooge waarde; onder anderen heeft men:

Het citroen- en limoensap;

Het citroenzuur;

De neroli;

Het oranjebloesem water;

De citroenolie;

De oranje- en citroenschillen gedroogd;

De oranjebloesem gedroogd, gezouten, geconfijt; en allerhande confituren, zoo als ook gezouten limoenen.

Waarom is dit alles nog niet tot handelsartikel geworden? Voor zoo veel de confituren betreft, is er eene goede reden voor: de Surinaamsche suiker is te onzuiver; maar

dit kan en moet zich verbeteren, en dan zal die hindernis ophouden. De meeste andere artikelen verkrijgt men door distillatie, en deze wordt tot dus ver alleen aangewend om vrij slechten dram en rum te fabriceeren. De apothekers distilleren hoogstens het water en den wijngeest tot rectificatie. Een klein distilleertoestel is toch niet eene zoo kostbare zaak; voor ƒ 225.00 kan men er een hebben, die 10 à 15 gallons vocht houdt; — wat distilleren is, weet elk plantaadje-bewoner, en voor de behandeling die aan deze voorwerpen van bewerking eigen is, zijn er zeer eenvoudige en bevattelijke voorschriften in honderd boeken te vinden. In de Fransche koloniën, waar men meer nijverheid aantreft, hoewel ook daar nog alles verachterd is, wordt er van de oranje- en citroenboomen veel voordeel getrokken. In Frankrijk wordt er onder anderen een oranjewijn van Martinique verkocht, die aangenamer gevonden wordt dan de Mallaga wijn, waarmede ze eenige overeenkomst heeft; de bereiding is hoogst eenvoudig en de prijs te Parijs 4 fr. de flesch. Men zal zich eenig denkbeeld kunnen maken van de voordeelen, die uit eene doelmatige benuttiging der oranjeboomen zouden voortvloeijen, wanneer men weet dat die der oranjerie van Versailles, jaarlijks voor eene som van 15,000 fr. verpacht worden, tot inzameling van den bloesem alleen; en dit zijn, in vergelijk met de West-Indische, maar kleine boompjes, die gedurende acht maanden des jaars binnenshuis gehouden worden.

Er zijn in Suriname vele koffijplantaadjen, die van

hare reeds bestaande oranjeboomen meer zouden kunnen maken, dan hare koffijboomen thans opleveren.

Frankrijk, dat zoo vele oranje- en citroenboomen in hare Zuidelijke Provinciën heeft, voert desniettemin 900,000 kil. citroensap, 51,314 kil. oranjebladeren, 217,077 kil. oranjebloesem, en 17,474 kil. oranje- en citroenolie van buiten in.

Ik vermeen derhalve op goede gronden te kunnen stellen, dat eene onderneming, ten doel hebbende de distillatie van de voortbrengselen dezer boomen, zich goede winsten zoude kunnen beloven, te meer, daar een groot aantal andere planten op deze wijze zouden kunnen worden dienstbaar gemaakt, die tot dus ver naauwelijks de aandacht der kolonisten hebben tot zich getrokken.

Distillatie. — Het is welligt hier de plaats om over den rooden versehen bast der koffijboonen een woord te zeggen. Deze gaat thans geheel verloren, wanneer die niet, bij uitzondering, als mest in den moestuin wordt gebruikt, en evenwel kan men er eenen zeer gezonden en fijnen brandewijn van stoken. Ook van de rijpe bananen, die meestal versmaad worden, en in zeer groote hoeveelheid op het land liggen te verrotten, zou men eenen beteren drank distilleren, dan de slechte dram die de negers thans drinken. Zou het dan niet bezuiniging zijn, indien elke plantaadje, immers die van eene zekere grootte, hare eigene *stylery* bezat, van eene grootte geëvenredigd aan hare behoeften? — De uitdeelingen van sterken drank zijn nu eenmaal zoodanig in het plantaadjebeheer tot een stel-

selmatig iets geworden, dat men er moeijelijk van zou kunnen afgaan. Welligt zou men den dram voor een gedeelte door een inlandsch bier kunnen doen vervangen; doch hiervan nader wanneer ik over het voedsel handelen zal.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ONDERZOEK NAAR DE OORZAKEN VAN DE VERMINDERING DER SLAVEN BEVOLKING.

Une alimentation substantielle, abondante, développe le corps, entretient sa vigueur; elle rend l'ouvrier plus fort, le soldat plus grand, l'homme plus heureux. Se nourrir est un besoin, se bien nourrir une jouissance.

Benoiston de Chateauneuf.

Il y a des gens qui demandent des droits politiques pour le peuple. Le premier droit qu'on doit donner au peuple, c'est le droit de manger, et pour cela il ne faut pas lui faire détester, quitter ou négliger son travail pour de vaines théories.

Alph. Karr.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

ONDERZOEK NAAR DE OORZAKEN VAN DE VERMINDERING DER SLAVENBEVOLKING.

De statistieke opgaven, die door de kapiteins der divisiën geleverd worden, zoo als ook de registers der hoofdgelden, toonen eenpariglijk aan, dat de slavenbevolking afnemende is; en deze beklagenswaardige daadzaak vordert een opzettelijk onderzoek naar de oorzaken er van; de menschelijkheid en het staatsbelang gebieden het evenzeer. Men kan deze vermindering, die volgens officiële berigten 2°/₀ zou bedragen, niet aan het klimaat wijten, daar dit zeker gezonder is dan de meeste Afrikaansche

landstreken, en er geene doodelijke endemische noch epidemische ziekten geregeld bestaan; immers indien er diergelijke nu en dan waargenomen zijn, kan men zeggen, dat Suriname dienaangaande niet zwaarder bezocht wordt, dan de meeste andere landen van den aardbodem. — Het land is voor den Europeaan uitputtend, doordien de voortdurende vochtige warmte, van zijn prikkelbaar gestel eene gedurige buitengewone reactie vordert; maar met eenen goeden leefregel kan ook hij er gezond en lang leven, zoo als dit door eene menigte voorbeelden zou kunnen worden bewezen. Een onzer beste suikerplanters verhaalde mij, dat hij gedurende een veertigjarig verblijf, nooit ziek was geweest, ja zelfs nooit een geneesheer geraadpleegd had. Dat het klimaat dus voor de negers, wier bewerktuiging voor eene groote hitte passende is, niet hinderlijk kan zijn aan de instandhouding des geslachts, zal men wel niet in twijfel willen trekken. Men zal het dan door de leefwijze der slaven moeten verklaren, en dus is het zaak daarop eenen blik te werpen, vooral met betrekking tot den arbeid, de huisvesting, het voedsel, de kleeding, de geneeskundige verzorging en de straffen. — De arbeid en de straf, als meer bijzondere gevolgen der slavernij, schijnen vooraf onze aandacht te vereischen. Op de vraag, of er eene soort van werk is, dat voor den slaaf, uit deszelfs aard, nadeelig kan zijn, moet ik volmondig ontkennend antwoorden. Maar er zijn werken die met groote inspanning gepaard gaan, en derhalve, wanneer ze lang aanhouden, de krachten uitputten en het ligchaam meer vatbaar ma-

ken voor ziekelijke aandoeningen; onder deze tel ik vooral het delven, het daarmede dikwijls verbondene uitroeijen der boomwortels en het hoschvellen; zoo ook houde ik het arheiden met het houweel of tjap, voor de vrouwen zeer schadelijk, zoodra zij zich in eenen staat van zwangerschap bevinden. — In zoo ver het ontginnen van nieuw land noodzakelijk is, zou men dit langzamerhand kunnen doen, in plaats van dit werk met aanhoudendheid voort te zetten. Wat de zwangere vrouwen betreft, erken ik gaarne, dat men genoegzaam overal, zoo uit menschelijkheid als om het belang der zaak, veel zorg voor haar heeft, wanneer hare zwangerschap eenigzins gevorderd is; doch ben ik van oordeel, dat men dienaangaande nog veel meer zou behooren te doen. Het is wel waar, dat men zich dikwijls zou hlootstellen aan hedrog, door het valschelijk voorgeven van zwangerschap, doch dit is een kwaad van minder belang, dan de menigvuldige miskramen. Behoudens deze aanmerkingen, durf ik gerust heweren, dat de arheid der slaven, zelfs in verhouding met het verschil van klimaat, minder zwaar is dan die der meeste Europesche daglooners, en dat dezelve geenszins schadelijk kan zijn voor de instandhouding der bevolking. En nu de straffen! Deze zijn zeker hoogst stootend voor onze wijze van denken; maar de neger verkiest ze hoven die, welke men in Europa hezigt. Of dit eene voldoende reden is om de zweepslagen in stand te houden, zal ik nu niet onderzoeken, maar zoo veel is zeker, dat het hunne gezondheid niet benadeelt, en indien er geschiedenissen van door straf be-

zweken negers bestaan, dan kunnen alleen de oude kolonisten daarvan getuigenis geven.

In vroegere tijden schijnt men vrij algemeen het bouwen der woningen aan de negers zelven overgelaten te hebben; daartoe gaf men hun de materialen en den noodigen tijd. Thans is dit stelsel op weinige plantaadjen en op de houtgronden, nog bestaande, doch in den regel bouwt de meester nu zelf eenige groote huizen, die in afzonderlijke woningen verdeeld worden. Waarschijnlijk is men daartoe overgegaan, uithoofde der onachtzaamheid en onverschilligheid der meeste negers, die uit eigene beweging niets willen doen om hun huiselijk leven gemakkelijk, gezond en aangenaam te maken. Dit is hun aard; zij zorgen niet voor de toekomst. Ook ziet men op de houtgronden, met uitzondering van eenige huisjes, die van de nijverheid hunner bewoners getuigen, niets dan ellendige hutten, waarin zij aan wind en regen zijn blootgesteld. Zelfs door onthouding van dram, heb ik hierin geene verbetering kunnen bewerken. Het tegenwoordige stelsel schijnt derhalve in zoo ver geregtvaardigd te zijn. Buitendien heeft het dit voordeel, dat de slaaf meer ondergeschiktheid voor zijnen meester heeft, naarmate de zorgen voor zijne behoeften meer uitsluitend op dezen rusten: het gevoel van billijkheid zegt hem dan, dat hij dit door arbeiden moet vergoeden. — Ik geloof derhalve, dat de algemeene verzorging de voorkeur verdient; doch men zou ook voor de huisvesting eenige wijzigingen kunnen aannemen. In plaats van alleen groote negerhuizen

te bouwen, zou het welligt doelmatig zijn, voor diegenen welke in familie leven, afzonderlijke huisjes in te rigten, en de bijna kazernvormige gebouwen aan die slaven over te laten, welke men als op zich zelven levende kan aanmerken. Dit zou de neiging tot huiselijkheid, tot het familieleven vermeerderen en bij gevolg de zedelijkheid verbeteren. Aan de oude lieden, zou men dan, tot loon huns vroegeren arbeids, in alle gevallen eene afzonderlijke woning geven. De groote negerhuizen zouden ook eenige verandering moeten ondergaan, ten einde aan het gebrek van zindelijkheid door eene betere ververscbing der lucht te hulp te komen.

Even als op de huisvesting, is op de voeding het stelsel van algeheele verzorging, bij voorkeur toepasselijk. In de houtdistricten, waar beiden aan de slaven overgelaten worden, en daarbij nog bijna alle arbeid door eene wekelijksche taak wordt geregeld, heeft toch het gezag van den meester zeer veel verloren. Bovendien zou men, de slaven overal voor hunne eigen voeding latende zorgen, zich aan onfeilbaren hongersnood prijs geven. Maar is de voeding wat zij zou behooren te zijn? Dat is eene andere vraag, waarop ik zonder aarzelen neen! zal zeggen.

Naar mijn gevoelen bestaan er ten deze twee groote gebreken, namelijk: dat het voedsel bijna geheel plantaardig is, en dan, dat dit plantaardige voedsel zich genoegzaam tot eene enkele soort bepaalt, die daartoe niet alle vereischte hoedanigheden bezit. Ik erken het gaarne, dat in het algemeen, en wanneer niet door schadelijke

weêrsgesteldheid schaarschte is ontstaan, de neger zich aan bananen zat kan eten; maar daar in de kolonie het vooroordeel heerscht, dat deze vrucht de voedzaamste is die er op aarde gevonden wordt, verbeeldt men zich, dat de neger eigenlijk niets anders noodig heeft, zoodat de gedroogde visch, dien men hem uitdeelt, meer als eene lekkernij, dan wel als een noodwendig voedsel wordt beschouwd. Nu is het, wel is waar, proefondervindelijk bewezen, dat de mensch van plantaardig voedsel alleen leven kan; in den Hindostan is dit toch met geheele volkstammen of immers met zekere casten het geval; maar even zoo leert de ondervinding, dat diergelijke levenswijs steeds verzeld gaat met zwakte van gestel en onthouding van zwaren arbeid. Overal daarentegen waar de mensch veel dierlijk voedsel gebruikt, is hij in staat zijne krachten gedurig in te spannen, zonder dat dit zijn gestel benadeelt. In één woord, om veel vermoeijenis te kunnen doorstaan, moet niet alleen de honger verzadigd, maar het ligchaam sterk gevoed worden; dit is eene waarheid, die niemand mij betwisten zal; men lette slechts op de trekken lastdieren.

Ware de vrucht van de bananenplant zoo herhaaldelijk en naauwkeurig onderzocht geworden, als dit met de in Europa in gebruik zijnde meelachtige vruchten het geval is, dan zou men over hare wezenlijke voedingskracht eenig oordeel vellen kunnen op scheikundige gronden; maar het schijnt dat deze proeven nog te nemen, of immers bekend te maken zijn. Volgens eene in Martinique geno-

mene proef echter, zou de banaan ongeveer 12 ten honderd sterkmeel bevatten. De aardappel heeft daarvan 20 à 25 %, de maïs 80 % en de rijst 84 %. Maar hoewel het sterkmeel als de voornaamste voedende zelfstandigheid in de meelvruchten wordt beschouwd, is het de eenigste niet: de gluten, die de tarwe tot de krachtigste van alle granen maakt, en andere insgelijks veel stikstof houdende bestanddeelen, die in onderscheidene aardvruchten en granen worden aangetroffen, deelen aan dezelve in eenen zekeren graad de eigenschappen van het dierlijk voedsel mede. Bestaat er nu een zoodanig beginsel in den banaan en wel in genoegzame hoeveelheid om deszelfs armoede aan sterkmeel te vergoeden, dan zou men denzelven, op eene doelmatige wijze bereid, als een zeer goed voedsel kunnen aannemen. Hoewel ons voor alsnog daaromtrent de zekerheid ontbreekt, geloof ik desniettemin, dat de waarschijnlijkheid er tegen is, en wel bijzonder dáárom, dat de banaan tot gisting overgaande, geene ammoniacale stof ontwikkelt, die door den reuk kan worden waargenomen; want in ontbinding en rijp zijnde, geeft hij eenen zuiveren zuren, zelfs niet onaangenamen geur. Wezenlijk rijp, namelijk geel, is hij zeer gezond en smakelijk, maar niet zeer voedend, en heeft dan de zelfstandigheid van eene overrijpe peer; — onrijp, of zoo als men in de kolonie zegt, boomrijp, maakt hij het gewone negervoedsel uit, en in dien staat is hij, zoo al niet eene krachtige, ten minste eene zeer stevige spijs. Men gebruikt denzelven op de volgende manieren: óf eenvoudig gekookt als aardappelen,

en dit is meestal het geval; óf na de koking tot een deeg gestooten, dat aan vastheid de stopverw evenaart; óf in de zon gedroogd en tot poeijer gestampt, óf, eindelijk, in de heete asch gebraden. De beste dezer bereidingswijzen is zonder twijfel de derde, maar zij dient alleen om pap voor de kinderen en de zieken te maken, hetgeen zelfs niet eens algemeen is. — De tomtom of het bananen deeg, is daarna boven de twee andere bereidingen verre weg te verkiezen, daar op deze wijze ten minste, de harde, wasachtige deelen der vrucht, zoodanig verdeeld worden, dat het sterkmeel er zich beter uit afzonderen kan gedurende de digestie. Maar hoe men ze ook gebruikt, blijft het eene onomstootelijke waarheid, dat er maar een zeer klein gedeelte der massa door de voedingsorganen wordt opgenomen, en zelfs, wanneer zij gekookt worden gegeten, eene aanmerkelijke hoeveelheid, zonder ontbinding, door het spijskanaal henen gaat. — Het zal derhalve door elk deskundige moeten toegegeven worden, dat, zelfs in het geval dat de onrijpe banaan veel voedende deelen inhield, dezelve, op de gewone wijze genuttigd, op den duur bij den gezonden sterken mensch, die bijna geen andere spijs tot zich neemt, de maag en ingewanden zeer moet vermoeijen, en bij den min of meer zwakke of ziekelijke, ten eenenmale schadelijk kan genoemd worden.

De negers in Suriname zijn aan dezen kost van jongs af aan gewend en verdragen dien dus beter dan andere menschen; maar indien het waar is, dat de gewoonte tot eene tweede natuur wordt, zoo is het dit slechts onder zekere

bepalingen. Van het oogenblik dat het kind de moederborst verlaat, wordt het met bananenpap niet gevoed, maar gevuld, want men giet ze met eene soort van trechter, in de keel van het arme wicht, tot berstens toe; dit noemt men *kanten*. Indien er iets in staat is de weinige voedingskracht van deze spijs te bewijzen, zoo is het voorzeker de groote hoeveelheid, die men noodig gevonden heeft aan de kinderen toe te dienen. Op deze manier wordt de maag gewend aan eene groote massa weinig voedende spijs: de hoedanigheid wordt door de hoeveelheid vergoed. Maar wie zal het niet moeten erkennen, dat dit ten koste van het organismus geschiedt? Daarvan dan ook de veelvuldige en dikwijls doodelijke wurmziekten, het zuur bij de kinderen en zoo vele maagkwalen bij de volwassenen. Zonder het overvloedige gebruik der brandende peper, zou deze voedingswijs dan ook onmogelijk zijn; maar hoewel een hulpmiddel, heeft die ook, in overmaat gebruikt, zijne schadelijke eigenschappen. De neger dus van kindsbeen af gevoed zijnde, voelt zich niet verzadigd, zonder dat zijne maag behoorlijk gevuld is; daarvan dat de banaan eene behoefte voor hem is geworden, en dat hij, hoewel andere spijzen niet versmadende, zich verbeeldt niet gegeten te hebben, wanneer hem deze kost ontbreekt.

Wilde men derhalve zijn diëet veranderen, zoo zou dit van lieverlede moeten geschieden, en men den banaan als eene toespijs kunnen bijbehouden. — Het ontbreekt toch waarlijk niet aan andere meelspijzen: de maïs en de rijst zijn zonder twijfel veel voedzamer; de cassave, de tayers

(Arum Esculentum), de pataten (Convolvulus Batatas), de napies (Napeæ lævis), de yams (Dioscorea alata), zijn het ook, en in alle gevallen veel ligter te verteren. Geene derzelve geeft misschien, op dezelfde nitgestrektheid gronds, eene zoo groote hoeveelheid kost, wanneer men alleen de massa op het oog heeft; maar daarentegen vorderen ze ook veel minder goed land, en de drie laatsten groeijen bijna als onkruid. — Toen de kolonie in hare geboorte was, heeft men waarschijnlijk de bananen tot hoofdvoedsel verkozen, omdat ze eene betrekkelijk groote hoeveelheid opleveren, en dit was van eenig gewigt toen men land bepolderen en ontginnen moest; maar thans, met zoo vele verlaten landen, houdt dit op eene reden te zijn. Ook diende de plant ter beschaduwing der jonge koffijboomen, en zoo kon hetzelfde land dubbel produceren; maar de koffijkultuur gaat thans te niet. Overigens is de bananenteelt aan vrij groote wisselvalligheden blootgesteld; buitengewone zware regens en hevige winden, zoo als ook te lang aanhoudende droogte, kunnen ze gedeeltelijk doen mislukken, en dan ontstaat er gebrek, zoo al niet hongersnood. Er bestaan wijze reglementen, die de uitgestrektheid der bananenlanden voor de plantaadjen, naarmate harer bevolking bepalen; maar thans zijn er zoo vele plantaadjen, die haren kost van andere koopen, dat het niet mogelijk is deze contrôle met vrucht te doen plaats hebben, en zoo gebeurt het van tijd tot tijd, dat dit voedsel, hetwelk ik als onvoldoende beschreven heb, niet eens in eene genoegzame hoeveelheid te verkrijgen is. In derge-

lijke omstandigheden heeft men uitdeelingen gedaan van. *uit Europa aangebragte*, rijst en gort. Welnu, deze lessen der ondervinding zijn nog niet in staat geweest, eenige regelmatige kultuur van anderen kost tot stand te brengen.

Wat is nu het dierlijk voedsel dat men aan de slaven uitdeelt? Op de rijkst bedeelde suikerplantaadjen, hoogstens 2 pond per week, doch meestal bij lange na niet de helft daarvan. En welk voedsel? Gedroogde bakkeljaauw! Deze visch is wel niet te verachten, daar hij zelfs op de tafels der rijke kolonisten gevonden wordt; maar kan dezelve veel kracht bijzetten aan den arbeider, die zoo vele krachten verspilt? Is hij doelmatig voor de zwangere vrouw, voor de zogende moeder? Dit zal zeker door elken geneeskundigen worden ontkend. Gaarne wil ik toegeven, dat de negers met hunne bananen en bakkeljaauw zeer te vreden zijn, en men zelfs moeite zou hebben, ze met ander, hoewel krachtiger voedsel, te vreden te stellen; maar wat bewijst dit? Alleen dat het menschelijk ligchaam, door eene verkeerde opvoeding, kan verslaafd raken aan eene gebrekkige voeding. Maar dit neemt niet weg, dat de gevolgen daarvan, hoewel niet altijd individueel, zich weldra kenbaar maken door algemeene verzwakking, ziekelijkheid en korten levensduur. Het negerras is uit den aard sterk bewerktuigd, en velen zijn wel gespierd, omdat hunne spieren geoefend worden; daardoor kunnen zij lang achtereen hunne krachten inspannen, maar eene enkele koorts is in staat deze te ondermijnen. De beter gevoede blanken of de vrije negers, bieden oneindig beter

tegenstand aan de ziekte; elk geneesheer der kolonie zal dit getuigen.

Het is overigens zeer gemakkelijk, in de kolonie zelve vergelijkingen daar te stellen: de katoenplantaadjen geven aan de slaven niet meer dan de noodwendige hoeveelheid bananen, omdat ze aangekocht moeten worden; de bakkeljaauw wordt er niet ruimer uitgedeeld, en toch ziet men daar de gezondste negers en de meeste kinderen. De verfrisschende zeelucht kan daar wel eenig deel aan hebben, hoewel dit voordeel wordt opgewogen door het brakke water. Maar er is eene andere reden voor, namelijk de overvloed van krabben, die in voedzaamheid bijzonder uitmunten. Verplaatst men zich nu van daar, naar de tegenovergestelde zijde der kolonie, namelijk naar de houtgronden, dan vindt men insgelijks gezonde en lang levende negers, aan welke men geene uitdeelingen doet, maar die zich voeden met cassave, yams, pataten, maïs, tayers en zelden met bananen; verder met eenen overvloed van gerookten boschvisch, alsmede met wild, namelijk pingo, pakira, ree, conni conni (agouti), apen en vele andere soorten. De in eenen staat van wildheid levende boschnegers, voeden zich even zoo, doch maken daarbij nog veel gebruik van rijst, en men kan zich dan ook niet verwonderen, dat deze stammen, hoewel van geneeskundige hulp verstoken, zich steeds vermenigvuldigen.

Ik kan derhalve niet ontveinzen, dat ik de vermindering der slavenbevolking, grootendeels geloof te moeten toeschrijven aan een ondoelmatig stelsel van voeding, hetwelk

aanleiding geeft tot eene physische verarming van geslacht. de voortteeling hindert en het leven verkort, vooral wanneer daarbij aanhoudende arbeid gevorderd wordt. Vraagt men nu, hoe dit kan worden verbeterd, dan zal ik vooreerst verwijzen naar hetgeen ik van de rijst en het hoornvee heb gezegd; maar daar dit niet van eene oogenblikkelijke aanwending kan zijn, verder in bedenking geven, om de bovengenoemde aardvruchten aan te planten, zonder de overigens nuttige bananenplant te verlaten; en wat het dierlijk voedsel aangaat, den bakkeljaauw voorloopig te vermeerderen, zooveel mogelijk boschvisch in te zamelen, en door invoer van gedroogd vleesch, uit Brasilië, de slaven langzamerhand aan dit voedsel te gewennen. — Het is te hopen, dat men door eene verbeterde suikerbereiding, weldra niet meer met de melassie zal verlegen zijn, en dan zal de Amerikaansche handel grootendeels opgehouden hebben eene noodzakelijkheid te zijn.

Het zal wel overbodig zijn, de uitmuntendheid van het rundvleesch, boven alle andere dierlijke voedsels, te betoogen. De voedzaamheid van den visch verschilt zeer naar de soorten, maar ook de beste staat hoogstens gelijk met de witvleezige vogelen. Overigens wordt aan den gezonten zeevisch, op den duur gebruikt, eene nadeelige werking op de huid toegeschreven, en men heeft zelfs eene epidemische lepra waargenomen, die door het overmatig gebruik van sardijnen was veroorzaakt. Wanneer men nu in aanmerking nemen wil, de algemeenheid der huidziekten onder de slaven, en vooral de uitbreiding der afschu-

welijke lepra, dan zal men welligt niet ongenegen zijn toe te staan, dat er een verderfelijk, ziekelijk beginsel in de vochten dezer menschen heerschende is, en dat zulks voornamelijk, zoo niet geheel en al, aan hun diëet moet worden geweten. Men geve hun een niet zwaren, maar sterk voedenden kost, en zij zullen niet alleen gezonder zijn, maar ook beter arbeiden, en zich gelukkiger voelen, wanneer zij hunne oude, slechte gewoonte zullen hebben vergeten.

Alvorens mijne denkbeelden over deze gewigtige aangelegenheid te openbaren, voelde ik de behoefte, daaromtrent het oordeel van onderscheidene wetenschappelijke mannen in te roepen, en ik was zoo gelukkig, onder anderen den wereldberoemden Von Humboldt te kunnen raadplegen. Deze groote geleerde, die geene gelegenheid laat voorbijgaan om nut te stichten, en die door zijne reizen in Midden-Amerika, zoo bij uitnemendheid bevoegd is om over de onderhavige zaak te oordeelen, verklaarde mij, dat in geen der door hem aldaar bezochte landen, de voeding van den arbeider zoo onvoldoende was, als die, welke ik hem beschreef; — dat de banaan, hoewel op zich zelven niet ongezond, volgens zijn gevoelen, minder voedzaam was dan de aardappel; dat de hoeveelheid visch veel te gering was, en het vleesch, zoo als in de Spaansche eilanlanden, verreweg de voorkeur verdiende; dat eindelijk het beschreven voedingstelsel, volstrekte afkeuring verdiende, en bijna onmenschelijk kon genoemd worden. Het behaagde dezen hoog geplaatsten, eerbiedwaardigen grijs-

aard, mij te veroorloven, dit zijn oordeel bekend te maken, onder de welwillende betuiging, dat het hem aangenaam was, aan mijne poging in het belang der menschelijkheid, eenig deel te nemen.

Het uitdeelen van dram, is eene behoefte voor den neger geworden. en ik geloof niet dat deze drank nadeelig kan zijn in kleine hoeveelheden, ja bij zwaar werk en aanhoudenden regen, is een zoopje (koloniale uitdrukking) misschien noodig en gezond. Maar er wordt door de slaven veel dram gedronken buiten die der uitdeeling, en dan wordt dit hoogst schadelijk voor geest en ligchaam. Daar nu eenmaal een hartsterkende dronk bestaan moet, en het klimaat aanleiding geeft tot veel drinken, zou ik het voor wenschelijk houden, dat er een drank gemaakt werd, die den dorst overwon en tevens opwekkend was, zoo als in Europa de sterke bieren en de wijn. De grondstoffen daartoe zijn in overvloed voorhanden, en de bereiding zal niet kostbaarder zijn dan de distillatie van den dram.

Wanneer men nagaat, dat de uitsterving der Noord-Amerikaansche Indianen grootendeels aan het misbruik van gedistilleerde dranken toegeschreven wordt, en dat, in 't algemeen, de onmatigheid der negers even groot kan geacht worden, dan mag men er niet aan twijfelen, dat het dram drinken, voor dat gedeelte der bevolking, hetwelk in de gelegenheid is zich daaraan te buiten te gaan, hoogst schadelijk moet zijn. Dit betreft hoofdzakelijk de in de stad wonende slaven, die, door den lagen prijs dezes dranks, voor weinig centen, in de menigvuldige kroegen of ver-

borgen schenkhuizen, zich smoor zat kunnen drinken. Behalve de menigvuldige misdrijven, waartoe dit aanleiding geeft, veroorzaakt het vele ziekten, vooral door de medewerking der groote hitte van den dag of de betrekkelijke koelheid der nachten. Voor dat gedeelte der vrije bevolking, dat om deszelfs weinige beschaving en levenswijs, op ééne lijn met de slaven geplaatst moet worden, bestaat dit euvel even zeer, en heeft daarop noch daarenboven dit noodlottig gevolg, dat het zich meer en meer aan liederlijkheid en werkeloosheid overgeeft.

Hiertegen schijnt zich bij voorraad maar één hulpmiddel op te doen, en dit is, den verkoop van dram moeijelijker en kostbaarder te maken. Het getal der kroegen, en vooral der kleine, die bijna uitsluitend door slaven bezocht worden, zou men kunnen verminderen, en een zwaren accijns heffen op den dram, die in de stad wordt verkocht. Men zal mij kunnen tegenwerpen, dat er geene surveillance mogelijk is, en dit wil ik toegeven. Maar men kan het er voor houden, dat de suikerplanters gaarne de hand tot dezen maatregel van goede orde zouden leenen, en wanneer men van hen vorderde eene aangifte van den in de stad verkochten dram, door de directeurs mede te onderteekenen, en daarbij deze laatsten, zoo als ook de tappers, strafte met verlies van hun patent, in geval van contraventie, dan is er weinig waarschijnlijkheid, dat deze zou bestaan.

Onder de zelfstandigheden die het meest geschikt schijnen om daaruit, door gisting, eenen aangenamen en gezonden drank voor de negers te vervaardigen, geloof ik

dat de maïs, de melassie en de rijpe bananen, de meeste aandacht verdienen. Immers ook in zekere gedeelten van Afrika, maakt men van het turksch koren een uitmuntend bier, en de meeste oorspronkelijke volkstammen van Amerika, bereiden er dranken mede. De melassie is zelfs in Engeland tot bierbrouwen gebruikt. Wat de bananen betreft, weet ik niet of zulks beproefd is geworden, doch bij vergelijking te oordeelen, kan men aannemen, dat deze vrucht eenen uitmuntenden gegisten drank zou opleveren. — De quassia kan de hop vervangen. — Om nu eenen nieuwen drank in de levenswijs der kolonisten te doen opnemen, zou het noodig zijn, dat aanvankelijk in de stad, een met die soort van fabriekbewerking vertrouwd persoon, eene brouwerij oprigtte, en daartoe zou hij door diegenen welke de zaak bevorderen willen, moeten worden ondersteund. Want er zou eenigen tijd met proefnemingen en het overwinnen van bestaande vooroordeelen voorbijgaan, eer zulk eene onderneming door zich zelve bestaan kon. Later, wanneer de beste middelen van bewerking gevonden zouden zijn, zouden de plantaadjen die kunnen overnemen.

Men zal welligt hiertegen aanvoeren, dat de negers den nieuwen drank, indien hij goed is, zullen drinken, zonder den dram te verlaten. Dit kan waar zijn, maar het is ook juist niet noodzakelijk, den sterken drank geheel af te schaffen. Het doel moet alleen zijn, eenen verkwikkenden, hartsterkenden en, in groote hoeveelheid gebruikt, zelfs bedwelmenden drank, daar te stellen, die in concur-

rentie met den dram zou komen, zonder schadelijk te wezen. Thans moet de neger kiezen tusschen water en dram, en ik ben geneigd te gelooven, dat wanneer hij eene flesch sterk bier kon koopen voor den prijs van eene halve flesch dram, hij meestal aan het bier de voorkeur zou geven.

Het vervaardigen van bieren en wijnen, schijnt in het algemeen nog voor groote ontwikkeling vatbaar te zijn, en de beroemde Berzelius uit daaromtrent het gevoelen, dat er een tijd komen zal, waarin de landen, die geene wijndruiven voortbrengen, desniettegenstaande hun eigen wijn zullen hebben. Geen land is voorzeker beter in staat dit denkbeeld te verwezenlijken, dan Guyana.

De kleeding die men gewoon is aan den slaaf te geven, kan als voldoende beschouwd worden; doch zou het wenschelijk zijn, dat men algemeen de gewoonte invoerde van wollen dekens uit te deelen; hetgeen evenwel noodzakelijk moet gepaard gaan met inspectiën, om het verkwanselen te verhoeden. Overigens zijn er vele plantaadjen, die op het stuk der uitdeeling niet aan de wet voldoen, en hoewel men niet zeggen kan, dat daardoor eenige wezenlijke ellende wordt veroorzaakt, geeft het aanleiding tot ontevredenheid en kwade praktijken. Ook zou het doelmatig kunnen zijn, een supplement van kleeding, als belooning, aan de beste arbeiders uit te reiken.

De geneeskundige verzorging blijft ons nog te behandelen over, en dit is eene gewigtige zaak. Indien deze gebrekkig is, kan men zulks den kolonisten niet ten laste leggen, in zoo ver namelijk als den goeden wil betreft. In

het algemeen toch wordt daaraan veel ten koste gelegd: de plantaadjen worden overvloediglijk met de noodige en zelfs nuttelooze medicamenten voorzien; overal zijn hospitalen, en bij de geringste ongesteldheid, worden de slaven in dezelve opgenomen. Desniettegenstaande geloof ik te kunnen volhouden, dat er een groot aantal zieken begraven worden, uit gebrek aan goede behandeling. De oorzaak ligt in de onkunde der zoogenaamde divisie-doctoren, anders gezegd plattelands heelmeesters, en der directeurs. In de eerste plaats, zijn er te weinig heelmeesters, en is daardoor de afstand hunner woonplaats van eenige plantaadjen, somtijds een dagreis ver; in de tweede plaats, zijn het meestal lieden die uit eenen baardschrapperswinkel komen, en treft men nu en dan een bekwaam persoon onder hen aan, dan duurt het niet lang, of men ziet hem zich in Paramaribo neder zetten, daar de stad hem een spoediger fortuin belooft; hetgeen gemakkelijk is uit te leggen, door de schaarschte van goede geneesheeren die meestal ook daar bestaat. Dat de directeurs gewoonlijk verstoken zijn van gezonde begrippen over de ziekten van het menschelijk ligchaam, dit is hun waarlijk niet te wijten, en hoewel te werk gaande met een empyrismus dat op eene van kritiek ontblootе ondervinding gegrond is, moet men zich waarlijk nog verwonderen, dat hunne middelen, over het geheel genomen, niet meer kwaad veroorzaken. — Somtijds is de praktijk van den directeur nog boven die van den doctor te verkiezen. Daar nu, uithoofde der plaatselijke omstandigheden, de directeur

noodzakelijk de eerste middelen moet aanwenden, en deze in vele ziekten van het hoogste belang zijn, ware het wenschelijk, dat er een bevattelijk, voor het klimaat en de ligchamelijke gesteldheid der negers berekend, geneeskundig handboek bestond, dat den plantaadje-bewoneren tot gids kon verstrekken, in eenen vorm gelijk aan dien der in Europa voorhandene volksgeneeskundige werkjes. Alle directeurs zouden dit voorzeker als eene weldaad aannemen.

Om een bekwaam personeel van doctoren te verkrijgen, zijn de middelen minder gemakkelijk te vinden. Europa zelf toch is daaraan niet overrijk, en wanneer men nu en dan talentvolle geneesheeren in de koloniën gezien heeft, was het aan buitengewone omstandigheden toe te schrijven. De eenige hoop die men dienaangaande voeden kan, is, dat sommige van onze jonge doctoren, die het niet voegt om lang op praktijk te wachten, op het denkbeeld mogen komen, om dezelve in de kolonie te gaan zoeken. Doch zoeken is niet het woord, de praktijk staat hen met open armen te wachten. Om hun echter van den beginne af aan een goed bestaan te verzekeren, zouden de reglementaire bepalingen op dit stuk eenige veranderingen moeten ondergaan. Het aantal der doctoren in elke divisie zou moeten worden vastgesteld; de plantaadjen hoofdelijk aan eene bijdrage worden onderworpen; de periodieke visites en de geheele dienst geregeld. Met eene hoofdelijke opbrengst van ƒ 2.00, zouden er achttien doctoren een vast inkomen hebben van ƒ 5,000.00, waarvoor zij de gewone dienst

zouden verrigten en op eenen ruimen voet zouden kunnen leven; hun hospitaal en de buitengewone praktijk zou hun zeker nog even veel opleveren. Op deze wijze zou een jong doctor, na verloop van vier à vijf jaren, die voor zijne wetenschap niet verloren zouden zijn, een kapitaaltje vormen, waarmede hij zich in staat zou zien in Europa aan de concurrentie zijner oudere collega's te weêrstaan. Hij zou zich evenwel moeten verbinden, om gedurende een zeker getal jaren, zich met de plantaadje-praktijk te vergenoegen, — want anders zou er weinig door verbeterd zijn.

De plantaadje-hospitalen zouden ook doelmatiger kunnen worden ingerigt, en indien er een geneeskundig handboek uitgegeven werd, zou er de beschrijving en afteekening van een normaal ziekenhuis moeten bijgevoegd worden. — Niet tot de broederschap behoorende, zal ik daarover, zoo als ook over de ziekten der negers, niet veel uitwijden. Doch geloof ik de belanghebbenden aandachtig te moeten maken op de legging der zieken. Gezond zijnde, slaapt de neger bij voorkeur op eene mat, maar dit is geene reden om den zieken neger er op te laten liggen. Waarom niet zakken met caro wiwiri (koornbladen) gevuld? dit kost niets en geeft de beste matras, die men in een warm land verlangen kan.

De voornaamste ziekten der negers zijn maag- en borstkwalen, uittering, dikwijls met waterzucht gepaard, gastrische en catarrhale koortsen, pleuris, en buikloop; onder de chronische ziekten zijn die der huid, de rhuma-

tische en kwade zeeren, die veelal een syphilitischen oorsprong hebben, het meest voorkomende. Zonderling genoeg, zijn de meeste en de gevaarlijkste ziekten van dit warme land, door onderdrukte uitwaseming, zoo al niet veroorzaakt, ten minste vergezeld of gevolgd; de genezing wordt dan ook door min of meer rijkelijk zweeten gekenmerkt. In mijne leeksche onwetenheid, heb ik mij daarom altijd verwonderd, dat er zoo weinig gebruik van baden, als geneesmiddel, gemaakt werd, en wel bijzonderlijk van russische of dampbaden. In het geval geweest zijnde, omtrent de werking dezer baden eenige ondervinding op te doen, en de menigvuldige ziekten nagaande, waarbij de opwekking der huid en de bespoediging des bloedomloops, als middel van reactie, wenschelijk worden geacht, heb ik mij verbeeld, dat men in Suriname zeer weinig medicijnen zou noodig hebben, indien men ter regter tijd eenige russische baden aanwendde. Het is mogelijk, zeer mogelijk zelfs, dat ik mij hierin bedrieg, maar, daar toch dit middel zoo dikwijls in Europa heilzaam wordt bevonden, zou het ten minste wel in Suriname kunnen beproefd worden. Een ketel met veiligheidsklep, en eene pijp die den damp in een klein, wèl gesloten kamertje voert, ziedaar de geheele inrigting. De hitte wordt opgevoerd tot op 115 à 120° Fah., waarna het geheele ligchaam, door middel van eenen zachten schuijer met zeepsop zijnde gewreven, met koud water wordt overgoten; hierop volgt, na eene tweede verhitting, de rust in de gewone slaapstede, alwaar eene rijkelijke bedekking, weldra een

overvloedig zweet te voorschijn brengt. Deze behandeling wordt overigens naar omstandigheden gewijzigd, en wanneer men geen sterk zweeten wil verwekken, blijft de patiënt, na het bad, in eene matige beweging. Deze baden zijn gemakkelijk te aromatiseren, door middel eener met kruiden gevulde doos, waardoor de stoom heen dringt. De daartoe geschikte kruiden, zijn in Suriname overvloedig, en daaronder is het koorsoe wiwiri (Lantana Camara) zeer aan te raden. Het eenigste waarop men hebbe te letten, is, dat het hoofd van tijd tot tijd, door middel van een koud stortbad, worde verkoeld.

De vergiftigingen verdienen hier ook eene plaats. Ik ben juist niet genegen te gelooven, dat zij zóó dikwijls voorkomen als men zich verbeeldt, en vooral als de negers voorgeven; maar dat ze niet zeer zelden zijn, is maar al te waar. Die nit wrok tegen den vergiftigde, zijn het minst algemeen en gevaarlijk, omdat de volwassenen op hunne hoede zijn, maar verschrikkelijk is het, wanneer er op eene plantaadje een vergiftiger schuilt, die, het zij uit haat tegen den meester, of, hetgeen somtijds het geval schijnt te zijn, alleen nit zucht om kwaad te stichten, door eene soort van monomanie, zijne verfoeijelijke kunst op de kinderen uitoefent. Hoewel de algemeene stem somtijds een neger daarvan beschuldigt, kan men zelden tot eenige zekerheid van schuld komen, en dikwijls worden de opzieners (basjans) hiermede beticht, wanneer zij gestreng zijn in hunne dienst. — Men is daarom met zulke voorvallen in groote verlegenheid, te meer, daar het een-

voudig verplaatsen uit voorzigtigheid, het kwaad op eene andere plaats kan doen overgaan.

Hoewel er in lateren tijd in Europa veel over de vergiftigingen geschreven is, geloof ik, dat de geleerdsten in dat vak nog weinig begrip hebben van de middelen, die door eenige ingewijde negers worden in 't werk gesteld. Want het is eene uit Afrika overgebragte helsche kunst, die gelukkiglijk maar aan weinigen bekend is. Wanneer de niet ingewijden er zich mede afgeven, dan gebruiken zij gewoonlijk de dumb cane (Arum Arborescens en Hederaceum), waarvan de werking onmiddellijk is, en gemakkelijk wordt tegengegaan door eene groote hoeveelheid suikerstroop in te geven. Maar met de vergiften van de meesters in de kunst, is het anders gelegen: hunne slagtoffers sterven aan eene kwijnende ziekte, die geen naam heeft. Men vindt bij hen nagenoeg dezelfde sympathetische leer, als bij de toovenaressen der middeleeuwen: wassen of aarden beeldjes, den gedoemden persoon voorstellende, met allerlei wonderlijke zamenvoegingen van op zich zelven zeer onschuldige ingrediënten. Bedienen zij zich nu hiervan ter goeder trouw, of is het alleen om de dommere broeders te misleiden, dat zal ik onbeslist laten; maar men mag er wel niet aan twijfelen, dat zij bovendien werkdadige middelen aanwenden. Hoewel de plantaardige giften zelden eenig kennelijk teeken achter laten, zou men wèl doen, alle slaven, wier dood min of meer aanleiding geeft tot achterdocht, naauwkeurig te laten ontleden. Hierdoor zou men misschien op het spoor kunnen komen

van den aard der giften, die zij in het werk stellen, of ten minste weten, welke organen er meer bijzonder door worden aangedaan.

Wanneer men, deze aanmerkingen in overweging nemende, erkennen wil dat ze niet van grond zijn ontbloot, dan zal men tot de conclusie moeten komen, dat de afneming der slavenbevolking, immers voor een groot gedeelte, is toe te schrijven aan ondoelmatig beheer, aan het in stand houden van vooroordeelen of nadeelige oude gebruiken, en aan kwalijk berekende zuinigheid. — Laat ons nu zien, of er nog andere oorzaken kunnen ontdekt worden in omstandigheden, die minder afhankelijk zijn van den wil der beheerschers.

Men heeft dikwijls beweerd, dat het huwelijk onder de slaven moest worden bevorderd, niet alleen uit eene zedelijke beweegreden, maar ook om de voortteeling te vermeerderen. Wat het zedelijke gedeelte der questie betreft, daar zal zeker iedereen mede instemmen, voor zoo ver de bijzondere neigingen en gewoonten der negerbevolkingen, dezelve voor de instelling des huwelijks vatbaar maken. Overigens is in den slavenstand alleen een kerkelijk huwelijk denkbaar, en men kan moeijelijk begrijpen, door welke dwangmiddelen men, zonder nadeel voor de goede orde, een dergelijken band onverbreekbaar zou kunnen maken. Intusschen lijdt het geen twijfel, dat die vrouwen, welke geregeld met denzelfden man te zamen wonen, de vruchtbaarste zijn en hare kinderen het best opvoeden. Bij de meeste is dit echter niet het geval; hoewel elke vrouw

zal beweren haar vasten man te hebben, en dit ook in eene zekere mate waarheid is, kunnen zij grootendeels niet als huismoeders worden beschouwd, dewijl haar gedrag zich door eene groote onbestendigheid kenschetst. Daarbij is het belang, die groote drijfveer van alle menschelijke handelingen, helaas! ook hier van overwegenden invloed. Zoo ziet men zeer dikwijls oude mannen met jonge vrouwen, en nog meer, oude vrouwen met jonge mannen verbonden. Dit alles is, zonder twijfel, nadeelig en onzedelijk; maar, ten minste zoo veel ik zien kan, niet door wetten of reglementen te verhelpen. De Christelijke Godsdient, zal men zeggen; ja, zonder twijfel, indien men die in haar echte, ware wezen, aan hun verstand kon brengen; maar tot nu toe hebben de bekeeringen nog maar weinig goede resultaten gegeven. De negers, even als andere Afrikaansche volkeren, zijn groote liefhebbers van vertellingen, gelijkenissen en wonderen; ook houden zij veel van zingen, en zouden veel opofferen om eene fraaije en statige begrafenis te erlangen. Daarom valt het niet moeijelijk, hen tot de uitwendige praktijken van deze of gene kerk over te halen; maar dit maakt den Christen niet uit. Op de plantaadjen zijn zij altijd bereid ter kerk te gaan, wanneer men den tijd daartoe ten koste van den arbeid kiezen wil, doch den Zondag vermeenen zij beter te kunnen besteden. Ik houde het niet voor raadzaam, in eenen tijd, dat de verdraagzaamheid zoo weinig algemeen is, mij in een onderzoek te begeven over de meerdere of mindere geschiktheid van deze of gene Christelijke leer, voor het karakter van den ne-

ger; alleen zal ik als mijn gevoelen kennelijk maken, dat hij, even als andere onbeschaafde volkstammen, nog lang voor afgetrokken godsdienstige begrippen zal onvatbaar blijven.

Intusschen zullen de bekeeringen, hoe onvolkomen dan ook, altoos eenige goede uitwerking hebben op de zedelijkheid der negers, mits dezelve noch door dwang, noch door belooning worden te weeg gebragt; want dan zou men, in plaats van afgodendienaars, schijnheiligen van hen maken. Het spreekt overigens van zelf, dat alle leerstellingen, die vreemd aan de Christelijke leer en met het maatschappelijk welzijn der kolonie strijdig zijn, zorgvuldig behooren te worden vermeden.

Men kan nog als een nadeel voor de instandhouding der slavenbevolking noemen, het te klein getal vrouwen, en deze onevenredigheid is op eenige plantaadjen bijzonder groot; doch hiervoor is wel geen middel van herstel aan de hand te geven. Voorts kan men het als zeer schadelijk aanzien, dat de verbindtenissen, zoo als meestal plaats heeft, bestaan tusschen mannen en vrouwen van verschillende plantaadjen; ik heb plaatsen gekend, waar zelden een kind geboren werd, wiens vader aan de plantaadje behoorde. Deze zonderlinge voorkeur voor de vrouwen van eene andere plaats, die te zeer ingeworteld is om met goed gevolg te worden tegengegaan, geeft aanleiding niet alleen tot twisten, maar ook tot ziekte, daar een neger dikwijls in den nacht uren lang te voet gaat om zijne vrouw te bezoeken, en dan natuurlijk weinig geschikt is

voor den arbeid van den volgenden dag. Het eenigste wat men in deze welligt doen kan, is de huiselijkheid door afzonderlijke woningen en andere dergelijke middelen aan te moedigen.

Ik geloof, dat de afneming der bevolking niet in andere oorzaken, dan de door mij aangehaalde, behoort gezocht te worden, en ik moet daarom alle slavenbezitters met nadruk uitnoodigen, dit alles rijpelijk te overwegen, en doelmatige veranderingen in te voeren eer het te laat is. Het kwaad is niet ongeneeslijk, maar men moet handelen, men moet de handen ineen slaan, en zich niet bepalen tot afzonderlijke schroomvallige halve maatregelen. Doch ik moet het erkennen, er is weinig eensgezindheid te verwachten van menschen, die niet dezelfde belangen hebben, — en zoo is het ongelukkiglijk met het arme Suriname gesteld. De belangen der eigenaren en der Europesche, zoowel als der koloniale administrateuren, zijn niet dezelfde. Beiden is het wel te doen om veel te produceren, maar bij de laatsten is het tegenwoordige voordeel te overwegend, om iets aan de toekomst op te offeren.

Aan diegenen, welke, de kolonie niet kennende, zich mogten verbeelden, dat het afnemen der slavenbevolking een onafscheidelijk gevolg is der slavernij, zal ik doen opmerken, dat Suriname bijna de eenige kolonie is, waar zich dit verschijnsel voordoet; terwijl in de Zuidelijke Staten van Noord-Amerika, waar de behandeling der negers veel gestrenger is dan bij ons, de slaven in de laatste tien

jaren met een derde zijn vermeerderd. — Maar dáár worden zij sterk gevoed, en van alle de door mij aangevoerde redenen op dit stuk, houde ik dan ook die betreffende het voedsel, voor de gewigtigste.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

OVERZIGT EN TOEPASSING VAN HET VOORGAANDE; GELDWEZEN.

Le papier-monnaie ne pourrait se maintenir au pair, qu'autant qu'il existerait une caisse, qui le convertirait en espèces aussi facilement qu'une banque réalise le remboursement de ses billets. Mais, pour qu'une caisse de cette nature pût se soutenir, il faudrait que la quantité de papier-monnaie émise dans la circulation n'excédât pas les besoins du public.

Scarale, *Économia Politique.*

ACHTSTE HOOFDSTUK.

OVERZIGT EN TOEPASSING VAN HET VOORGAANDE; GELDWEZEN.

De verschillende onderwerpen in de vorige Hoofdstukken behandeld, zijn mij voorgekomen het meest belangrijk te zijn bij een onderzoek naar de middelen van opbeuring der voor ons land zoo gewigtige kolonie Suriname. Wanneer men het gezegde met aandacht nagaat, zal men ontwaren, dat de veranderingen, die door mij worden voorgeslagen, op eenige weinige algemeene denkbeelden rusten, en dat, voor een groot gedeelte, de moeijelijkheden die zich bij eenige opdoen, door andere worden uit den weg geruimd, zoo dat het een stelselmatig geheel

vormt. Ten einde dit duidelijker te maken, zal ik nu de hoofdpunten mijner voordragt op eene beknopte wijze opsommen, en het verband tusschen dezelve trachten aan te toonen; daarna zal ik beproeven, het zoo moeijelijke vraagstuk van de wissel-agio, door toepassing van dit stelsel op te lossen.

De omstandigheden zijn door de politieke en industriele gebeurtenissen zeer veranderd, terwijl het systema van productie in Suriname hetzelfde is gebleven. Zie daar, volgens mij, de oorzaak van het verval. Eene wijziging van het systema, berekend naar de vereischten van den tijd, is dus het geneesmiddel. Daartoe stel ik voor:

1°. Een intelligente, op wetenschappelijke gronden berustende landbouw, in plaats van het ontginningsstelsel dat in gebruik is.

2°. Het beproeven van onderscheidene produkten in plaats van de koffij, die maar op zeer weinige plantaadjen eenig voordeel geeft.

3°. Het invoeren eener verbeterde manier van suikerbereiding, die op zijn minst een derde meer zou opbrengen.

4°. Eene trapsgewijze verandering in het voedingsstelsel der arbeiders, die ten doel zoude hebben, dit onmisbaar element van welvaart in stand te houden, en welligt te vermeerderen.

5°. De invoering van eene veeteelt, op den voet der Brasiliaansche.

6°. De schepping van kleine nijverheidstakken, ge-

sehikt om aan de steeds toenemende vrije bevolking een bestaan te ver'sehaffen.

Het eerste punt is voornamelijk gegrond op het bemesten der landen, en daar de dierlijke zelfstandigheden als mest het eerst in aanmerking komen, zouden deze in eenen geeoneentreerden vorm aanvankelijk van buiten moeten worden aangevoerd, doeh na een zeker tijdverloop door de inlandsehe veeteelt worden voortgebragt. Even zoo is het met de voeding der slaven gelegen; voorshands zou men het gedroogde vleeseh uit Para aanvoeren, maar naderhand het in de kolonie zelve bereiden. In plaats van den viseh, die thans op de reis van Noord-Amerika dikwijls half bederft, zou men het vleeseh door onze eigen sehepen bij hunne uitreis, om zoo te zeggen in het voorbijgaan, in den mond der Amazonen-rivier laten afhalen, en het levend vee zou op dezelfde goedkoope manier worden overgevoerd.

De verbeterde suikerbereiding staat insgelijks met het vijfde punt in verband. Het beenzwart dat, uit Europa aangevoerd, eenigzins kostbaar is, zou zeer goedkoop zijn, wanneer men het op de plaats bereiden kon, en dit zou men reeds nu kunnen doen, door de beenderen in Para, waar ze genoegzaam geene waarde hebben, op te koopen. Het bestaan der melassie is tegenwoordig bijna eene noodzakelijkheid, daar men er de Amerikaansehe waren mede betaalt. Door de verbeterde suikerbereiding zou er weinig meer melassie overblijven, dan voor de inlandsehe eonsumtie noodig is, maar men zou ook het voornaamste der

Amerikaansche artikelen, den visch, niet meer noodig hebben. De voordeelen der Amerikanen zouden wij zoodoende zelven verdienen, en onze kooplieden in het moederland zouden nog daarenboven een uitvoerhandel in de naastgelegen Brasiliaansche bezittingen kunnen daarstellen, die, voor zoo veel ik weet, thans niet bestaat. De fondsen, die thans in den Amerikaanschen handel gevestigd zijn, zouden op deze wijze eene nieuwe en welligt niet minder voordeelige plaatsing vinden, zonder op de planters te drukken, terwijl de nationale scheepvaart én door de vermeerdering der te vervoeren suiker, én door den handel met Para, hare winsten zou zien vermeerderen.

Het zesde punt, betreffende de nijverheid der vrije bevolking, staat meer op zich zelf, hoewel toch ook door eene groote veeteelt onderscheidene industriën voor dezelve zouden geboren worden. Deze bevolking is steeds toenemende en alleen door middelen van productie voor dezelve te scheppen, kan men de menigvuldige manumissiën onschadelijk maken. Kon men er in slagen aan hare nijverheid eenige ontwikkeling te geven, dan ware het welligt niet onmogelijk, in vervolg van tijd, voor zekere bepaalde vakken, Europesche landverhuizers met goed gevolg over te voeren. Doch er doet zich bovendien nog eene andere hoogstgewigtige beweegreden op, om in dezen zin werkzaam te zijn, namelijk de allernoodlottigste toestand van het geldwezen in Suriname, dewelke naar mijn oordeel in het naauwste verband staat met het wel-

varen der vrije klasse, en als zoodanig zal ik ten slotte mijne denkbeelden daarover mededeelen.

Men hoort uit Suriname aanhoudend jammertoonen van allerlei aard, maar voornamelijk over de agio van den wissel. Men roept wee en ach! Men voorziet den ondergang der kolonie! Eenige redmiddelen heeft men aangewezen. Zich beroepende op het octrooi van 1682, heeft men met goed regt beweerd, dat het moederland de kosten van het garnizoen moest dragen. Deze opoffering zou inderdaad niet anders dan eene billijke vergoeding zijn voor den uitsluitenden handel, die ten behoeve van het moederland en ten nadeele der kolonie bestaat. Men heeft opheffing van dit monopolie verlangd. Hoewel het wenschelijke van beide maatregelen gaarne beamende, twijfel ik aan de voldoende uitwerking derzelven, en wat den eersten betreft, is het van onze volksvertegenwoordiging, in het tegenwoordig tijdsgewricht, volstrekt niet te verwachten, dat zulk eene uitgaaf zou worden toegestaan.

De vrije handel zou zeker eenig meer vertier geven, doch men kan, zoo het mij voorkomt, er geen groot voordeel van verwachten, daar de prijzen toch op andere markten niet veel voordeeliger kunnen zijn dan op de onze. Indien men in het denkbeeld verkeerde, dat door den aankoop van produkten, tegen hard geld of wissels in de kolonie, de wissel-agio zou vervallen, vrees ik, dat men zich dienaangaande bedriegt; en ik vermeen, dat dit uit het vervolg mijner bedenkingen blijken zal.

Laat ons de staatshuishoudkundige bewerktuiging der

kolonie vooraf gade slaan. — Er zijn kapitalen uit het moederland in dit gewest gevestigd, die gerepresenteerd worden door de slaven, de gebouwen, het materieel en de ontgonnen landen. Een gedeelte dezer kapitalen behooren aan het moederland, een ander gedeelte aan de kolonie, voor zoo lang als de houders dáár wonen. Maar voor beiden bestaat dezelfde wet: de opbrengsten van het kapitaal worden naar het moederland overgemaakt, het zij om daarmede jaarlijksche behoeften te voldoen, het zij als winst. De jaarlijksche behoeften worden uit Holland ontboden of door kooplieden in Suriname verkocht; de laatsten alleen maken dus den eigenlijken handel uit, behalve den Amerikaanschen handel, die ik voor het oogenblik ter zijde laat. Daar het nu om het even is, of er in de kolonie produkten verkocht worden, of wel dat er wissels op afgescheepte produkten worden afgegeven, tot voldoening der koloniale uitgaven; en daar de jaarlijksche verteringen der geheele kolonie, in den regel niet grooter kunnen zijn, dan de onkosten der plantaadjen, zoude het schijnen, dat de behoefte aan en de middelen tot remise, ten minste aan elkander moesten gelijk staan, wanneer ook al niet de laatsten grooter waren.

Om zich dit duidelijk te maken, veronderstelle men dat er geen circulerend medium, noch geld, noch papier, bestond. Dan zouden de plantaadjen, die de bron zijn waardoor de geheele kolonie leeft, hare onkosten binnenslands, met ponden koffij of suiker betalen. De kooplieden zouden dan onmiddellijk voldaan worden met mid-

delen van remise, en zij kunnen onmogelijk meer te remitteren hebben, dan het bedrag van hunne verkochte goederen. Het geld is slechts een representatief van de koffij en suiker, en dus zou de zaak thans even zoo gesteld moeten zijn, indien er geene buitengewone abnormale omstandigheden tusschen beiden waren gekomen.

Men heeft aan den Amerikaanschen handel verweten, dat dezelve, behalve de melassie, ook wissels gebruikte om zijne waren te betalen. Ik weet niet in hoever dit gegrond is; maar al ware dit zoo, zou ik het alleen in zoo ver voor noodlottig houden, als het aan zou toonen dat de melassie onvoldoende is, om de balans aan die zijde gelijk te maken. Maar, dat dit de agio noodzakelijk moet vermeerderen, kan ik niet inzien; ja, al werden de Amerikanen geheel en al met wissels voldaan. De Amerikaansche goederen, even als de Europesche, kunnen toch alleen verkocht worden voor het beloop der binnenlandsche verteringen der plantaadjen, en voor dit beloop geven deze wissels af of verkoopen produkten op de plaats. Buitendien zou men moeten aannemen, dat een gedeelte van de verteringen der plantaadjen, in omloop gekomen zijnde, door de aldaar te huis behoorende bevolking in de kolonie worden gehouden en dus, noch als betaling van Europesche behoeften, noch als verplaatsing van kapitaal, den weg naar Holland zoeken.

De zoo even gemaakte veronderstelling herhalende, dat er namelijk geen circulerend medium bestond, zou er wel armoede, namelijk gebrek aan in de kolonie blijvende

koffij en suiker ontstaan kunnen, maar er zou geene moeijelijkheid zijn om remises te maken. Om die zelfde reden zou er geene agio mogelijk zijn van eenig belang, indien er in de kolonie nooit een koloniaal papieren geld was ingevoerd. Tijdelijke schaarschte aan gemunt geld zou geboren kunnen worden, maar slechts voor korten tijd, daar de aanvoer van dit artikel voordeelig zou zijn.

Hoe of men de zaak dan ook wil beschouwen, is het moeijelijk om voor het aanwezen der hooge wissel-agio eene andere oorzaak te vinden, dan het daarstellen van eene oninwisselbare papieren munt; een maatregel, die aanvankelijk bij wijze van leening, in buitengewone omstandigheden is genomen, en naderhand herhaaldelijk in het werk is gesteld, om verhooging van belastingen te vermijden. Noodlottige huishouding uit de tijden der W. I. Compagnie, waarvan men thans de zure vruchten plukt.

Er was in het jaar 1828 eene som van cª ƒ 7,000,000.00 nominaal aanwezig, doch de agio, die in 14 jaren tijds van 20 °/o tot op 215 °/o gestegen was, reduceerde de waarde daarvan tot ƒ 2,222,000.00. De heer Graaf van den Bosch, als Commissaris des Konings in de kolonie komende, zag de noodzakelijkheid in, om zoo spoedig mogelijk dezen kanker te stuiten. Het papieren geld werd gedwongen ingewisseld, met eene agio van 210 °/o, tegen bankpapier, en de nieuw ingestelde Particuliere West Indische bank, zoude voortdurend wissels afgeven à pari. De intressen van hypotheken op plantaadjen gevestigd. moesten de bank in staat stellen hare schuld in het moe-

derland te dekken; eene vermeerderde productie, die men van deze, op voordeelige voorwaarden daargestelde, hypotheken verwachten kon, moest de binnenlandsche welvaart vermeerderen en daardoor de behoefte van remise verminderen. Dit schoone plan, dat van de heldere begrippen van dezen staatsman getuigt, ging door twee oorzaken te niet. Vooreerst door de slechte uitvoering met betrekking tot de hypotheken: men gaf meer geld dan de eigendommen waard waren; men gaf het op goederen die met legaal hypotheek waren belast; en grootendeels diende het om personele schulden af te betalen, zonder dat er iets tot vermeerdering of verbetering der productie werd aangewend. Daarop volgde de revolutie, en de P. W. I. bank afhankelijk zijnde van de Brusselsche bank, onmagtig om op zich zelve te bestaan, staakte hare operatiën, en blijft met eene belangrijke schuld bezwaard, waarvan zij zeker niet eens de renten betalen kan, uit de opbrengst eener suikerplantaadje, die zij voor de hypotheek heeft overgenomen.

Het gevolg van dit alles is, dat het nieuwe papier, de bankbiljetten, sedert 1830, zijne wezenlijke waarde hebbende verloren, de agio, van nieuws af aan haren loop genomen heeft, en thans op 35 à 40 % gerekend kan worden. Daar deze nieuwe agio nu, bestaat op het geld dat reeds gereduceerd was, kan men aannemen, dat, indien de maatregel niet plaats had gehad, zij ongeveer 320 % zou bedragen, zoodat het circulerend kapitaal, sedert 1814, bijna op een vierde van de toenmalige waarde is versmol-

ten! Ware er nooit een uit het niet geschapen papieren munt geweest, dan zou het welvaren der kolonisten, in het algemeen, zich er niet beter bij bevinden, maar de agio zou dan niet hebben kunnen bestaan, omdat er niets zou geweest zijn dat waarde had of waarde representeerde, zonder genoegzame middelen tot overmaking daarvan naar Europa. Want, ik herhaal het, oorspronkelijk komt alle waarde van de plantaadjen, en deze betalen of met produkten, of met het representatief van hare produkten.

Indien derhalve het aanwezen van het papieren geld noodig was om de agio mogelijk te maken, is deze inderdaad veroorzaakt door de verarming der kolonisten. Niet dat de vermindering van circulerend kapitaal altijd verarming aanduidt, maar hier is dit waar, omdat er geene andere productieve bezitting voor in de plaats gekomen is. Wat is er dan inderdaad gebeurd? De Regering heeft, gedurende langen tijd, een gedeelte harer uitgaven bestreden met papier, dat geene waarde representeerde, in plaats van belastingen te heffen, die, ten koste der plantaadjen, een wezenlijke waarde hebbend geld zouden in omloop gebragt hebben. Dit valsche kapitaal kon zonder vermindering van koers blijven, zoo lang als de jaarlijksche, binnenlandsche verteringen der plantaadjen toereikende waren, om de kolonisten in staat te stellen tot voldoening van hetgeen hun uit Europa of van elders werd aangebragt; maar van het oogenblik af aan, dat deze evenredigheid ophield, moest noodzakelijk het excedent, waarvoor men geen middel van remise had, op de massa van het papieren

geld drukken. In één woord: de agio bestaat, omdat de verteringen der kolonisten naar buiten, grooter zijn dan hunne inkomsten, en dat zij teren op hun kapitaal. Om dit wel te begrijpen, moet men de kolonisten geheel afzonderlijk beschouwen. De zuivere winsten der plantaadjen blijven toch bijna geheel in het moederland, en hebben met het circulerend kapitaal genoegzaam geene betrekking.

Zóó is het, dat ik vermeen de beste oplossing van het duistere vraagstuk, over de oorzaak der agio, te kunnen vinden. Is het de eenige? Welligt niet; maar ééne zaak blijft onomstootelijk waar: namelijk dat de agio zou afnemen, in evenredigheid van de vermeerderde welvaart der koloniale bevolking, en voornamelijk van dat gedeelte derzelve, hetwelk aldaar te huis behoort; omdat die welvaart, gevolg van eene vermeerderde productie, gepaard zou gaan met vermeerdering van ruilwaarden, waardoor de strekking, om het fictieve kapitaal, de papieren munt, te remitteren, zou verdwijnen.

Men kan hieruit besluiten, en het is dan ook niet te ontkennen, dat er twee afzonderlijke belangen moeten behartigd worden, om de algemeene welvaart der kolonie te bevorderen. Het eerste is dat der plantaadjen; maar, daar bijna al de eigenaren in Europa wonen, en, om zoo te spreken, alleen de afval hunner eigendommen in de kolonie blijft, zou de productie derzelve veel voordeeliger kunnen worden, zonder dat de welvaart der ingezetenen in dezelfde mate toename. In vroegere tijden, toen er meer eigenaren aldaar woonden, en de vrije bevolking veel minder talrijk

was, kon het in omloop gebragte gedeelte der produkten voldoende zijn voor aller behoeften. Maar nu deze verhouding omgekeerd is, en de vrije bevolking dagelijks aangroeit, is het zaak, om ook aan het belang van deze, afgescheiden van dat der plantaadjen, bevorderlijk te zijn. Men moet derhalve noodzakelijk eene productie voor de vrije klasse scheppen, wil men haar voor totale verarming, en het papieren geld voor vernietiging behoeden.

Wat het verder in werking brengen eener bank betreft, het zij die welke nog in naam bestaat, of eene andere, lijdt het geen twijfel, dat dit als hoogst wenschelijk moet geacht worden; maar ik kan niet ontveinzen, dat ik daarin groote moeijelijkheden zie, indien dezelve voortdurend wissels zou moeten trekken, naar gelang der benoodigdheden. Indien de bestaande hypotheken der bank doelmatig waren gevestigd, zou zij, wel is waar, door de jaarlijksche restitutiën, een gedeelte harer schuld in het moederland kunnen dekken, maar ik houde het desniettemin voor zeer twijfelachtig, of zij hare operatiën, onder de tegenwoordige omstandigheden, op den duur zoude kunnen volhouden. De hoop van haren stichter is dan ook waarschijnlijk geweest, dat het vermeerderde welzijn der plantaadjen, die geld bij haar opnamen, genoeg op de welvaart der koloniale bevolking zou terug werken, om de buitengewone aanvraag naar wissels te doen ophouden.

Maar met uitzondering van de weinige, in het land zelf wonende eigenaren, is, ik herhaal het, de meerdere welvaart der plantaadjen niet van een zoo groot belang voor

de koloniale gemeente, als dit bij den eersten aanblik zoude schijnen. Het aantal der plantaadjen toch kan niet toenemen, uit gebrek aan werklieden; de productie alleen kan vermeerderd en verbeterd worden. Wanneer men nu onderzoeken wil, welk voordeel dit den kolonisten kan aanbrengen, vindt men:

Eene vermeerdering van uitgaande regten, die niet ligt aanmerkelijk genoeg zou zijn, om vermindering van andere belastingen mogelijk te maken.

Vermeerdering van inkomsten voor een klein aantal administrateurs, die daarom weinig meer vertering zouden maken, daar zij steeds trachten, zoo spoedig mogelijk een genoegzaam kapitaal in het moederland te verzamelen.

Eene vermeerdering van arbeid voor eenige handwerkslieden, doch niet van groot aanbelang, daar toch de plantaadjen, of het goed of slecht gaat, in order moeten worden gehouden.

Even zoo voor de leverancie van eenige artikelen, die in de kolonie worden aangekocht.

En eindelijk eene vermeerdering van scheepvaart, die als het voornaamste voordeel kan beschouwd worden, daar dezelve aan eene menigte van kleine industriën vertier geeft.

Indien derhalve op nieuw eene bank, door wien dan ook, werd daargesteld, zoude ik het voor hoogst wenschelijk houden, dat zij te gelijk de ondersteuning der groote en der kleine takken van nijverheid beoogde: de groote door *solide* hypotheken op de plantaadjen, onder beding

van zekere in te voeren verbeteringen, en het persoonlijk beheer van den eigenaar; de kleine door hypotheken op huizen, pandleening op slaven en eene spaarkas.

Ik wil geenszins ontveinzen, dat eene spaarkas in de kolonie niet zeer gemakkelijk kan worden tot stand gebragt, daar men niet, zoo als in Europa, eene oogenblikkelijke belegging en weder losmaking der gelden kan bewerken. Maar daarom zou dan ook die inrigting, naar de plaatselijke omstandigheden moeten worden gewijzigd: de stortingen zouden voor eenen meer of minder langen termijn kunnen geschieden, b. v. niet voor minder dan drie maanden. In verscheidene Engelsche en Fransche koloniën zijn reeds spaarbanken opgerigt.

Ik geloof hiermede genoegzaam te hebben aangetoond, dat de eenige, ware weg, om aan den heilloozen toestand van het geldwezen een einde te maken, is de vermeerdering der productie, zoowel de kleine als de groote, en tevens, dat eene bank, alleen als hulpmiddel daartoe, wenschelijk zoude zijn. In het voorafgaande gedeelte van dit geschrift, heb ik aangewezen, hoe de bestaande productie kan worden vermeerderd, en welke nieuwe voorwerpen van nijverheid zouden kunnen worden ingevoerd. Mij blijft nog over, mijne gedachten kennelijk te maken over hetgeen gedaan zou kunnen worden, om de vrije bevolking tot de verwezenlijking daarvan aan te moedigen.

Ik heb reeds in het voorbijgaan een woord gezegd van den invloed, welke de Maatschappij Tot nut van 't Algemeen, op de intellectuele leiding der Surinaamsche be-

volking zoude kunnen hebben. Als reeds gevestigd ligchaam, dat door deszelfs verband met de Moedermaatschappij, bijzonder geschikt is om eene medewerking in het moederland aan te wakkeren, zou men van het Surinaamsche departement een meer onmiddellijk nut kunnen verwachten, dan van eenige opzettelijk daartoe op te rigten societeit. De materialen, de organisatie, zijn reeds bestaande; het komt er slechts op aan, eene nieuwe rigting aan de werkzaamheden te geven. En welke zouden die kunnen zijn, zonder den kring te overtreden, die bij de instelling der Maatschappij als bepaling voor hare bemoeijingen is aangenomen? Morele en intellectuele beschaving is toch haar doel; en hoe zullen beiden verkregen worden, zonder aanmoediging en voorlichting der volksnijverheid? Ik vermeen derhalve, dat zij veel zou kunnen doen door het uitgeven van goedkoope, eenvoudige, maar doelmatige handboekjes, betreffende alle de verschillende onderwerpen, die belangrijk zijn voor de verschillende handwerken, den akkerbouw en de fabriekbewerkingen, op Suriname toepasselijk. Eenige derzelve zou men in onze moedertaal werkelijk voorhanden vinden; andere verlangen slechts eene gewijzigde vertaling; wat ontbreekt, zou men door prijsvragen kunnen aanvullen. Voorts zou men door een maandschrift, of anders door de koloniale dagbladen, die nu geen ander nut hebben dan dat der advertentiën, de kolonisten voortdurend bekend kunnen maken met alles wat door wetenschap en ondervinding, in vreemde landen als nuttig is erkend, met betrekking tot

die vakken van industrie, welke door hen kunnen worden uitgeoefend. Even zoo zou men volksboekjes, in eenen trant die geëigend zou moeten zijn voor den geest dezer bevolking, kunnen opstellen, om de voordeelen der huiselijkheid, orde en vlijt, begrijpelijk te maken; die welke door de Maatschappij in het moederland met hetzelfde doel zijn uitgegeven, zijn voor de kolonie weinig geschikt, omdat de zeden en maatschappelijke verhoudingen zeer veel verschillen. Men zal mij kunnen tegenwerpen, dat een groot gedeelte der vrije bevolking niet lezen kan; maar dit is toch zelden met het aankomende geslacht het geval. Ik geloof te kunnen aannemen, dat van de vrij geborenen, er hoogstens een tiende niet kan lezen en schrijven. De meeste Europische bevolkingen zijn dienaangaande minder gevorderd. Die geheel ongeletterd zijn, zouden desniettemin door de verkregene kennis der anderen bevoordeeld worden, en het zou hun tot aansporing verstrekken, om hunne kinderen ter schole te zenden. Trouwens bestaat er opwekking genoeg om te leeren lezen en schrijven; jammer maar dat zulks uit eene verkeerde beweegreden voortkomt. Er is toch geen armen vrijneger, die zich niet vleit, zijn zoon eenmaal op een kantoor, met de pen achter het oor te zien. Valsche trots en ijdelheid zijn aan den landaard eigen; zij zijn welligt de grootste hinderpalen voor de productie. Kan men dezelve niet overwinnen, dan zal men ze welligt in eene zekere mate dienstbaar kunnen maken, wanneer men eere weet te geven aan den vrijen akkerbouwer.

Maar het is niet genoeg dat er eene theorctische voorlichting plaats hebbe; het voorbeeld, de praktijk, en de onmiddellijke hulp, zijn even noodwendig. Dit is nu hetgeen waarmede de Maatschappij zich niet zou kunnen inlaten, en waartoe ik aan alle met de noodige wetenschap uitgeruste kolonisten en weldenkenden in Nederland, eene uitnoodiging rigt. Er is eene koloniale spreekwijze, die zegt: Men komt niet in Suriname om vliegen te vangen; en dit is helaas! een maar al te zeer overheerschend denkbeeld, dat ons bijna uitsluitend doet leven tot verkrijging van dat fortuin, waarvan wij ons vleijen, in Europa terug gekomen, eens regt goed te zullen genieten. Hoe weinigen hunne groote verwachtingen vervuld zien, is wel bekend; en van die weinigen, die de kolonie, na jaren lang zwoegen en ploegen, rijk verlaten, ziet men er soms, die na een kort genot, uit dit leven worden weggenomen. Het versmaden van den rijkdom is voorzeker mijn tekst niet, daar mijn doel is vermeerdering van productie; maar rijkdom alleen kan ons niet gelukkig maken. Rijkdom kan verloren worden, maar het nut dat men voor het algemeen, voor den naasten sticht, gaat niet verloren, al bleef er dan ook niets van dan de zelfvoldoening, de zaligste van alle genietingen en de krachtigste troost in de wederwaardigheden des levens. Daarom vertrouw ik, dat men, niettegenstaande de algemeene preoccupatie, die de kolonisten beheerscht, het oor niet geheel zal sluiten voor mijne voorstellen, en dat het niet aan mannen ontbreken zal, die bereid zijn om zich de hand te bieden, tot de

verwezenlijking der verbeteringen, waarvan ik de mogelijkheid vermeen te hebben aangetoond.

Om met kracht en met gestadigheid te handelen, moet er eene maatschappij bestaan, die over eenige fondsen kan beschikken; de werking van een enkel persoon, al vereenigde hij in zich alle noodige wetenschappen en al stond hem het geld te gebode, zou onvoldoende zijn, vooral omdat alles door zijn overlijden zou te niet gaan. Hoe vele ondernemingen hebben niet op deze wijze in de koloniën schipbreuk geleden. Alles wat op tijd werkt, moet door associatiën gedaan worden of door de Regering. Wat ik beoog, is echter uit den aard der zaak niet in den werkkring der Regering; zij kan alleen behulpzaam zijn, indirect medewerken; en wie twijfelt er aan dat zij dit doen zoude, wanneer de voorspoed van de kolonie en tevens van het moederland bevorderd kon worden?

Zulk eene associatie zou, volgens mijn denkbeeld, door de volgende middelen kunnen werken:

1°. Een etablissement in de nabijheid der stad, zou dienen tot het nemen van proeven, met verschillende thans weinig of niet bekende, voor den handel geschikte, plantaardige voortbrengselen, ten einde het meer of min voordeelige derzelve en de beste middelen voor aankweeking te vinden.

2°. Op hetzelfde etablissement, of wel in de stad zelve, zou men het noodige materieel moeten verzamelen, alsmede de noodige boekwerken, om chemische proeven te nemen, in het belang der verschillende industriën.

3°. De associatie zou, in het belang dergenen, die artikelen wilden produceren, waarvan de courante waarde in de kolonie weinig bekend is, steeds bereid moeten zijn, alle dergelijke waren op te koopen tegen eenen prijs, die in eene zoo veel mogelijk juiste verhouding zou moeten staan met derzelver waarde in Europa.

4°. Zij moest er zich op toeleggen, om nuttige planten uit andere landen, wier klimaat met het Surinaamsche eenige overeenkomst heeft, in te voeren, en tevens in zekere gevallen personen van daar te engageren, voor het praktisch onderwijs in eenige aldaar bestaande industriën.

5°. Zij zou alle nuttige en goedkoope werktuigen, welke niet door den handel ingevoerd worden, verkrijgbaar stellen, of als modellen moeten aanschaffen.

Niemand waarschijnlijk zal het nut van dit alles betwisten, maar men zal de kostbaarheid van zulk eene inrigting en het moeijelijke van het wetenschappelijke gedeelte, als onoverkomelijke hinderpalen beschouwen. Ik zou echter van oordeel zijn, dat deze bezwaren inderdaad niet zeer gewigtig kunnen geacht worden. Het land behoeft niets te kosten; de gebouwen zeer weinig, wanneer men er eenvoudig de materialen toe neemt, die op het land gevonden worden, met Amerikaansche beslagplanken: dit zal ligt tien jaren duren kunnen, wanneer men er de hand aan houdt. Wat de boekwerken, het chemisch materieel, betreft, kan men, om te beginnen, met ƒ 2,000.00 al veel doen. Het overige kan zóó worden behandeld, dat men te-

gen verlies verzekerd is. Overigens, indien de proefnemingen voor een groot gedeelte meer kosten dan opbrengen, zullen toch eenige voordeelige resultaten worden verkregen, en de associatie kan daarvan gebruik maken tot verbetering harer financiën.

Van de wetenschappelijke kennis moet men zich geen schrikbeeld maken. Het kan hier zeker niet het doel zijn, in de hoogere sferen der wetenschap in te dringen, maar het komt eenvoudig aan op de aanwending der bestaande regelen en voorschriften, die tegenwoordig in honderde, met opzet zoo eenvoudig mogelijk, ten dienste der nijverheid opgestelde boekwerken, worden aangetroffen. Overigens zijn er immers mannen in de kolonie, aan wie de scheikunde niet onbekend kan en mag zijn, de doctoren en apothekers. — Wie van deze laatsten zou niet eene analyse kunnen maken van aardsoorten of plantaardige voortbrengselen, wanneer hij het voorschrift en de instrumenten voor zich heeft?

Wanneer men nu tot eene berekening komen wil van het noodige kapitaal, zal dit, om een begin te maken, niet aanmerkelijk zijn, en wanneer dit begin reeds goede resultaten gaf, zou het niet moeijelijk zijn meer fondsen te vinden.

Ik stel dat het gebouw aan arbeidsloon, planken en ijzerwerk te staan komt op . . . . *f* 3,000.00.

Zes vrije werklieden voor de ontginning,

Transportere. . *f* 3,000.00.

Per Transport. .	*f* 3,000.00.
à *f* 1,50 daags, met vrijheid van op de plaats te wonen, in het jaar	- 2,700.00.
De werkplaats in de stad (veronderstellende dat er een lokaal kosteloos verkregen werd).	- 2,000.00.
Een directeur jaarlijks	- 1,000.00.
Totaal . .	*f* 8,700.00.

Doch de eerste en de derde post zijn eerste uitgaven, en zouden in de volgende jaren met *f* 1,000.00 kunnen worden gedekt, zoodat het geheel op *f* 4,700.00 zou te staan komen. Aangenomen dat de associatie volstrekt geene middelen in zich zelve bezat, om deze onkosten te dekken (hetgeen eigenlijk niet zijn kan, daar alle arbeid min of meer productief is), zoo zou men, óf eene jaarlijksche bijdrage, het eerste jaar van *f* 8,700.00, het tweede van *f* 4,700.00 moeten vinden, óf wel in ééns een kapitaal van p. m. *f* 60,000.00, bij hypotheek op eene plantaadje à 8 °/₀ te vestigen, moeten formeren. — Zal men belangloosheid genoeg ontmoeten, om zulk eene som, zonder eenige zekerheid van intresten, ter leen te verkrijgen? Dat is de groote vraag, die ik niet bevestigend durf beantwoorden; doch zou dit misschien niet zoo moeijelijk zijn, wanneer men den tijd der leening op weinige jaren bepaalde. De grootheid van het doel in aanmerking nemende, mag men immers wel vertrouwen, dat er genoeg liefde voor het land, zoo in den Moederstaat als in

de kolonie gevonden zal worden, om gedurende vijf à zes jaren eenige duizend guldens intresten, niet op te offeren, maar er aan te wagen.

Wordt er niet dikwijls zoo veel voor ondernemingen bij elkaâr gebragt, die een gewoon levensgenot ten doel hebben? En is hier niet het genoegen met het nut verbonden? Ontbreekt het niet juist in de kolonie aan middelen om den geest aangenaam bezig te houden en op te wekken? — De wetenschappen worden er tot dus ver weinig beoefend, omdat men er de aanwending niet van inzag; maar wanneer die voor een ieder duidelijk geworden zal zijn, kan het niet aan algemeene belangstelling en deelneming meer ontbreken. Men zal mij welligt te gemoet voeren, dat vroeger een landbouwkundig genootschap bestaan, doch nooit eenig nut gesticht heeft; maar wat zou dit bewijzen? Hoogstens, dat de zamenstelling van dit genootschap niet doelmatig was; maar om billijk te wezen, zou men er bij moeten voegen, dat destijds de landbouw in Europa, als wetenschap, naauwelijks geboren was; het is eerst in de laatste jaren, dat dezelve als zoodanig de grootste vorderingen gemaakt heeft. De uitmuntende scheikundige, professor J. Liebig, zegt bij gelegenheid eener vergelijking van den Europeschen akkerbouw met den Chineschen:

» China is het vaderland der kunst van proefnemingen. » Hare bewoners, door de natuur er toe gedwongen, hadden sedert eeuwen in alle vakken ontdekkingen gemaakt, waarvan Europa langen tijd de uitkomsten bewonderde, zonder ze te kunnen navolgen, hoewel zij

» er toe gekomen waren zonder wetenschappelijke gron-
» den; want hunne boeken geven slechts voorschriften,
» en nooit vindt men deze met eenige theoretische uitleg-
» ging verzeld.

» Het is waar, eene halve eeuw is voldoende geweest voor
» de Europeërs, om de Chinezen in kunsten en handwerken
» niet alleen te evenaren, maar zelfs te overtreffen, en dit
» is slechts een gevolg der doelmatige aanwending van
» scheikundige grondbeginselen. Maar hoeveel is de Euro-
» pesche landbouw nog bij die der Chinezen ten achteren!"

Deze geleerde toont verder aan, dat de scheikunde nog maar sedert korten tijd op de leer van den plantengroei is aangewend, en dat de praktijk van den landbouw nog weinig verbeterd is. Hij wil dan ook proefnemingen, en niets dan proefnemingen; maar, om niet, zoo als de Chinezen, eeuwen noodig te hebben tot bereiking van de hoogst mogelijke volkomenheid, moeten deze proeven door de scheikunde geleid worden.

In Suriname, ik heb het reeds gezegd, heeft men een afkeer van proefnemingen, zelfs van die, waaraan de wetenschap vreemd is. Maar dit strekke den kolonisten ten troost, dat, indien dienaangaande de vergelijking met de Chinezen niet in hun voordeel is, de Europesche landbouwers in het algemeen, ook niet veel opgewektheid toonen om hunnen ouden sleur te verlaten. Het is te hopen, dat men aan de denkbeelden der kinderen op de volkscholen, eene rigting zal weten te geven, die hen voor het aannemen van verbeteringen vatbaar maken kan.

Maar om terug te komen tot het in behandeling zijnde onderwerp: ik heb het project van eene huishoudelijke Surinaamsche maatschappij alleen geschetst, om mijne bedoelingen duidelijk te maken, doch voede ik in geenen deele het denkbeeld, dat dezelve zoo en niet anders zou moeten ingerigt zijn. Ik ben veeleer overtuigd, dat wanneer eenige bekwame mannen in de kolonie zich vereenigden, om iets van dien aard tot stand te brengen, zij door wisseling van denkbeelden weldra een beter concept zouden daarstellen; het ontbreekt slechts aan eene impulsie, en wanneer mijne bedenkingen als zoodanig eenige kracht mogen uitoefenen, zal mijn doel bereikt zijn.

Ik geloof mij niet te bedriegen, wanneer ik eene hooge verwachting koester van de algemeene deelneming, die eene associatie van eene erkende nuttige strekking, in de kolonie zoude vinden. Nergens toch is men meer bereid tot medewerking, tot geldelijke bijdrage, wanneer de liefdadigheid van buitenslands wordt aangeroepen, en men kan dus geene onverschilligheid verwachten, wanneer het den welstand der eigene bevolking en den eigen voorspoed geldt. Men late den moed niet zinken, en men verwachte geene hulp van buiten, zoo lang men zelf niet met kracht en met vertrouwen de handen aan het werk slaat. Men verlate alle kleingeestige, oneenigheid bewerkende denkbeelden; men bestrijde den duivel der proceszucht; men vervange onnoodigen pronk door nuttige voorwerpen, en men zij elkander behulpzaam door raad en door daad. Op deze wijze alleen, kan de koloniale maatschappij

eenheid en kracht verkrijgen. Ten slotte geef ik dezen stelregel:

De verdienstelijkste man der kolonie is de vrije landbouwer, want alles wat hij voortbrengt voor den uitvoer, brengt eene evenredige verbetering der agio te weeg, terwijl het de algemeene welvaart vermeerdert.

1833.

	BLANKEN.			ANDERE VRIJE BURGERS.				SLAVEN.		TOTALEN.
				Inboorlingen.		Vreemden.				
	Inboorlingen.	Nederl. Europezen.	Vreemdelingen.	Gemengd ras.	Negers.	Gemengd ras.	Negers.	Gemengd ras.	Negers.	
Mannen	323	215	186	635	217	21	21	184	1,706	3,501
Vrouwen	430	86	56	1,411	513	32	32	346	2,569	5,482
Jongens	334	21	14	936	100	6	6	338	1,137	2,892
Meisjes	347	21	10	921	88	9	9	329	980	2,708
	1,434	343	266	3,903	920	68	60	1,196	6.392	
	2.043			4,951				7,589		14.583

JAARTALLEN.	VRIJE LIEDEN.			SLAVEN.			GENERAAL TOTAAL.
	Mannel. geslacht.	Vrouwel. geslacht.	Totaal.	Mannel. geslacht.	Vrouwel. geslacht.	Totaal.	
1833	3,028	3,966	6,994	3,365	4,224	7,589*)	14,583
1836	3,039	4,196	7,235	4,755	5,976	10,731	17,966
1840	. . .	. . .	. . .	. . .	. . .	10,670	. . . .

*) Het aanmerkelijk verschil van dit totaal met dat der volgende jaren, doet vermoeden, dat in 1833 de op de plantaadjen behoorende, maar in de stad arbeidende slaven, niet in de opgave begrepen zijn geworden.

GENERAAL OVERZIGT DER PLANTAADJEN.

JAARTAL.	SUIKER.			KOFFIJ.			KAKAO. 3)			KATOEN. 3)			INDIGO.			HOUT.			KWEEK EN KOST. 4)		
	Plantaadjen.	Akkers. 1)	Slaven. 2)	Plantaadjen.	Akkers.	Slaven.	Plantaadjen.	Akkers.	Slaven.	Plantaadjen.	Akkers.	Slaven.	Plantaadjen.	Akkers.	Slaven.	Gronden.	Akkers.	Slaven.	Plantaadjen.	Akkers.	Slaven.
1835	105	....	16,725	146	....	14,683	2	..	125	62	....	7,018	.	.	.	53	...	2,538	56	....	316
1836	105	20,202	17,659	137	19,664	12,942	3	363	61	52	15,440	6,545	1	50	44	47	...	2,383	71	11.101	242
1840	106	....	....	129	....	....	2	..	..	50	....	...	1	.	.	.	...	...	.	....	..

1) Hieronder zijn alleen de aangebouwde gedeelten der plantaadjen begrepen.

2) De niet aan den grond verbondene slaven mede gerekend.

3) Deze opgaven betreffen alleen de uitsluitend met katoen en kakao beplante plantaadjen; terwijl verscheidene koffijplantaadjen insgelijks voor een gedeelte met deze produkten beplant zijn.

4) Vele dezer gronden in de nabijheid der stad zijnde gelegen, worden door arbeiders bebouwd die niet op dezelve wonen, en derhalve hier niet in 't getal begrepen zijn. Overigens waren er in 1836, 60 plantaadjen die geenen kost aanbouwden; 36 die het ontbrekende door aankoop aanvulden; 250 die in hare eigene behoeften voorzagen, en 74 die daarenboven aan anderen verkochten. — De staat der kostgronden in 1840 onbekend.

ALGEMEENE STAAT VAN BEVOLKING DER KOLONIE SURINAME.

JAARTAL.	VRIJE BEVOLKING.					SLAVEN AAN DE PLANTAADJEN BEHOORENDE.			PARTICULIERE SLAVEN.			TOTAAL DER SLAVENBEVOLKING.	GENERAAL TOTAAL DER BEVOLKING.
	BLANKEN.												
	Christenen.	Israëliten.	Gemengde rassen.	Negers.	Totaal.	Mannelijk geslacht.	Vrouwelijk geslacht.	Totaal.	Mannelijk geslacht.	Vrouwelijk geslacht.	Totaal.		
1833	1,583	1,320	4,115	1,179	8,197	19,963	18,214	38,477	7,062	7,853	14,895	53,072	61,269
1836	....	....	....	....	8,495	17,453	16,853	34,746	7,504	8,217	15,721	50,467	58,962
1840	....	....	....	....	10,200	....	....	32,622	....	....	14,257	46,879	57,079

SLAVENBEVOLKING DER PLANTAADJEN.

JAARTAL.	AAN DEN GROND VERBONDENE SLAVEN.					PARTICULIERE SLAVEN, OP PLANTAADJEN WERKENDE.					GENERAAL TOTAAL.	AANTAL PLANTAADJEN.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.		
1833	13,147	12,130	6,826	6,074	38,177	1,610	1,172	689	624	4,095	42,272	430
1836	11,816	11,217	6,077	5,636	34,746	1,936	1,516	815	725	4,990	39.736	420
1840	....	....	....	....	32,622	....	....	....	....	3,587	36,209	383

INHOUD.